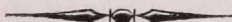

NEVELÉSI

EMLÉKLAPOK.

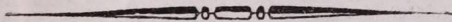
FOLYTATVA

SZERKESZTI ÉS KIADJA

Dr. TAVASILAJOS

A PESTI PROT. EV. TANODÁK IGAZGATÓ TANÁRA.

HATODIK FÜZET.

P E S T E N, 1848-ban.

T R A T T N E R - K Á R O L Y I B E T Ü I V E L .

U R I U T C A 4 5 3 . s z . a .

A j á n l á s

Az összes magyar birodalom

tanügyministerének !

Tisztelt tanügyminister ur !

*Pesten, 1848-ban, september hó 15-kén. *)*

Az egyesült magyarországi minden rendü és minden felekezetü tanítók első közös és egyetemes gyűlésének tanügyi dolgozatait nyomtatásban hozom ajánlatul minister urnak. Kéziratilag beadattak már azok, tanügyminister *b. Eötvös József* urnak, s reményilem, hogy a menyiben a számosan egybegyűlt tanítók gyűlési működésének ezen eredménye a hazai tanügy rendezése körül tekintetbe veendő, anyiban használatba is vette már minister ur e dolgozatokat és használatba veendi jövőben is.

Kétséget nem szenved, hogy a tudomány- és nevelésügy körül, a legténylegesebb tényezőt, a nyilvános hivatalu tanítók és nevelők teszik, de legkiváltképen akkor, a midőn ők, a separatistikus irányzatokon és érdekeken, mik közé nevelésünk eddigé bilincselve volt — tulemelkedve, a tanügyet, mint a haza köz, nem-

*) Nehány nap óta tanügyministerünk nincs, mert mint tudva van az összes ministerium leköszönt; és én mégis ügyünk ministerének sietek e könyvecskét ajánlani. Mert ministeriumunk lesz, ministeriumunknak lenni kell. Él az eszme mely azt megteremté, és az erőnek, mely azt fentartani képes lesz, vesznie nem szabad. „*Megholt a király, éljen a király!*“ ez az angol jelszava. *Lelepett a minister, éljen a minister!* ezt kell nekünk most jelszavul választanunk. Mert él az ügy, ha az ügynek egyik vagy másik személye nem működne is. — Meglehet, hogy mire e sorok napvilágra jönnének, lesz ministeriumunk is, s lesz zászlóvivője a tanügy szellemhatalmának. Legyen az aztán akarki, őt ügyünk érdekéből éltetnünk kell.

zeti és szellemi ügyét elrendeztetni ohajtják. Ily szempontból vegye minister ur, és vegye a haza figyelembe e dolgozatokat.

Társaim, kik e munka kiadatásával megbiztak, igaz, nem biztak meg azzal, hogy munkálatinkat még külön is ajánlanám a tanügy kormányzójának; de a menyiben ők küldöttségileg vivék át a kéziratokat, ugy hiszem, hogy ugyancsak az ő szellemökben járok el, a midőn én a nyomtatványt ajánlom minister urnak.

A *közös tanodának eszméje* lengi át e dolgozatokat; bennök ohajtat, a jövőben is *közösen tartandó tanitói gyűlések gondolatja*, mely az idén először lett tényyé; belőlök azon kívánat szól, miszerint *hazai tanügyünk mentül eléb rendeztessék és rendszeritessék nevelésügyi törvények által*, mely törvények azomban, csak az anyagi és a tanodának külső szerkezeti körét érintsék, ellenben a *tan- és nevelésszabadságot*, mi az ügynek benső lehelletét teszi, a tudományi, emberészeti és hazai közszellem hatalmas kifejlődésére bizzák. Hogy tekintetbe vétessék a magyarnak és embernek nevelendő *egyén*, a *szüle* és a *tanító*.

Ez azon hármassarkcsillag melyfelé a tanítók evezének és eveznek. Menyire juthatának ez irányban már most? tanusítsa e könyvecske.

Mint kiadó, a legelső példányt a tanügyminister kezébe hozom, ez tisztem, ez megbizásom; és ha tanügyministerünk nem volna, bemutatom az összes kiadást a hazának, mert a hazai nevelés és tanítás ügyében, a haza közszelleme a nevezetlen hatalmas tanügyminister.

Éljen a Haza! és éljen a ki a Haza tanügy ministeri tárcáját kezelendi, én a tanitói gyűlésének nevében egyik leghódolóbb hiva maradok.

Dr. Tavasi Lajos.

E I Ö S Z Ó.

Az első egyetemes magyar tanító-nevelői gyűlés tá-
nácskozmányai és naplója kiadatásával, maga a gyűlés
által megbízatva levén, im a közönség eleibe terjesztem
azokat.

Ez nem első, s úgy hiszem még nem is utolsó
nevelésügyi munka, a melynek kiadatását, részint bi-
zalmas felkérés nyomán, részint pedig magam szántá-
ból felvállalva, az olvasó közönség eleibe hozok. Pedig
világos kész veszteséggel, sőt nagy pénzbeli megerő-
tetéssel. És mégis hozom, és mégis adom. Miért? mert
lelkemnek fáj a nevelésügyi irodalomnak hazánkban
pangása, s mert lelkemnek jól esik e parlag földet ha
csak egyéni erőlködéssel is mivelhetni.

Hazánkban a nevelési munkákra, hiába keresett az
ember még eddigé könyvárusi kiadót. „*E munkák nem
kellenek és nem kelnek*“ volt a kínáláskor mindig a vá-
lasz, ha még anyi kiadóval értekezett is az ember.
„*A nevelés tudományügy, és ennek publikuma hazánk-
ban még nincs, legkevésbé magyar publikuma.*“ Ez volt
mindanyiszor kifogása a többnyire németszármazásu kia-
dóknak. Önérdeküket tekintve — pedig mit is szoktak
ők egyebet tekintetbe és számadásba venni, a midőn
valamely munka kiadatására megkerestetnek — nem ve-

szem nekik rossz néven. A nevelési irodalomból még nem hizott meg hazánkban semmiféle kiadó, de sőt általában a nevelésből sem. Szegény a nevelő, parányi az ő közönsége, és többnyire szegény ez is; mert hiszem ki veddegélte még meg néhanéha a nevelési munkákat? ismét csak nevelő vagy tanító, ritkán pap — kivéven netalán egy nem régen kijött munkácskát „*Tanoda és egyház*“ cím alatt, — már pedig a nevelők és tanítók is többnyire mind szegények. Szegénytől vegyen a szegény, szegényt gazdagítsa a szegény? ez képtelenség!

A tan- és kézi-könyvi irodalom még csak inkább gyarapult és gazdagult most, hisz tankönyvre inkább akadt kiadó is, kivált ha az író előre megígérte volt a kiadónak, hogy a kiadandó könyvet először is saját tanosztályában használandja s hogy azt másoknak is ajánlandja, és másodszor, nem kért az ilyenért is — kivált az első kiadástól! — valami roppant fizetést, hanem oda engedte azt a kiadónak ingyen, a mint több tankönyvi író ismerek ki hasonlót tön, ki nagylelkűségből a könyvkiadót gazdagítja, csakhogy saját növendékeinek, s általában a tanügynek használjon.

A gyermekek, a tanulók, általában a tanuló ifjúság már nagyobb közönséget tesz, így gondolkozzék a kiadó, és pedig olyat, a mely ki nem hal soha, sőt inkább, a mely évről évre számosodik. Erre a kiadó még meg is borsozta vagy megsózta a könyvnek árát — a mint mondani szokás, azonfelül, hogy ezer példányt nyomtatni ígérve, tán két ezeret is nyomtatott. Ily módon a szegény gyermekeknek nevelése, bizony sokba került és sok szüle csak azért sem küldé vagy nem is küldheté gyermekét a tanodába, mert — a tandíj illetéken kívül miből a tanító él, mit ennél fogva csak igen kevésnek engedhet el — a könyvek kerültek igen sokba. Tudok tanodát és ismerek tanosztályokat, a hol egyedül az elkerülhetlenül szükséges tankönyvek 10—12 pftba is kerülnek.

Mennyire mostoha állapotba hozhatja még az ily, csekélynek látszó körülmény is a nevelést! A ki szomjazik,

inkább nem is iszik, hahogy neki csupán a pohár vagy ivó edény használataért is, tán többet kell fizetnie, mint a menyire ő — csekély esze szerint az italt becsüli. Így szomjazik népünk nagy része, mely nevelendő gyermekeért a nevelési költségeket meg nem bírja. S hogy valóban ez is egyik oka a nevelés elhanyagolásának, ki fogja tagadni?

Más esetben ismét az olyan tanító, ki gyermekeit és saját magát is, könyvek vételével terhelni nem akarta, elkopott — mint a rosz bécsi banknóta — elavult régi, nemzedékről nemzedékre szóló kéziratokat használt tanulmányi fonalul, a mik által butulva butított inkább, sem hogy tanított és felvilágosított volna. A rosz pap is így cselekszik, a midőn önmaga prédikációkat dolgozni vagy nem bir, vagy ilynemű könyveket miknek segedelmivel dolgozhatna, szerezni nem képes. Még hitdeák korában leir magának egy egész évre való szónoklatokat és azokat darálja aztán le nagy páthosszal türelmes hivei előtt, kiknek eszök tán gyengébb is, semhogy megemlékezhetnének, miszerint a tiszteletes ur e vagy ama prédikációját, már a mult és harmad és negyed évben az előtt is elmondta. — A bünöket is így öröklik és örökítik az emberek egymástól és egymásra. Bün pedig a butaság is levén, természetes, hogy ez is apáról fira, paptól hiveire, tanítótól növendékeire száll, — a menyiben t. i. ők magok is e bün láncai között — mert hiszen kivételt a kivételeknek — nyögnek. Némely falusi tanodában, a föld még most is áll, a mint Kopernikus ideje előtt állott; a cet még most is hal; a villám még most is menykő; s tán Amerikát is, még most sem fedezte fel Kolumbus? az elem még most is négy u. m. viz, föld, levegő és tűz; a német még most is sváb; a tót még most sem ember; a *b* és *c* és többi hangjegy, még most is *bé*, és *czé*, sat. sat. Apa, nagypapa, ős- és déd- és ükapa így tanulta, tehát az utolsó unok is.

Mondjuk aztán hogy a világ halad és hogy szegény népünk okul és világosbul! A mult századok okoskodásából és bölcseségéből gyűjthetne az ember ritkaságokat, ha mind öszve-akarná szedni a kéziratokat miket a

szegény gyermekek némely falusi tanodában kópialgatnak.

És ennek mind a szegénység az oka, a szegénysége és képezetlensége némely falusi tanítónak, valamint a szegénység és fel-nem-ügyelés a falusi tanodákra.

Egyébiránt, hogy necsak a falusi elhagyatott tanodákat és elmaradott tanítókat látszassam sujtani, megmondom figyelmes olvasóm, mikint e dolog még sok gymnasiumban, lyceum és kollégiumban és egyéb városi iskolákban is egészen úgy van, csak hogy itt nagyobbára a nyomtatott tankönyvek régiebbek és vénebbek e század első szülöttjeinél. Megboldogult *Márton* a maga idejében jeles és híres tanítónak német grammatikája, hány meg hány tanodában nem használtatik még? hány meg hányban nem uralkodik a *Donatus*, a *Rhenius*, a *Langius* colloquiumai, a *Luther* és *heidelbergi* káték legrégibb kiadásai, a *Comenius* orbis pictusa — a mi még eljárná; — a *Nikolai* természettana, a *Kis Tükör* sat. sat. Ugy vannak ezekkel a tanodák és tanítók, mint az oláh ember a maga naptárával. Az ő apja vett volt egyet, és ezt a tizedik unoka is örökli mint a szent bibliát, és nézi belöle az idő járását, csak a vásárokat nem nézi belöle — pedig azokat inkább lehetne, minthogy változatlanabbak, — neki a vásár marhája szükségéről jó eszibe, vagy szürjének és bőrmellényének elkopásáról. Mint-ha az emberi ész szüleményei is nem kopnának és nem avulnának!

Ajánlom tehát a képezdében leendő tanároknak, fordítsák figyelmöket leginkább a tanító és a növendék kezén forgandó kézi könyvekre.

De hogy visszatérjek a nevelési irodalomhoz általában, a melyről panaszomat már elkezdtem mondani, aláb elmondandván panaszomat még más dologrol is, mely főleg a tartott tanítói gyűlésre fog vonatkozni.

A nevelési irodalmat jövőre, nevelésügyünk ministere szándékozik mivelletni. Örüljetek e vállalkozásnak, a kik a nevelési irodalmat a miatyánk egyik kérésévé tettétek, lesz ezentul könyv, lesznek nevelés el-

méleti dolgozatok is. 20 pftjával fog jutalmaztatni egy ivnyi dolgozat, és 10 vagy 12-vel a forditmány; havonkint 10—12 ivnyi nevelési füzet fog megjelenni, gazdagon jutalmazott szerkesztők kezelése alatt; lesz hát nevelési irodalom, és kerrté fog alakulni a par'ag tér és az elhagyatott vak bányaismét fog mivelés alá kerülni és az aranyérc gazdagon napfényre hozatni. Lesz központosítás a nevelésben is, lesz egy nevelési Duna, mely a sok apró középszerű folyamokat magába fogja nyelni, s így bizonyosan az én füzetimet is. Lesz hivatalos lap, mért a nevelési működés hivatal lészen ezen-tul; lesz organum, melyben a tanítók folytonosan gyülesezendhetnek s egyfelöl a „Religio“ s másfelöl az „Egyházi“ lapok saruglyájából a bakra kerüendnek a nevelési cikkek. Ez még egy országban sem történt a világon hogy maga a tanügyi mintsterium segítette volna ilyképen elő a nevelési irodalmat. Lesz a tanítónak mellékjövödelme is, a midőn irói viszketeg szállandja meg lelkét, nem fog többé kunyorálni menni a zsarnok kiadókhoz munkája elfogadásáért, mert hisz a „Nevelési szemlébe“ nem csak hogy be fog vétetni, hanem még gazdagon jutalmaztatni is fog. Megállj, „Religio és Egyházi“, majd irunk és dolgozunk most külön.

Egy kis bökkenő csak az, hogy kik lesznek a szerkesztők, és felfogják-e munkáinkat venni? és meg fognak-e az ő elveik mellett a mi elveink is félni? és nem fognak-e nagyon a bureautol függeni a melynek — ugy hiszem hogy felelősége alatt állandanak? Erre vagyok én is kíváncsi. De azért valamiről már előre aggódni, nem természetem, és pedig azért nem, mert tudom hogy az ember jobb természetébe anyira belé van oltva a szabadság és függetlenség érzete, miszerint azt fizetéstelenül is inkább ohajtja választja és követi, mint netalán a fizetések függést és rabságot, a mire egyébiránt a nevelési irodalom, mint a földön a legszabadabb soha sem fog kerülni. Örüljünk tehát inkább és üdvözöljük már előre a nevelési irodalomnak új évkor felhasandó szebb hajnalát.

Javulni fognak az alatt a tanodák, szaporitatni fog a tanodák száma, képeztetni fognak új tanítók, magyarul fognak tanulni a növendékek, és így mindenesetre gyarapodni fog a nevelési könyveket olvasó, a nevelési irodalmat szükségülő közönség. És lesz, tán már pár év múlva, a mint az egyszer a nevelési társaságban lön mondva, nem csak egy nevelési folyóirat, mely az előtt a maga erejéből fen nem állhatott volna, hanem lesz anyi, a hányféle a nevelési elvnek testületies felfogása, sőt netalán, a hányféle a tanoda a maga fokozatos nemei szerint; mert leginkább a nevelési irodalom haladtán lészen mérendő neveltségünk haladása is.

Az újkor bajnokló gyűléses olympiai játéka a folyóiratok. Itt versenyez ész ésszel, küzd elv elvvel, surródik nézet nézetten és mindenki kiáll az arénába, ki a tollat mint fegyvert forgatni képes. A mi nálunk a sajtó, az volt jelentősége a régieknél a nemzeti játék-bajnoklatoknak. És azért, a mint szabadak voltak ama játékok minden honbeli vagy egyenesen görög, habár honontuli jelentkezőkre nézve, úgy kell szabadnak lennie a sajtónak is mindenkire nézve, ki e téren küzdeni és hatalán maga buktával is, nemzete dicsőségét emelni ohajtja. A régiek dicsősége volt, ha mentül több fia szált ki valamely városnak a versenytérre, és így büszkélkedünk mi is, ha mentül több a valamely ügy körüli magyar író.

De az ilyképen gyarapodó nevelési irodalom, tán nélkülözhetőkké és feleslegesekké is teendi, a néhány évnek szokása szerint jövőre is tartatni ohajtott nevelőtanítói gyűléseket és tanácskozmányokat, — minő az idei is volt? Azt én még sem gondolom, és attól nem is tartok. Mert a nevelési irodalom, igenis, adhatand irányt, és bathatand a közvéleményre és az ebből támasztandó nevelési közszellemre, de soha oly általánosan és soha oly egyeztetőleg mint teszem a gyűlések. Irodalom utján csak lassan-lassan fejlik a közérő és köztudat, mely gyűléseken rögtön megszületik. És habár az írott dolog olvastában többen vehetnek is részt egyszer-

re, de azt a mit mellette észrevesznek, a mit a tárgy ellenvetése— vagy helyesléseül felhozhatnának, azt nem terjeszthetik rögtön vitatkozás alá, nem fejthetik ki, nem határozhatnak, a mi gyűléseken igenis megtörténhetik! Az irodalom úgy szólván levelezés a közönséggel, a gyűlések pedig élő beszélgetésekhez hasonlítanak inkább ha modort néznénk. A beszélgetők, tettere buzdulnak, cselekményt határoznak és véghezvisznek; a levelezők mind ezt csak elő-készíthetik. Így kellend a nevelési folyó irodalomnak is, a nevelői gyűléseket elő-készítenie, azoknak eleibe dolgoznia, és így, és csak is így leszen elkerülhető azon baj, a mely az idei tanítói közgyűlésnek is baja volt, hogy egyfelől tárgy szűkében, másfelől pedig tárgy bővében szenvedett, hogy elvek felett napokig vitatkozva folyt, mintha meganyi értekezéseket akartak volna tartani a szólók — mit az ember kényelmesben csak némán szeret olvasni, a helyett hogy tárgyban megegyezve, elvben egyesülve, csak határozniok kellett volna. Az előkészítést nem tette meg az irodalom, és másrésről a pesti összehívók magok sem teheték egyedül, az idő rohama miatt, mely az ilyenmü gyűlés tartatásának eszméjét szülte, de tenni nem is merheték. Ez némileg ítéletem a tanítói gyűlés felett, és némileg mentegetés, hahogy azt többen netalán kevesebb eredményűnek találnák, az e könyvecske közleményei vétele után, mint a mily eredményeket szülnőnek hitték.

És én részemről mégis felette örülök e gyűlésnek, örülök hogy tartottuk, örülök hogy jövőben hasonlóknak tartandását elhatároztuk, örülök hogy tényé lett, miszerint a magyar tanítók, meganyi érdekek és szakadozottságok külömbsege mellett is, mikben elkülönözöve működni mintegy el valának az idők átka által károhozotva, — mégis egyezni, rokonulni, ügyileg és tán meggyőződésileg is és nemcsak kívánatilag testvérülni indultak. Meg történt az első lépés, mely 300 év előtt nem örténhetett, mert akkor külön tanítói kar nem is volt, minthogy akkor az egyház volt a tanoda, az utolsó 300 évben pedig történni nem akart. Mintha azelőtt

mindig csak azt kerestük volna, hogy mikben ágazunk el egymástól s e szerint, mindig szélyebb meg szélyebb távozáink egymástól, és mintha a jelen kor szelleme tőlünk meg azt kívánná, hogy keresnők immár azt, a mire nézve összahajólhatunk.

Az én hitem az, a mily erősek voltak valaha a hitfelekezetek az embereknek egymástoli elkülönzésére, oly erősnek és erősbnek hiszem én már ma a nevelést, a tudományt, a közös *polgári* hitvallomásokat, és egymásba ölelkező hazai érdekeket, az embereknek egyesülésére. Azt merném mondani, a mult századokban, a pap választta el minket, a jelen és jövőben a tanító fog egyesíteni. Vagy nem odá céloz-e az országgyűlés által is elfogadott tanodai közösségnek eszméje? Vagy nem oda törekszik-e a haladó és minden szakadásokat egyedül kisimitani képes nevelés? értem azon nevelést, mely a gyermekben még nem tekinthet mást, mint gyermeket, melynek a szó legszentebb értelmében emberré és pedig hazánkban magyar polgárrá vagy magyar emberré kell képeztetnie. Kivánnám hogy egy lenne az emberlét a keresztény-léttel, de ha nem lehetne, — ha nem volna egy? mit kellene akkor tennünk? volna-e szabad feláldoznunk az embert, a szabadság, egyenlőség és testvériség örökösét? vagy volna-e szabad kétnemű boldogság felé vezetnünk a növendéket, egy világi és egy világotulihoz? És szabad volna-e a gyermeket ezen kételyekbe rántanunk?

De nem szólok többet e tárgyról, mert arról ugy is egy külön röpiratkám fog nem sokára meg jelenni, mely még azon kívül, egy bizonyos gyűléseni megtámadását és legázoltát a szólásszabadságnak és igazság védelmi jognak sat. sat hozandja napfényre. — Visszatérve a tanítói gyűléshez. Azt mondám, hogy van még panasgom, melyet elfogok mondani. Igenis van. És ez először is az, hogy van hazánkban több intézet, a mely kebeléből, mióta a tanítói kar a gyűlésezést és a testületies tanácskozásokat megkezdte, — pedig már néhány éve, soha küldött az ilyenmü gyűléseken részt még nem vön, nem vön akkor mikor ezen gyűlések még

csak protestansszerűek voltak, és nem vön részt most sem, mikor ezen gyűlések a felekezeti separatismust oda hagyva, közösekké kezdtek lenni. Ilyen főintézet pl. N. Enyed, Debrecen és mások. Valljon mi lehet ennek az oka? A tanodai szünszaknak külön időbeni tartatása-e? vagy más valami? nem tudom. De én e körülményt megemlíteni tartozom. — Bizony pedig, az ilyen főintézektől nem csak azt vártuk volna, hogy küldötteik által megjelenve, képviselve legyenek, hanem még azt is, hogy a tanügy előbvitelét ők ragadva meg, ők hívtak volna meg másokat a gyűlésezésre. A főintézetek, minők az említettek is, a tanügynek oly természetes nagyobb tüzhelyei, hogy azok felszólítására még inkább sereglettek volna öszve a tanítók, mintha őket pesti gymnasialis tanár, vagy nem rég alakult nevelői társaság hívja meg. Uraim, ha mi magunkat elhagyjuk, ne várjuk hogy mások pártoljanak! Vagy nem győződtek-e még meg az ilyen gyűléseknek korszerűségéről és hasznairól? Ajánljatok hát valami jobbat, indítsatok és írjatok neveléslapokat, hisz a hol egy tanodánál husz és harmincnál több a tanár, onnan csak juthatna valami a közönségnek is!

S. Pataknak a küldöttei készültek az előtt két évvel Pestre, de közbejött körülmények miatt nem jöhetének; hogy a mult évben Sopronyban tartott gyűlésen nem válnak, azt a hely távolsága is mentette, de jelen volt az idén *Csoma Mihály* pataki főoskolai tanár. Pápa, a dunántuli főoskolának tanárai, 1847-ben még a szomszédságos Sopronyban sem jelentek meg, mert épen akkor, a mely időre a sopronyi gyűlés esett, beállottak Pápán a tanodai vizsgálatok. Így volt Kecskemét is, a szomszédságos Pesttel. Mi nagy baj a szünidőnek eltérő időben tartatása! A Pesten 1846-ban tartott tanácskozmány elhatározta ez iránt felkérni a különféle felekezeti kerületeket, intézkednének, miszerint a szünetek, ész-, gazdasági- és tapasztalási okoknál fogva, haza-szerte a forró nyári hónapokra u. m. július és augusztusra tétetnének. Felvé'tett-e a kerületekben e kérelem, tárgyalatott-e és volt-e eredménye? mutatja a tapaszt-

talás. Válasz sehonnan senkihez nem érkezett, a szünetek még most is, hol jul. és augusztura, hol auguszt- és szeptemberre, hol pedig septemb- és október hóra esnek. Nem gátja-e e körülmény is a tanügy előmozdításának? És mi akarjunk nagyot, tervezzünk közösbet, de a helybeli érdekek és körülményekről, ne merjünk lemondani! Magunk simulni nem akarván, im közbe jött, a haza dolgainak újabb és jobb fordultával, a tanügyi ministerium felállítása. Ez még majusban rendelte a közép és főtanodai folyamokat berekesztetni. És mi volt az eredmény? Egy helyen bevégezték a tanévet, más helyen nem. Későbbben rendelte a tanügyminister, hogy a közép és főtanodai kursusok hazaszerte csak novemberben nyiljanak meg. Ismét, mi a tapasztalás? Zavar és rendetlenség. Egy helyen megkezdik a tanítást már sept. elejével, másutt október elejére hirdeték, és ismét másutt — a ministeri rendeletet, vagy saját szokásukat követve, novemberben nyitják meg a tanévet.

Gyönyörűséges rend, és ez mind a separatistikus hires autonomiának az eredménye. És általa ki szenved legtöbbet? a növendék, a tanító és a tanügy általában. Ha a magán- és helyérdekeket, ha a felekezeti és szokásos határozatokat többre becsüljük a köz célnál, a közügynél!

De ezek mind csak parányiságok! Nemde? — Hollott ily parányiságok számából áll az egész köz hazának rendje és fejlődési folyama.

Egy más példát. Pesten, sept. elején, a minister urnak a protestansok követeivel tartott értekezletnek ideje alatt, — új és külön gyűlést tartottak a prot. tanárok, anyian és azok, a hányan és a kik, az egymásközi felszólítás következtében öszvegyülhettek. Voltak pedig mintegy harmincan. Közös határozatban állapodik meg a többség; és a kisebb rész, vagy csak egynehány egyén, a kik magokat ellenzőknek be sem is vallották, hanem hallgattak és beleegyeztek a midőn *Tarczay Lajos* pápai tanár kérdé: akarunk-e és képesek vagyunk-e oly határozatot hozni, melynek, ha az a

többségé, a kisebbség magát alárendelje? — mit csinált? tanuságot adott arról, a közös értekezletnek azon jelenete, a midőn az egybegyült tanárok véleménynyilatkozata a tanügyre nézve fel vala olvasandó. Uraim, társaim! így nem erősödünk, ne oszlassuk azon kis nyomatékot is a melyet tanári ügyünknek adhatnánk, ha öszvetartók vagyunk. — Egyébiránt e tárgyra vonatkozólag megemlítem, miszerint e nyilatkozvány, ugyancsak a határozat következtében be lön nyújtva a tanügyi minister urnak is, és közölve egyuttal a Kossuth Hírlapban, ujólag pedig kinyomatám azt e könyvecskében is, mert elég nyomatékosnak találom azt arra nézve, hogy minden tanárnak — ha támasztására be sem is folyhatott, tudomására jusson. Legyen meg történeti nyoma. Ítéljenek árrol bármikint, de én részemről örülök hogy az én nevem is azok között áll, kik ezen nyilatkozatot tették.

Enyi volt mondanivalóm e nevelési füzetnek az elején.

Ha ezenkívül még igazolnom kellene, hogy valljon miért sorozám e füzetet a nevelés emléklapi füzetekhez? miért nem bocsátám közre csak a maga külön címje alatt? Azért, mert az egyébkint már az előtt tartott tanitói gyűlések tanácskozmányai is ezen füzetek folytában jelentek meg, és így méltán csatolhatám ezt is, az előbiek fonalához; de meg másodsor, nem is hagyta meg a tanitói gyűlés nékem azt, mi alakban és mi cím alatt adhassam ki tanácskozása eredményeit, hanem csak röviden azt, hogy a kiadásra nézve engemet megkérve, bennem megnyugszik. Kérelmét teljesítve, itt a nyomtatvány.

Még a tanitói gyűlés tartásakor, aláírtak volt e munkácskára egy ezüst huszasával valami harmincan. A mint az alkalom engedi, meg küldöm azoknak a könyvet, és küldendek egyuttal a terjesztés végett több példányt, azon megjegyezéssel azomban, hogy — miután a nyomtatás nem vala oly kis terjedelemben és oly olcsón

eszközölhető mint akkor gondolók, az aláíró polgártársak és tanítófelek sziveskedni fognak, az ugy is részemről sok pénz- és időáldozattal járó költségek fedezésére a második huszast is megküldeni.

Pesten. September 17-kén 1848-ban. *)

Dr. Tavasi Lajos.

*) E sorok kiszedetésekor már sept. 25-két írjuk, és nekünk kijelölt és megerősített tanügyministerünk még most sincs. És az ügyek megakadnak, és a némethoni präparandiákba küldendők; és az ujonnan állítandó gymnasiunok tanítóságára csődülni kívánók; és a nevelési szemle szerkesztőségét elnyerni ohajtók; és egyetemi tanárságért és egyéb tanügyi hivatalokért esedezők — várakoznak, mi leszen már ebből? — A tanulók némely főiskolában e tekintetben határozottabbak, ők beállanak honvédekül. Ez helyes, ez hazafias, ez dicső elhatározás. Fegyvertárakká váljanak a könyvtárak; csatári tanyákká az iskolatermek; a lelkes ifjuság vezéréivé a tanítók. A midőn mindent veszthetni, mindent fel kell áldozni, mindennek megnyeréseért. — És aztán, ugy sem mienk többé, kik a korban haladunk, hanem tietek, derék ifjai hazánknak leszen magyarország. Mi eleshetünk, de ti küzdjetek velünk, hogy elesünk után, legyen ki a győzelmet megtarthassa. Zárjátok be most mind a főiskolákat. „Inter arma silent Musae.“ A paizsviselő Minervának legyenek követői. Az egész néphez mi is tartozunk, és ha a nép haragjában felkel, nekünk a nyugodt elmélkedés halált hozna. Ily indulattal ösztönöztetve igtatok a füzet végére, mi előtt azt e napokban még berekeszteném, egy kis *buzdítót* tanító- s nevelőtársaimhoz melyet a budai sáncoknak tanítványiinnmali ásatása közben fogantata lelkem.

I.

A magyar tanítói első egyetemes gyűlésnek jegyzőkönyve.

Első ülés Pesten az egyetem nagy teremében 1848-ki július 20-kán.

I-ső Jegyzőkönyvi szám. — Budapest összes tanárai s a magyar nevelési társaság, átalakulásunk fontos időszakában rendeltetésöket legmagasztosabban akként hitték teljesíteni, ha honunk egyetemes tanítóit Budapestre összehíván, kölcsönös tanácskozás útján népnevelés és közoktatásunk alapelveit és rendszerét körszerűn és célszerűleg általidomítván, egy közös nemzeti tanrendszert tervezve, annak életet is a törvényhozás útján biztosítani törekedendnek. E végből, részint egyenes fölszólítások, részint nyilvános hirlapi felhívások által a hon minden rendü tanárai megjelenésre, a testvériség lelkes hangján felkérettek, megjelenési és beiratási határnapul jul. 19-ke, első közülésül pedig 20-ka, és helyül a tudományegyetem épülete tüzetvén-ki, egyszersmind a vidékiek számára a pesti tanítóknak társszeretete ingyen szállást biztosított, mi hálás szívettel jegyzőkönyvbe iglattatik.

A mindenkivel nyomtatásban közlött helybeli bizottmányi előterv szerint, *Ney Ferenc* mint a helybeli tanító-nevelők megbízottja, az egyetem nagy teremében reggli 8 $\frac{1}{2}$ orakor szívélyesen üdvözlé az egybegyült szépszámu gyülekezetet;

Szózata a testvériség, egyenlőség lelkétől áthatott tanári és nevelői egyetemes kartól lelkes öröm kitörésekkel viszhangoztatott.

II-ik Jegyzőkönyvi szám. — Nyomban *Tavasi Lajos* tanár a beírottak neveit fölolvastván, egyszersmind indítványozá, miszerint ösmerkedtetésül a felolvasandók fölállni sziveskedjenek; és pedig bejelentés rende szerint eddigé a következő **216** tag seregllett össze a hon minden vidéke és minden rendü tanárai közül.

A névlajstrom közhasználat végett kinyomatni határozatott.

Névsora az 1848 július 20. 21. 22. 23 és 24-kén Pesten tartatott közös és egyetemes tanító-nevelői gyűlésen jelenvolt tagoknak.

A tagok nevei. Azoknak állása.

Elnök:

1. Ney Ferenc. Kisd. képezd. igazg.

Alelnök:

2. Warga János. N. körösi főosk. neveléstr.

Helyettesített alelnök:

3. Brassai Samu. Kolosvári főtanodai menység tr.

Jegyzők:

4. Tavasi Lajos. Pesti gymnas. igazg. tr.
5. Majer István. Esztergami képezdei tr.

Naplóvivők:

6. Tatai István. Sopronyi főtanodai tr.
7. Kolosi György. Nevelő.
8. Szvorényi József. Szék. fejevári szónoklat-tr.
9. Némethi Imre. Óvónevelő Pesten.

Gyűlési tagok:

10. Argai János. Nevelő-tanító.
11. Amon Jeromós. Normál tanító Pesten.

12. Böszörményi Mihály. Izsáki néptanító.
13. Bognár György. Magánnevelő.
14. Bacsák Imre. Szék. fehérvári tr.
15. Balog György. Gyönki néptanító.
16. Bácsi Sándor. Szék. fehérvári okt. s megbizott.
17. Barczen Gábor. Pesti árvaintézeti tanító.
18. Ballagi Mór. Szarvasi főtanodai tr.
19. Bovánkovics József. Temesvári jog tanító.
20. Birányi István. Tanító.
21. Bammer Károly. Elemi főtanodai tr.
22. Bocsányi József. Pesti tanító.
23. Breznyik János. Selmeci főtanodai tr.
24. Balassovics Lajos. Pesti elemi tanító.
25. Birányi Ákos. Író.
26. Bahunek János. Váci tanár.
27. Braunhoffner Ferenc. Pesti tanító.
28. Babics Jakab. Elemi tanító.
29. Babics János. Egri főtanodai tr.
30. Bartal Gábor. Magántanító Pesten.
31. Bäker György. Főtanító Pesten.
32. Bordás János. Aldabasi tanító.
33. Balog János. Nevelő.
34. Cservenák Károly. N. dengelegi elemi tanító.
35. Cseh Ignác. Kisdedovó növendék.
36. Csoma Mihály. S. pataki kolleg. tanár.
37. Csatári Ovajka Károly. Ügybarát.
38. Csacskó Endre. Volt természetjog tr.
39. Csecsetka Károly. Magánnevelő.
40. Csuka Lőrinc. Pesti elemi tanító.
41. Csecsetka Samu. Nevelő.
42. Czánik Pál.
43. Csejtei József. Pesti főtanító.
44. Csala Lajos. Kisdedovó növendék.
45. Clair Ignác. Pesti gymnastikai tr.
46. Dienes Lajos. Képzett vaknevelő.
47. Dierner Endre. Pesti leánytanító.
48. Dudás György. Földvári leánytanító.
49. Domanovszky Endre. Nevelő Pesten.
50. Darlik József. Budai elemi főtanító.
51. Dittmeyer István. Elemi tanító.
52. Dubraviczki József. Ügyvéd.
53. Dobronovszki.
54. Filó János Tavajdi néptanító.
55. Filó Lajos. Kecskeméti tanító.
56. Fellner Antal. Váci elemi tanító.
57. Füredi László. Pesti vakintéz. tanár.
58. Frei József. Pesti elemi főtanító.

59. Fischer József. Pesti fineveldei igazg.
60. Fenicz Mihály. Zombai tanító.
61. Frommhold Károly. Pesti prot. tanodák felügyelője.
62. Ferenczi János. Gyondabasi tanító.
63. Fekete Károly. Váci siketnéma intéz. ttó.
64. Fekete Mihály. Nevelő.
65. Góbel János. Pesti kisdedovó.
66. Györgyei János. N. F. Penci néptanító.
67. Galajda József. Orvos és nevelő.
68. Gegus Ferdinand. Losonci gym. tanár.
69. Görög Imre. Nevelő.
70. Godra Mihály. Ujverbászi gymnas. igazg. tanár.
71. Glöczer József. Pesti elemi altanító.
72. Góth Márton. Ujvárosi főtanító Budán.
73. Gettmann József. Temesvári természet tr.
74. Glatz Gyula. Pesti nevelő.
75. Galgóci Sigm. Péceli ttó.
76. Góbel János. Ó-hudai ttó.
77. Havas Ferenc. Magánnevelő Pesten.
78. Halványi János. Pesti vakint. igazg. tanár.
79. Hoffckker János. Ó-budai elemi leány főtanító.
80. Haberern Jonathan. Nevelő s pesti gym. rendk. tr.
81. Horony Mihály. Érsekujvári képezdei tr.
82. Horárik János. Tanár.
83. Holl János. Kisdedovó Pesten.
84. Himpl Ádám. Pesti tanító.
85. Hörcher Ignác. Nevelőbarát.
86. Hősz Mihály. Elemi tanító.
87. Hengel Bálint. Budai főtanító.
88. Halászi Károly. Alnémedi tanító.
89. Hunfalvi János. Késmárki igazg. tanár.
90. Jancsó Ádám. Volt nevelő Erdélyből.
91. Imrei Ignác. Váci elemi ttó.
92. Janni József. Szék. fehérv. elemi leány főttó. s megbizott.
93. Jakab József. Kolosvári unit. tanárjelölt.
94. Juhbal Károly. Pesti ipartanodai tr.
95. Jánosi Ferenc. Volt nevelő Erdélyből.
96. Juhász Ignác. Elemi tanító.
97. Jedlik Ányos. Pesti egyetemi tanár.
98. Jergler Mátyás. Pesti elemi ttó.
99. Jalsics András. Pesti gymnas. igazgató.
100. Jungmann Dani. N. halápi nevelő.
101. Kohn Salamon. Pesti izrael. tanító.
102. Koós Károly. Pelsőci ttó s a gömöri népttók. megbizottja.
103. Karacs Teréz. Miskolci nevelőnő.
104. Karácsonyi János. Rumai magyar nyelvttó.

105. Kovács Pál. Alcsuti tanító.
106. Király József. Gyönki népttő.
107. Kolonics Antal. Siketnéma int. igazg. tanár Vácon.
108. Karádi Ignác. Pesti nevelő
109. Kanya Pál. Pesti gym. tanár.
110. Krajcsovic Pál. Kisdedovó növendék.
111. Kunczius Károly. Selmeci gym. tanár.
112. Koburg Lajos. Nevelő.
113. Klein Endre. Miskolci polg. tanodai ttó.
114. Kovácsi József. Nográdi elemi ttó.
115. Krum Antal. Temesvári lyc. ttó.
116. Kozdon György. Pesti nevelő.
117. Kvankai Mihály. Péceli tanító.
118. Kovács József. Kalocsai papneveldei tr.
119. Krupinszki Antal Pesti elemi segédttó.
120. Kiss Lajos. Nevelő.
121. Kornis Károly. Egyetemi rdk. tr.
122. Kun Bálint. Váci kisdedovó.
123. Kollinszki Adolf. A pesti izrael. nev. társaság küldöttje.
124. Kutschera Ignác. Pesti nevelő.
125. Kovács János. Nevelő.
126. Koren István. Aszódi progym. tr.
127. Kun László. Seregélyesi elemi ttó.
128. Kovács Károly. Magánnevelő.
129. Kovacsóczy István. Egri lyc. tanárhelyettes.
130. Kálniczki Endre. Losonci elemi ttó.
131. Löcherer Lajos. Ügybarát.
132. Luszakander Alajos. Testgyakorló int. ttó. Pesten.
133. Ladik Ferenc. Temesvári költészetr.
134. Lichner Pál. Posonyi lyc. tanár.
135. Launer István. Selmeci lyc. tr.
136. Lubrik Ágoston. Pesti fineveldei altanító.
137. Liczi Mátyás. Szék. fehérv. oktató s megbizott.
138. Lakatos Ötö. Aradi gymnas. igazgató.
139. Lukics Vince. Pesti oktató.
140. Lorencz Mátyás. Pesti altanító.
141. Lovas Szabó József. K. naményi ttó.
142. Martinek Károly. Selmeci polg.-iskola ttó.
143. Michnai Endre. Posonyi lyc. tanár.
144. Mozgai Sándor. Tolna m. pálfai tanító.
145. Mihály Flórián. Nevelő.
146. Müllner Mátyás. Sopronyi gym. tr.
147. Markovics Jakab. Maros-vásárhelyi gym. tr.
148. Marán János. Egri főtanodai tr.
149. Mutschenbacher Alajos. Pesti fineveldei igazg.
150. Mészner József. Pesti elemi főtanító.
151. Máday Károly. Miskolci gym. igazg. tr.

152. Máchik Lajos. Volt nevelő.
153. Molnár János. N. Szombati menyiség tr.
154. Mocs József. Pesti altanító.
155. Milmann Ádám. Pesti elemi altanító.
156. Marchard János. Pesti elemi főtanító.
157. Márki József. Pesti képezdei tr.
158. Melczer Lajos. Pesti gymnas. tr.
159. Müller Péter. Pesti elemi ttó.
160. Morlin János. Váci sik. néma int. ttó.
161. Martinek Frigyes. Trencsényi tanító.
162. Müller Godofréd. N. Szebeni jogtanár s tudor.
163. Nagy Vince. Szatmár-némethi elemi főtanító. s megbizott.
164. Nagy József. Ovónevelő.
165. Nagy Pál. Rosnyói lyc. tanár.
166. Neumann Salamon. Budai tanító.
167. Németh Endre. Pesti elemi főttó.
168. Németh Sándor. Posonyi lyc. tr.
169. Nöthig József. Pesti elemi ttó.
170. Orosz Pál. R. palotai ttó.
171. Orbán Iósef. Miskolci főtanodai tr.
172. Obders Ede. Tanító növendék.
173. Örle János. Pesti elemi ttó.
174. Oldal József. Pesti elemi ttó.
175. Prajszer András. Abonyi tanítósegéd.
176. Pucz Henrik. Kálnói tanító.
177. Peregrini Elek. Bölcsészettudor.
178. Pecz Gyula. Szarvasi főosk. tr.
179. Palicz Mihály. Nyiregyházai tauácsnok.
180. Pelczer Lipót. Pesti elemi főttó.
181. Polgár Ferenc. Pesti belvárosi ttó.
182. Pokorni Mihály. Tanító.
183. Purgstaller József. Pesti egyetemi tr.
184. Rónai Antal. Váci elemi ttó.
185. Rónai Jácint.
186. Reichardt József. Pesti árvaházi igazg. tr.
187. Rómer Flóris. Posonyi akadém. tr.
188. Raicher János. N. kürtösi ttó. A nógrádi ttók megbizottja.
189. Raffai Nep. János. Veszprémi költészet tr.
190. Rosenzweig Salamon. Pesti izrael. ttó.
191. Seltenreich Károly. Pesti nőnövendei előljáró.
192. Simon Pál. Palotai elemi ttó.
193. Sujánszki Antal. Pesti belvárosi káplán.
194. Sujánszki Eusták. Aradi gym. tanár.
195. Sümegi Pál. Váci főtanodai tr.
196. Szánthó János. Miskolci gymnas. tr.
197. Schmidt István Szörény. Pannonhegyi főapát-titok.

198. Szőcs József. Kolosvári orvos. s kóroda igazg.
199. Schönfeld Vilmos. Pesti leányneveldei ttó.
200. Szabó Imre. Szathm. Ném. gymnas tr. s az ottani tanítók megbizottja.
201. Suhajda Lajos. Selmeci főtanodai tr.
202. Szép Vilmos. Pesti vakint. ttó.
203. Stuhmüller Samu. Pesti elemi ttó.
204. Szombati Károly. Magánnevelő.
205. Szánthó József. Kecskeméti tanár.
206. Simon Flórent. Ügyvéd s a kisd. ev. egyes. küldöttje.
207. Sippers János. Pesti elemi ttó.
208. Schmidt István. Ujverbászi néptanító.
209. Sült József. Dorogi elemi ttó.
210. Schmidt Ede. Pesti elemi főttó.
211. Sigrist József. Pesti elemi tanító.
212. Szigethi Antal. Pesti altanító.
213. Scriba György. Majosi néptanító.
214. Szabó Imre. Pesti egyetemi tr.
215. Szigethi Ábrahám. Pátyi néptanító.
216. Skultéti János. Paksi segédttó.
217. Sugári Erneszt. Pesti elemi ttó.
218. Stinczel Ferenc. Tanító.
219. Selem János. Tanító.
220. Selem Antal. Valkői segédttó.
221. Streiling Bertalan. Pesti altanító.
222. Szombati Lojola. Verébi altanító.
223. Spindlhuber Ede. Tanár.
224. Takács Pál. Aszódi elemi oktató.
225. Tóth Pál. Deáki tanító.
226. Takács János. Kolosvári főtanodai tr.
227. Turcsányi János. Győri progym. igazg. tr.
228. Thüringer Ambrus. Szegedi gym. tr.
229. Tenczlinger László. Pesti elemi altanító.
230. Turós János. Vajtai tanár.
231. Tamasovics Károly. Pesti belvár. ttó.
232. Tánics Mihály. Népképviselő s író.
233. Tóth András. Tanító.
234. Tomasek Pál. Lőcsei főt. tanár.
235. Treuer Dani. Pesti izrael. tanító.
236. Terrai Károly. Losonci progym. igazg. tr.
237. Tavasz Antal. Nevelésbarát
238. Ujvári János. Pesti szónoklat tr.
239. Ullein Ferenc. Paksi segédttó.
240. Vörös Benjamin. Szomódi elemi ttó.
241. Vinkler Bruno. Aradi gym. tanár.
242. Varga Anicét. Érsekújvári gym. tr.

243. Virnau János. Pesti iparegyleti tr.
244. Vállas Antal. Pesti egyetemi tr.
245. Váradi Mór. Szegedi tanár.
246. Vikár János. Kom. kocsi népttő.
247. Vágner István. Pesti leány elemi ttő.
248. Vályi Ferenc. Révkomáromi gym. igazg.
249. Veisenfeld Ferenc. Pesti elemi ttő.
250. Vass Károly. Pesti elemi ttő.
251. Viederspan Henrik. Pesti főtanító.
252. Varga Ferenc. Pesti elemi ttő.
253. Véber Armin. Nevelő Pesten.
254. Várholyi Barnabás. Aradi tanár.
255. Véner József. Pesti főttő.
256. Zimmermann Jakab. Pesti képezdei tr.
257. Ziltz Mór. Pesti nevelő.

III-ik Jegyzőkönyvi szám. — A gyülekezet elnök és alelnök választására fölhivattatván;

A közbizodalom *Ney Ferenc* mint elnök, s *Varga János* mint alelnökben öszpontosulván, köz felkiáltással megválasztattak, kik is szives éljenzések közt illető helyöket elfoglalták, s így a gyűlés alakult.

IV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Ez után jegyzők levén választandók;

Szinte közfelkiáltással *Tavasi Lajos* és *Majer István* megválasztattak, kik az elnökség mellett helyt foglalva, a tollvezetést megkezdtették.

V-ik Jegyzőkönyvi szám. — Naplóvivők is kivántatván. *Tatai István*, *Szvorényi József*, *Németh Imre*, *Kolosi György*, közszóval üszteltettek meg.

VI-ik Jegyzőkönyvi szám. — *Tavasi Lajos* tanár által: „A tanítói gyűlésnek néhány tagja“ aláírással egy nyomott lap terjesztetett elő **17** indítvány ponttal;

Melynek következtében a köznevelés és oktatás alapelveinek megalapítása került vita alá, s javallatra egy választmány neveztetett-ki, mely tanácskozási irányzatul az általános elveket mielőbb kidolgozza. A választmány tagjai: *Varga János*, *Schmidt Szörényi*, *Horári János*, *Purgstaller József*, *Simon Florent*, *Szvorényi József*, *Breznyik János*, *Tavasi Lajos*, *Jedlik Anyos*, *Michnai Endre*, *Zimmermann Jakab*, *Majer István*, *Csoma Mihály*, *Tatai István*, *Ney Ferenc*, *Kunczius Károly*, *Németh Endre*, *Oldal József*; kik is e nap déleesti 4¹/₂ órakor az egyetem teremében tartandották tanácskozmányukat.

VII-dik Jegyzőkönyvi szám. — Szakok alakítása kerülvén vita alá;

Négy tanulmányi szakosztály alapítatott meg, és pedig:

a.) kisdedóví, elemi, s mindkettőnek képezdei szakosztálya, melynek megalakításával *Ney Ferenc* bizatott meg.

b.) Reál- s ipar-tanodai szakosztály, rendezője *Varga János* leendvén.

c.) Középtanodai szakosztály, rendezője *Tavasi Lajos*.

d.) Felsőtanodai szakosztály alakításával *Rómer Flórián* megbizatván. — Szakgyűlések tartása másnapra hallasztatott.

VIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A második közgyűlés július 21-ki reggeli 6 órára határozatván, a gyűlés délutani 1 1/2 óraker eloszlott.

Budapesten július 20. 1848. Jegyzette *Majer István*.

Második közülés jul. 21-kén.

IX-ik Jegyzőkönyvi szám. — A tegnapi jegyzőkönyv hitelesítetett.

X-dik Jegyzőkönyvi szám. — Indítványba hozatván, miként üléseink jegyzőkönyve és naplója közzé tétessék;

Közönségesen helyeseltetett oly kikötéssel, hogy ez előfizetés utján eszközöltessék, *Tavasi Lajos* központi jegyző kezelése alatt.

XI-dik Jegyzőkönyvi szám. — Az általános tanelvek kidolgozására kiküldött választmánynak jegyzőkönyve olvastatott;

Melynek pontonkénti megvitatása határozatván, az első pont mint általános elvnek vitatása négy órai buzgó tárgyalatot ébresztvén, végül köz megállapodásként az országos tanrendszernek alapelve kimondatott, hogy: „*Az állodalom állit tanintézeteket, a tanszabadság teljes biztosításával.*“

A többi általános pontok vitatását elhagyván; egyéb teendőink holnap reggeli 8 óraker tartandó harmadik közülésre halasztattak.

XII-dik Jegyzőkönyvi szám. — Szakülések tartása szorgalmaztatván;

Az illető szakosztályok külön teremekbe vonultak, tanakodásaikat délelőtti és délutáni órákban folytatni fogják.

Budapesten jul. 21. 1848. Jegyzette *Majer István*.

Harmadik közülés jul. 22-kén.

XIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A második közülés jegyzőkönyve hitelesítetett.

XIV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Az elemi-képezdei szakosztály jegyzőkönyve felolvastatván;

Örömmel értette a gyűlekezet, miként a szak 5 alszakra oszolván u. m. kisdedóvás, elemi tanodai, nőnevelési, képezdei,

s jótékony intézetire, mert így szakdolgozatokra biztosabban számíthatni.

Az elemi szakosztály jegyzőkönyve.

A kisdedovási, elemi, és mindkettőnek képezdei szakosztálya *Ney Ferenc* által az egyetemi nagy teremben megalakulván, a szakosztály tisztválasztáshoz fogott.

1. Elnökül közfelkiáltással *Ney Ferenc*.

2. Jegyzőkül *Majer István* és *Koós Károly* választattak.

3. Indítványoztatott, miszerint az elemi nevelés és tanítás körüli hiányok orvoslat éskivánatok, süker szerzés végett a ministeriumnak fölterjesztessenek; s a szakosztály jónak látta ezen ügy megfontolását és egybeszerkesztését alszakokra bizni ekképen:

a) kisdedovási alszakot képezzenek: *Ney Ferenc, Göbel János, Némethi Imre, Nagy József*

b) népiskolai alszakot: *Varga János, Koós Károly, Némethi Endre, Fülő János, Bácsi Sándor, Tót Pál.*

c) nőnevelési alszakot, *Majer István, Joanni József, Seltenreich Károly.*

d) képezdei alszakot: *Zimmerman Jakab, Horony Mihály, Majer István*

e) jótékony intézeti alszakot: *Halványi János, Kolonics Antal.*

Ezen alszakoknak kötelességül tétetett, hogy elemi nevelésünk körüli bajainkat összeírva, kívánatainkat formulázva, jegyzőkönyvileg a közülés elébe terjesszék.

Budapesten jul. 21-kén 1848. Jegyzette *Majer István*.

XV-ik Jegyzőkönyvi szám. — A kisdedovási alszakosztálynak reformkivánatai előterjesztetvén;

Azok ilyképen, a ministeriumhoz nyújtandó petitiónk egyik részét teendvén — elfogadtattak:

A kisdedovási nevelés fő vonalai.

Az első egyetemes magyar tanítógyűlésen alakult elemi szakosztály által kiküldött kisdedovási alszak közetközökben terjeszté elő véleményét, mely az egyetemes gyűléstől helybenhagyatván el is fogadtatott:

A kisdedovás értelmezése.

A kisdedovás, mint a gyermeknek legegységibb köznevelése, annak testi és lelki veszélyektől megóvásában, és mind kétrendű tehetségének ébresztése- és fejtésében áll.

Tényezők.

A kisdedovás tényezői ezek: ovoda, kisded (ovone), ovó-nevelő, ovás-fejtés.

I. Az ovoda belélete.

1. Az ovodának mint intézetnek belélete alatt értetik e négy tényezőnek egymáshozí viszonya.

2. Az ovodák vagy különállók (a város vagy helység körülményei szerint), vagy elemi tanodával vannak kapcsolatban.

3. Az ovoda épülete legyen célszerű, azaz: eléggé tágas, tiszta, világos, egészséges, alkalmas udvarral, s ha csak lehető, kerttel is ellátva.

4. A kellőleg felszerelt ovoda bir, a kisdedek korához és erejéhez mért testgyakorlati gépekkel és célszerű játékszerekkel.

5. A lelki fejlesztés szükséges segédeszközei: képek, minták, tábla, számoló gép, és különféle, főkép természettárgyi gyűjteménykéek, s több efféle.

6. Mind kétnemű kisdedek 2 éves koruktól fogva bezárólag 7 éves korukig az ovodába járhatnak.

7. A kisdedek elfogadására az ovoda reggeltől estig nyitva áll.

8. A kisdedek száma egyegy ovodában, a tér elegendő nagyságának föltevése mellett is, 150-nél többre nem emelkedhetik.

9. A különálló ovoda vezérlője: képzett ovó.

10. Ha pedig elemi tanodával kapcsolatban van, akkor fér-fisegéd vagy ovónó is kezelheti, de a mindenesetre kisdedová-silag is képzett elemi tanító felügyelete alatt.

11. Azomban mind a segéd, mind az ovónó a vezérlő egyén irányában személyileg független.

12. Az ovodai személyzet mulhatlan kiegészítője, a tisztálkodást s egyéb szükséges testi ápolást kezelő dajka.

13. Az ovodát vezérlő, vagy az azt közvetlenül kezelő egyének szerinti nép- és tájnyelven kívül, mindenesetre magyarul is tudjanak.

14. A mely ovodában a kisdedek száma a százat megköze-
liti, ott igen kívánatos, hogy a dajkán kívül segéd is legyen, —
a 100-at meghaladó kisdedszámnál pedig okvetlenül szükséges.

15. Az ovoda nem levén iskola, hanem valóságos elemi
köznevelési intézet, a kisdedovás feladata nem tanítás, hanem
ovás, erőfejtés, s minden nevelés leggyakorlatibb tényezője, a
szóktatás.

16. A kisdedovási működés tárgyilag: testi és lelki, — ha-
tásilag: nemleges (negatív) és tényleges (positív).

17. A nemleges működés vagy is sajátlagos ovás tárgya, a
lélek ép úgy mint a test, a menyiben mind testi mind lelki veszé-
lyek léteznek; — tényleges működés pedig az erőfejtés terén
három külön irányt követ, u. m. test-, kedély- és szellem műve-
lést.

18. A test fejlesztésére szolgál, élénk mozgás és testgyakor-
lat.

19. A kedélyképzés, mint oly központ, melyre a kisdedo-
vási működés főkép irányul, eszközöltetik leginkább szeretetteljes
bánásmód, elbeszélés, példa és éneklés által.

20. A szellemi fejtés kisdednél főleg, alkalmoszerű ismeretek
gyűjtése, emlékgyakorlat és az ítélőtehetség ébresztése körül fo-
rog.

II. Az ovoda külviszonyai.

1. Az ovoda álladalmi intézet.

2. Kívánatos, hogy az egész hazában a helybeli népességek-
hez képest elegendő ovodák állittassanak.

3. A társias fejlődés jótékony szempontjából, a kisdedovás
minden rendü szülők gyermekeire egyiránt üdvös.

4. Az ovónevelő mint állami hiválnok illendő dijt huz az
álladalomtól; s annak idejében mind ő, mind netáni özvegye s
árvái is nyugdíjzattassanak.

5. A kisdedovás oda törekszik, hogy vele a családi nevelés
lehető öszhangzatra olvasztassék, mire az álladalom minden lehe-
tő segélyt nyujtson.

III. Kormányzat és képzés.

1. Az ovodák kormányzási tekintetben, ép ugy mint az ele-
mi tanodák fokozatos láncolatban, községi, kerületi, s központi
igazgatóságoktól függjenek.

2. Ennélfogva szükséges, hogy az előljárátság választásába
az ovónevelők ép azon arányban folyjanak be, mint az elemi
tanítók.

3. Az ovónevelők úgy képeztessenek, hogy egyszersmind elemi tanítók is lehessenek és viszont.

4. Kerületenkint több oly képezde álltassék, hol az ovodai nevelés és elemi tanítás módszerei kapcsolatosan adatnak elő. A központban mindazáltal külön ovó-, s külön elemi tanító-képezde létezzen.

5. A központi képezdek egymással s egyéb intézetekkel viszonyos egybeköttetésben álljanak, úgy, hogy bizonyos időszakokban a növendékek kölcsönösen látogassák a képezdéket, s ezenkívül mind a testgyakorlati, mind a vakok intézeti, sőt kiránduláskép a váci siketnéma-intézet előadásain s gyakorlatin megjelenhetvén, ama külön módszereket is lehetőleg elsajátítsák.

6. A képezdek tanszékei csődület útján töltenek be; az igazgatókat tekintettel a szakértők nyilatkozó véleménye vagy ajánlatára — az oktatásügyi minister nevezi ki.

7. Az ovókat képző intézetekkel kapcsolatban álljon oly osztály, hol az ovónők sőt a dajkák is képeztetnek és előkészítetnek.

8. Ez okból a központi ovó-képezde két fő szakra oszlik külön tanárokkal, de egy igazgató vezérlete alatt.

9. A képezdekbe fölveendő egyének elégséges előkészültségekét vizsgálatilag tanusítsák.

10. A képezdei tanfolyam két évre terjed akképen: hogy az első év első felében általános neveléstani elmélet, másod felében külön kisdedovási elmélet és gyakorlat, — a második év első felében általános methodika és didaktika, másod felében külön methodika és elemi tanítási gyakorlat folyjon.

11. Az ovónevelők képzésének külön tantárgyai — melyek közt zene, rajzolás és testgyakorlat multhatlanul helyet foglalnak — szakértők által határozottassanak meg.

12. Minden képezdével szükségkép egyegy példány tanoda vagy ovoda, s hol kapcsolatosan vitetik a képzés, mindkettő legyen kapcsolatban, a szükséges gyakorlat megszerzethetése végett.

XVI-ik Jegyzőkönyvi szám. — Ez után előterjesztettek az elemi alszaknak nézetei;

Némi módosításokkal ily alakban határozottak a fölterjesztvényhez csatoltatni:

Elemi tanodák és tanítókat illető kívánatok.

1. A népiskola-tanítók legyenek állodalmi hivatalnokok.

2. A népiskola-tanítók elismerik, hogy találtatnak köztök olyak, kik ujabban kifejtett nevelés és oktatástani módszerben gyengék, ezért legforrób ohajtásuk hogy a ministerium minel előbb

állítson fel elegendő számban népiskola-képezdéket, addig pedig a hiányokon úgy segítene hogy az országban kerületenkint küldene szét ismert ügyességű képezőket, kik a népiskolatanítókat a legszükségesebbekkel megismertetnék. Ha pedig addig ürül meg népiskolai tanító hivatal, míg az elegendő számú képezdek felállíthatnak a hivatal pályázás útján töltenék be.

3. A népiskola-tanítói hivatal, mihelyt a körülmények engedendik, különítessék el más vele sok helytt kapcsolatban levő foglalatosságoktól, milyen a jegyzőség, harangozóság, egyházfőség, éneklőség, valamint szabaditassék föl, a hitszónoklás és minden egyházi alárendeltség alól is.

4. A népiskola-tanító hivatal állandó legyen.

5. Az országos képezdében nevelt népiskolatanítókat a nép válassza s a ministerium erősítse.

6. A ministerium a magyar birodalomban létező minden népiskolákban vallás felekezetre tekintés nélkül országosan megállapítandó egyenszerű tanrendszert hozzon-be, figyelembe vevén a dolgozatokat, melyek e tárgyban többektől nyilvános uton is megjelentek vagy jelennek; a tanrendszernek folytonos tökélesztése végett pedig évenként szakértők gyűlésével értekezzék.

7. A tantárgyak közül, a vallástán tanítása hetenkint meghatározandó órákon az illető lelkész kötelessége.

8. Minden népiskola-tanító mellé, ha nevéndékeinek száma hatvanat meghalad, az álladalom költségén képezett segédtanító alkalmaztassék.

9. Az ifju és leány gyermekek egymástól különítessenek el; s a szülők gyermekeik iskoláztatására törvény által köteleztessenek.

10. Célszerű tanító-lakok és tanodák építessenek, s a tanításhoz szükséges taneszközökkel illően láttassanak el.

11. A népiskolatanítók illő pénzbeni fizetéséről az állodalom gondoskodjék, úgy hogy a tanítók fizetésök iránt a szülékkal semmi érintkezésbe ne jöjjenek. Addig is, míg ezen álladalmi fizetés rendszeresítetnék, gondoskodjék a ministerium hogy jelenlegi csekély illetőségek pontosan szolgáltatassék ki, melyből több helytt az új rendszer bekövetkeztében a munka illetékek úgy is elmaradtak.

12. A hivatalában elaggott vagy önhibája nélkül hivatalára alkalmatlanná lett népiskolatanítók mint álladalmi hivatalnokok nyugdíjaztassanak valamint özvegyeik árváik is.

13. A népiskolatanító és tanoda első foku kormányzó felügyelője, a helybeli közönségből a nép által bizonyos évekre választott, ministerium által megerősített iskolai tanács; második foku kormányzó fölügyelő, az illető tanítói testület által választandó s a ministerium által megerősítendő tankerületi igazgató; harmadik foku a ministeri tanács.

14. A népiskola-tanító és tanoda elsőfoku törvényszéki felügyelője a helybeni közönségből a nép által választott s a ministerium által megerősített iskolaitanács; második foku kormányzó fölügyelő az illető tanítói testület által választandó s a ministerium által megerősítendő tankerületi igazgató; harmadik foku a ministeri tanács.

15. Azon népiskolatanítók, kik igazságtalanul hivataloktól megfosztattak s a tanügyhöz maig ragaszkodván, annak ezután is szolgálni ohajtnak, vagy visszahelyheztenessenek vagy tehetségökhöz mért illő helyre alkalmaztassanak.

XVII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A nőnevelési alszaknak tervezete felmutattatvan;

Elfogadtatott, s következőleg fog a petitióhoz mellékelteni:

Nőnevelésünk hiányai s a honi nőnevelés körüli teendők ezekben öszpontosítatnak.

1. Népnevelésünk fölvirágzásának főtényezői az anyák leendvén, okvetlenül szükséges, hogy a nővilág nevelésére az állodam kellő gondot fordítson. Jelezen

2. Az ügy, nőképezdek állítását okvetlenül föltételezi, s csak ily képezdei bizonyítvánnyal ellátott nőszemély nyithasson magán-nőnevelvét, csak ilyen alkalmaztathassék nyilvános nőiskola, kisdedovoda, vagy magán-nevelőnőül.

3. Addig is mig ily nőképezdek állitatnának — állitassanak pedig mielőb — a rendezett képezdekben tartozzanak a leendő nőnevelőnők neveléstani vizsgálatot kiállni, hol készülségökröl bizonyítványt nyernek, mely minden magán, legaláb nyilvános alkalmazásnál tekintetbe veendő.

4. A magán felsőb leánynevelde és tanodákra nézve egy általános nevelési rendszer szabassék, az országos köznevelés alapelvei szerint, mindenesetre nemzeti irányban, az idegen nyelveknek kizárása nélkül.

5. A magán alsób leányneveldekre és tanodákra nézve, melyek minden zugban fenállnak, s közönségesen csak várrás, kötéssel foglalkozván, legfőlebb olvasás, írással, igen fölületesek, s a leánykákat magas anyai és gazdasszonyi rendeltetésökhöz illón nem képezik, szinte országos tanrendszer szabassék, és közigazgatás alá vonassanak.

6. A nyilvános leánytanodák szabályoztassanak. Jelezen

7. A leánytanodák kormányzata és felszerelése, úgy mint a fitanodák állományilag kezeltessenek; a fi-gyermekek tanodáitól okvetlenül elkülönítessenek.

8. A tanulmányok akként rendeztessenek, hogy a nők rendeltetésökhöz képest magukat és környéköket boldogítani, s ekként honleányi tisztjöknek helyesen megfelelni képesek legyenek; s így a varrás, fonás s egyéb kézi munka mellett ily tantárgyak leendnének: a vallás- és erkölcstan, nőihivatástan, olvasás, írás, levelek s egyéb szükséges iratok fogalmazása, fejbeli és írásbeli számozás, egészségtan, házigazdásszonyságtan, természettan és történet, földisme, kis világ- és honi történet és ének; értetödvén hogy minden a nővilágra alkalmazottan rövid velös kivonatokban tárgyalatnék.

9. Minden leányzó 6 éves korától 12-ig iskolázásra szorításék, ezután pedig az utóképzésre köteleztessék; a hol kisdedovoda léteznék, ott egyideig például $\frac{1}{2}$ évi gyakorlatra köteleztessék.

10. Ezeknélfogva a férfiképezdékben a nőképzés tanra különös gond forditassék.

11. A nőnevelök és tanítók, a finevelök és tanítókkal egyenlőleg díjaztassanak jutalmaztassanak és nyugalmaztassanak.

12. A nőneveléssel öszhangzó cselérendszer törvényesen megalapítandó, melyben a vasárnapi tanodák látogatására köteleztetnének.

13. Az alszak meglátogatván *Seltenreich Károly* urnak pesti felső nőnevelde- és tanító intézetét, úgy tapasztalta, hogy az egyszersmind oly mintaintézet, melyben nagyobb leányzók nőnevelökké elmélet és gyakorlatilag képeztetnek. Ezt azért hozza fel az alszak, miszerint kinyilatkoztathassa azon ohajtását, hogy ily minta-intézeteket közállományi pártfogás alá helyezettetni kíván.

XVIII-ik Jegyzökönyvi szám. — A real-ipartanodai szakosztály alakítója jelenté, hogy a tagok egyéb szakokban elfoglalta levén, illető szaküléseiket meg nem tarthatták;

Tudomásul vétetett.

XIX-ik Jegyzökönyvi szám. — A középtanodai szakosztály munkálatát bé nem fejezhetvén;

Az a holnapi közülésre bémutatni kívántatott.

XX-ik Jegyzökönyvi szám. — A Budapesti *magyar nevelési társaság* alapszabályait felolvastatván; egyszersmind bejelentetett, mikint *Ney Ferenc* és *Tavasi Lajos* „*Tanoda*“ címü nevelési és tanítási folyóiratot megindítani szándékoznak, mire az egyetemes tanítóikar közremunkálását kikérték;

Mi kedves tudomásul vétetett, bele egyezven a gyülekezet azon kívánatba, hogy ezen nemes célu tarsulat országossá alakulván, az egyetemes tanítói és nevelői kart idöszakonkint (miként tudniillik a nyomos körülmények egyrészt sürgetendik, és másrészt megengedendik, közgyülésre gyűjtván, a közérdekü népnevelés

érdekében tanácskozmányainkat célszerűen rendezze; a „*Tanoda*”, című nevelésilap pártfogását is szívesen megigérvén.

XXI-ik Jegyzőkönyvi szám. — Délutánra szakülések, s holnap délelőtti 10 órára közülés rendeltetett.

Budapesten jul. 22-kén 1848. Jegyzette *Majer István*.

Negyedik közülés jul. 23-kán.

XXII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A harmadik közülés jegyzőkönyve hitelesítetett.

XXIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — Béjelentetvén, miként *Varga János* alelnök gyöngékedése miatt távozni kénytelenített;

Alelnökül a közönség *Brassai Samut* választá közös akarrattal.

XXIV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Fölolvastattak az alszakok munkálatai, jelesen: a képezdei-, vakok-, és siketnéma-intézetiek;

Melyek kevésben módosítva így állapítottak meg az oktatási ministeriumhoz nyújtandó petícióhoz csatolandók:

Néhány szó a siketnéma nevelés előmozdításának érdekében.

A siketnéma gyermekek szendergő lelki tehetségeinek felbresztése két üdvös tekintélyen alapul, következőleg két fő s egyenlő fontosságú működés kívántatik, e szerencsétlenek kiképezésével egybekapcsolt nevelés eléréséhez, — az első az, mely ez egyéneket szellemi tehetségek kifejlődésével erkölcsös értelmes és vallásos utra vezérli; a második pedig az, mi által ezek, testi erejöknek ép fentartása mellett, valamely kézi mesterség vagy művészetben gyakorlatilag oktattatván, hasznos polgárokká kiműveltetnek, e két feladat voltaképeni megfeleltetésére szükséges:

1. Hogy a hazánkban majd már félszázad óta működő váci siketnéma nevelő intézet belszerkezetével minél többen, — de leginkább a nép s elemi tanítók megismerkedjenek, miért is igen kívánatos, hogy

2. A kisdedovói s tanítói képezdékekben járó tanulók a siketnéma oktatás módjában beavatassanak: kik későbbben mint tanítók a siketnéma gyermekeket — helyben, mind az ideig miglen ezek az intézeti neveltetésbe fel nem vétetnek, hasznosan elfoglalhatnák, mi által az elhagyott szegény siketnémák szellemileg igen elősegítenének; hogy pedig

3. Ezen az emberiségre nézve oly szent vállalatnak kellőleg megfelelő legyen, ohajtható, bár mind azon városokban, hol kisdedovói és tanítói képezdek léteznek, egyuttal kisebb siketnéma tanodák is felállítatnának, hogy abban a kisdedovói s tanítói pályára készülő egyének e tanmódban is gyakorlati tapasztalást szerezhessenek; ugyan ez érdekből,

4. A váci siketnéma növelde mint oskolául szolgáljon, — hol az igazgató és az illető vallás oktatók kötelességében álljon, mind azoknak, kik a siketnéma oktatás módjában magokat bégyakorolni kívánnák, — kiszabott órákban utmutatásul lenni.

5. Volna még ohajtandó, hogy a siketnéma gyermekek polgári kiképeztetése végett — a váci siketnéma intézet Budapestre áttétetnék, — hol nem csak a mesterségek és művészetek, de a tudományok is kellő virágzásban léteznek, a fővárosban van a tanulmányok egyeteme, hol az orvosi-kar által ezen egyének testi létére némüleg segédkez nyujtathatnék, — ott van a fő papi növelde, melyben a jövendő lelkészek, — ugy a kisdedovói s tanítói képezde, hol a leendő tanítók oktatnak, — kik kitüzött céljoknál fogva e szerencsétlenek oktatásával is hasznosan működhetnének.

Volnának még többek miket a siketnéma nevelés elősegítése végett elsorozhatnék, de legyen elégséges azon nyilatkozatom, hogy 8000-re terjedő siketnéma egyének közül mind ekkoráig — csak 50 élvezheti az intézet jótéteményét, s így a többi mind állatias elhanyagoltságban élni kénytelen a nélkül, hogy tudná földi létének fő célját. — Hiszem azomban hogy a honatyák annak idejében-e szerencsétlen egyénekről is atyailag gondoskodandnak.

Általános nézetek a vakok oktatásáról.

Mellözve azon hasznokat, melyek a vak egyénekre nevelés által hatnak, az álladalomnak is érdekében áll neveltetésüket mennél tágasabban kiterjeszteni. Mert a neveletlen s ezért a koldusbotra jutott vakok, nem csak ók magok mint emésztők az álladalomnak terhére esnek; hanem vezetőik is, (számra többen a vakoknál) mint privilegiált koldusok a munkaságtól elvonva, s e miatt a restséghez megszokván többnyire mint kóborlók s későbbben tán mint gonosztevők az álladalomnak nem csak terhére, hanem kárára is vannak. Ezen okoknál fogva:

1-ször Minthogy az általános nevelési elv szerint a tanintézeteket az álladalom állítja: a pesti vakok intézete tőkáját is, ne hogy az idővel szerencsétlen körülmények, vagy tan mostoha kezelés által megsemmisítessék, az álladalom biztosítsa, kezelje. E mellett

2-or Minthogy nagy különbség van a látók és a vakok nevelése között, nem ugyan lényegben, mely mindenkor a tehetségek kifejtése, hanem alkalmazásban; célokat, melyeket a vakra nézve hasznosan elérni lehet, és methodikát illetőleg, mely a vak növendékeknél alkalmazható, ennél fogva állítson az állodalom anyi fiók intézetet a vidékben is, a menyit az ily szerencsétlenek kiképezésére kívántatik, oly helyekre kivált, hol képezdék vannak. Ennek következtében,

3. Több vaknevelő, és tanító szükségeltetvén, a képezdei növendékek úgy, mint a kisded-ovó tanítók képzettségök ideje alatt legalább egyszer egy hétben a vakok oktatásánál szükséges ismereteket maguknak szerezzenek, hogy addig is, míg a vak egyének a vakintézetbeni felvételre alkalmasokká válnak, a szerencsétlen szülőknek is nevelési irányt adhassanak; mint ezt már több évi határozatánál fogva a kisdedovó intézeteket terjesztő egyesület az illető növendékektől anélkül is megkívánja.

Képezdére vonatkozó ohajtások:

1. A képezdék átalakítása, rendezése szükséges.
2. Három rendbeli képezdét tartunk szükségesnek u. m. első rendü, közép képezdét, és nőképezdét.
3. Az első rendü képezde az ország fővárosában Budapesten organizálandó a felső elemi tanítók képezésére, mely
 - a) ágazatja legyen az egyetemi bölcséleti karnak, s ugyan ennek igazgatása alá helyeztessék.
 - b) növendékei legalább philosophiát végzett egyedek legyenek.
 - c) a tanpálya 3 évig tart, két év elméleti, az utolsó év gyakorlati.

d) tantárgyak:

1 évben: hitvallás-erkölcstan, általános és testi neveléstan, kisdedovástan, egészségstan, rögtön orvoslási mód, általános és alkalmazott módszertan, számtan helyesírás és szóragasztás, földisme, világ-és magyartörténet, alaktan, rajzolás; rendkívülileg: ének, zene, nyelvek, vívás, uszás sat.

2 év szellemi neveléstan, tanrendszer, fogalmazás, számvitel, természettan és történet, törvényes viszonyaink, mezei rendőrség, házi és mezei gazdaság, műtan, népépítészet és tervrajzolás, rendkívülileg: ének, zene, nyelvek, vívás, uszás sat.

3 év különösen gyakorlati: a neveléstan ismétlése, a módszertan és tanodai rendszer ismétlése, gyakorlatok a felső és alsó elemi tanodákban, kisdedovásban, vakok- és süket-némák intézetében, és rendkívüli tanokban.

4. Közép képezdek az ország több városában létesítenek; és pedig ezeknek bázisa a népnevelés levén, tehát növendékei elemi iskolákban képzett növendékek legyenek, még is

a) elővizsgálaton képeseknek kísérlemdők.

b) korra nézve 16 — 20 évesek legyenek.

c) egy képezében 60—70 növendéknél több ne lehessen.

d) a tanfolyam két évig tart, egyszerre egy osztállyal.

e) a tantárgyak ugyanazok melyek a felső képezében, csak hogy ezekben a gyakorlatok az elmélettel összefüzendők.

f) az igazgatás az öregebbik tanárra bizatik, s a kerületi igazgatók felügyelése mellett a ministeriumi tanácstól függnek.

g) mely növendék az állománytól iskolai dijt nyer, az az állománynak 3 évig rendes fizetésért szolgálni tartozik tanítói minőségben.

5. Nőképezdek állitandók.

6. Addig is a nevelónók a fenlévő képezdekben neveléstani próbatételekre köteleztessenek.

a) nőképezde nevendéke elemi ismeretekbe avatott, legaláb 16 éves leány vagy nő, és hivatással biró, jó erkölcsü személy lehet.

b) a nőképezdek szelleme és nyelve nemzeti.

c) a nőképezde tanfolyama 3 éves legyen.

d) a nőképezde tantárgyai: hitvallás és erkölcstan, testi és szellemi neveléstan, módszertan, egészségtan, helyes olvasás, irás, fogalmazás, fej és írásbeli számvetés, nőitan és gazdasszony-ság, földleirás, természettan és történet, világ- és magyartörténet, műtan, rajzolás, éneklés, — ugy: varrás; fonás, himzés, főzés, sütés, mosás, tejkezelés, baromfinevelés, konyha-kertészet. — Rendkívüli tanok: ének, zene, nyelvek, tánc.

e) különösen a kisedovás.

f) a gyakorlatokra nagy gond fordítandó.

g) a pályavégzett nő, bizonyítvánnyal ellátván, magán és nyilvános tanítónői hivatalra képezetik.

7. Csak képezdei bizonyítvánnyal ellátott egyed alkalmazható nyilvános és magán-nevelő vagy tanítóul.

8. Magán kísérleti uton bizonzitványt csak azok nyerhesse- nek, kik hivatalban vannak és 24 évet meghaladtak.

9. A képezdei tanárokat az álladalom tisztességesen fizeti, s eddigi sinlő állapotjokból kiemeli, a kitünóket kerületi igazga- lóságra, vagy az oktatási minister tanácsába alkalmaztatja, és elaggottságukban nyugdíjazza; halálok esetére pedig nejóket és kiskoru árváikat ellátja.

10. A képezdek kellően fölszerelendők, könyv-, gép-, mintá- tárral, valamint kerttel ellátandók.

11. A képezdek a kisedovással anyiban összekötendők, hogy nevendékeik okvetlenül a kisedovásba elméletileg is, gya- korlatilag is avattván, ovókká is alkalmaztathassanak.

XXV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Elnök felolvasta ezen egyetemes tanítói gyűlés nevében az oktatási ministerhez nyújtandó petitiónak szerkezetét;

Melyis azon hozzáadással elfogadtatott, miként kérjük meg minister urat, hogy közoktatási törvényeket eszközölni méltóztassék; egyszersmind határozatba ment, hogy ezt egy másnapi közülésben kinevezendő küldöttség a minister urnak tiszteletünk kifejezése mellett kézbesítendi.

XXVI-ik Jegyzőkönyvi szám. — Délután a főtanodai és gymnasialis osztályok szaküléseiket folytatandják;

Munkálataikat holnap reggeli 10 órakor tartandó közülésen bémutatandók.

Budapesten jul. 23-kán 1848. Jegyzette *Majer István*.

Ötödik közülés jul. 24-kén.

XXVII-ik Jegyzőkönyvi szám. — A tegnapi jegyzőkönyv hitelesítetett.

XXVIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — Két naplózónak elköltözte jelentetvén;

Helyettesítetett *Pecz Gyula* tanár.

XXIX-ik Jegyzőkönyvi szám. — A negyedik közülés 25-dik szám alatti végzésének eszközése indítványoztatván;

Közakarattal petitióknak az oktatási minister urnak kézbesítésére *Ney Ferenc* vezérlete mellett következő tagok küldettek ki: *Jedlik Anyos, Tavasi Lajos, Majer István, Horony Mihály, Tatai István, Zimmerman Jakab, Koós Károly, Virnau János, Seltenreich Károly, Halványi János, Kolonics Antal, Karádi Ignác, Brassai Samu, Németh Endre, Dirner Endre*; — kik is a szakdolgozatokkal együtt következő petitiókat bényújtandják, eljárásukrol tudósításukat a kinyomandó jegyzőkönyv mellett közzé tenni köteleztetvén.

Tisztelt Minister ur!

A magyarországi tanítók és nevelők, a m. nevelési társaság megbizottai által egyetemes és közös tanítói gyűlésre meghivatván, számosan jelentek meg minden rendü tanintézetek részéről, s az egyesült haza számos vidékeiről, valamint az ide. |. alatt mellékelt névsor bizonyítja. (Lásd a jegyzk. II-ik szám.)

Folyó évi július 20-kán megnyitvatván a gyűlés, alulírottak a közbizalomnál fogva ezen gyűlés tisztviselőiül választvatván, most pedig ugyancsak a történt megállapodások és közértelmü

végzeményeknek minister urrali közlésével megbizatván, ebbeli tisztünket teljesítendők terjesztjük ime fel némely külön szakok munkálatait, azon bizalommal és reményben, hogy tisztelt Minister ur a tervezményeket és javaslatokat, mint meganyi kifolyásait a hitfelekezeti külömbség nélkül testvérileg egyesült és jelenvolt tanítók többségének, az országos intézkedések alkalmával, a menyire körülmények szerint lehet, s a menyire a munkálatok szelleme és bece érdemli, tekintetbe venni s figyelemre méltatni kegyeskedendik.

Óriási vala a munka mely előttünk fekvék, s aránylag csak igen kevés az idő, mely körülményeink által a csomó feloldására engedve vala; — ép ez oka annak, hogy némely szakok munkálatait elrendezni sem lehet. Azon főelvet mindazáltal: hogy „*az álladalom állit tanintézeteket, a tanszabadság teljes biztosítása mellett*“ — mindenekelőtt kimondván s megállapítván; továbbá azon kérelmünket is: hogy „*javasoljon és eszközöljön a minister ur minéleláb a nemzetgyűlésen nevelésügyi törvényeket*“ — kifejezetni ohajtván, egyes dolgozatokhoz fogtunk.

Nyujtjuk tehát azt és anyit, a mit és menyit a dolgok ily állásában végezheténk. Adjuk az elemi nevelést illető javaslatainkat s kérelmeinket, mik magokban foglalják a.) *a kisedovási*, b.) *az elemtanodai*, c.) *a leánynevelési*, d.) *a képezdei*, és e.) *jótékony intézeti kérelmeket*. Adjuk továbbá a gymnasium és főtanodát illetőleg némely javaslatkérelmeinket is. Inkáb vázlatok ezek mint kimerítő munkálatok, de anyiban kétségtelenül figyelemre méltók, a menyiben egyfelől némely rögtön és mulhatlanul javítandó állapotokra és specialításokra vonatkoznak, másfelől pedig alapjauil szolgálnak az idők jártával mind inkább feledezendő és fejlesztendő nevelés-tanítási ügynek.

A hazai tanító-nevelők erősen elvannak tökéelve, mind hazafiu, mind különösen nevelői kötély érzetőknek eleget teendők, évenkint így összegyülekezni, hogy folytonos munkálkodásuk szerény gyümölcseit a hon oltárára úgy mint most is felajánlhassák.

Fogadja Minister ur e szakbeli adományainkat oly szives kegyességgel, a minő hazafiu buzgalommal mi azokat átnyujtjuk.

Pesten, jul. 24-kén 1848.

Az egyetemes magyar tanítói gyűlés megbizottai.

Ney Ferenc, gyűlési elnök és elemi szakosztálynok.

Brassai Samu, alelnök.

Tavasi Lajos,

Majer István,) gyűlési jegyzők.

XXX-ik Jegyzőkönyvi szám. — Olvastatott a gymnasialis szakosztálynak tervezete;

Mely is módosításokkal petitióink csatolványává fogadtatott.

Javaslat a középtanoda vagy gymnasium létegete, tan- és fegyelmi terve iránt.

Megalakulván a középtanodai szakosztály, elnöknek Dr. Tavasi Lajos, jegyzőnek Pecz Gyula választatván, a szakosztály következő pontokban állapodott meg:

1. A középtanoda, tanulmányi körére s igazgatására nézve, más tanintézetektől különvált önálló intézet.

2. A középtanodának feladata, tudományos miveltséget nyújtani általánosságban és előkészítő intézetül szolgálni a főtanodára.

3. A középtanoda határai, egyfelől az elemi tanoda, másfelől a főtanoda.

4. A középtanodába lépendő kezdő növendék, korára nézve legalább tíz éves legyen. Képességére nézve, kellő sikerrel bevégezte legyen az elemi tanodának tanulmányait.

5. A középtanodában a tanítási nyelv a magyar.

6. A középtanoda tanulmányai és gyakorlatai:

1.) *Nyelvek*: elméleti és gyakorlati megértésre és használhatásra képesítő tanítás, szavalási, irályi, beszélési gyakorlatokkal és illető remek írók olvasásával összekötve: a *magyar*, *német* és *latin nyelvben*; csak megértésre képesítő tanítása a *francia nyelvnek*. Ugyancsak megértésre képesítő, de rendkívüli tanulmányképeni tanítása a *régi görög*, *angol* s lehetőleg egyéb, klasszikai irodalommal bíró nyelveknek.

2.) *Menyiségtanulmányok*: szám- és mértan minden osztályban.

3. *Természettanulmányok*: természetrajz u. m. állat-, növény- s ásványismeret, természettan elemei az alsób, kísérleti természettan, vegytan és földtan a felsőbb osztályokban.

4.) *Földrajzi és történelmi tanulmányok*: minden osztályban.

5.) *Szónoklat, költészet, elemi okelvtan* (logika), *emberlélek- és erkölcsstan* a felsőbb osztályokban.

6.) *Művészi gyakorlatok*:

a.) Ének, szépírás, rajz- és testgyakorlatok rendes,

b.) Zene és gyorsírás rendkívüli tárgyképen.

7.) *A vallás* minden osztályban az illető vallástanítókra bízatik.

7. *A középtanodai egész tanpálya*, hét külön tanfolyamra oszlik, melyek mindenike egy év alatt elvégezhető.

8. *A tanítás* az alsób osztályokban inkább osztályi és csak részben szakai, a felsőbbekben inkább szaktanítás, mégis a fenytékre nézve szükségesnek találhatik hogy minden külön osztályban rendes osztálynok legyen, — magától értetvén, mikint az, ki valamelyik osztályban osztálynok, egyéb osztályokban szaktanító leend.

Véleményül ugyan ide csatolja a középtanodai osztály még azt is, hogy 50 tanítványnál több egy osztályba ne járjon, hanem azok számára kik az ötvenen felül vannak, a menyire lehet parallel osztály állításék.

9. *A tanárok száma*, egy külön állandó igazgató mellett, legyen nyolc rendes. A művészi gyakorlatok rendkívüli tanítókra bizassanak. Segédkedőkül olyanok vétessenek, kik gymnasiumbeli tanárságra készülnek.

10. *A középtanoda kormányza:*

a.) Első foku kormányzó egy állandó igazgató, ki az intézet tanárai által választva lép e hivatalba. Ez csak olyan férfiú lehet, ki már-több éven keresztül mint rendes tanár működött. Kötelessége, a tanodának mind benső mind külső életéről felelni, az iskolára és annak mellékintézeteire u. m. könyvtár-, természet-, mér- és földrajztani s egyéb műtár- és gyűjteményekre, valamint a tápdára is felügyelni; különösen kezelője a fenytékek, köteles a tanárokat leckéikben meglátogatni, velek egyetemben akárminemü a tanodát illető tárgyakról tanácskozni és vezetni a vizsgákat.

b.) Második foku kormányzó a kerületi tanulmányi tanács, mely az egész kerületben levő gymnasiumi tanároknak kifolyása. Elnöke három évre szabadon választatik.

c.) Harmadik foku kormányzó a nevelési ministerium.

11. *A tanárok választása* nyilvános pályázás utján történik a kerületi tanulmányi tanács előtt. A pályázásnál jelen tartoznak lenni a betöltendő tanszék egyéb gymnasiumi szaktanárok. A pályazottak közül hármat kijejöl a ker. tanács, ezek közül egyet kinevez a ministerium. A kik már mint tanárok a kitzüött szakban működtek, egy intézetből a másikba való áthelyezés esetében, a pályázástól felmentvék.

12. *Felszerelés.* A középtanodának van saját könyvtára, melynek gondviselője az igazgató, bir testgyakorlati térrel és gépekkel, természet- és mértani, valamint természet- és földrajzi műtárral. Mind ezek az igazgató felügyelése alatt állanak.

13. *Vizsgálatok.* Minden tanfolyam végén, osztályi álléptelési vizsgát áll ki a növendék az összes közép tanodai tanárok és az igazgató előtt. A középtanoda végén szigorlat alá esik a növendék a középtanodai igazgató és egy kerületi megbizott előtt. A szigorlatról hiteles középtanodai végzettségi bizonyítvány adatik, a vizsgáló férfiak aláírásával és a gymnasium pecsétjével.

14.) A szünidők tartására, legalkalmasabb és sok tekintetből legcélszerűbb időnek július és augusztus hava alapítatik meg.

Középtanodai fegyelmi rendszabályok.

A.) Rendtartási szabályok:

1. Felvétel vagy belépés tekintetében:

1. A felvételnek ideje, szeptembernek első hete, mely alatt a növendék, szülője, gyámja vagy ezeknek megbizottjával megjelenvén az intézet igazgatójánál s hiteles iskolai bizonyítványát átadván, megkapja az iskolai törvényeket, a melyek iránt, illetői jelenlétében pontos engedmességet fogad. Ennek megtörténtével fölvetetik a bizonyítványa kimutatása szerinti osztályba, beíratván az anyakönyvbe s nyugtatóvány mellett befizetvén az itt leteendő dijt.

2. A számozott és az osztályt és beíratást kitüntető hátratu bizonyítvánnyal, szinte szülője, gyámja vagy megbizottjuk kíséretében elmegy a növendék az illető tanító vagy tanítókhöz. A beírási bizonyítvány — megszemlélvén azt az illető tanárok is, a növendéknek az intézetből kilépteig az igazgatónál őriztetik.

3. Minden növendék tartozik a beíratáskor szállását is feljegyeztetni és ezen feljegyzést a szállásváltoztatás esetében mindannyiszor megújítani.

4. Más tanodából kitiltott tanulót ugyanazon évben melyben elutasítva lön, befogadni — még ha vizsgát is kész volna kiállani — nem szabad. Azon tanodába pedig melyből valaki kitiltatott, többé be nem vétethető.

5. Az utolsó tanulmányi évről vagy tanfolyamról hiányos vagy semmi bizonyítvánnyal megjelenő növendék be nem fogadható.

6. Eltelvén a felvétel és beíratás ideje, minden tanár, tanodai eiőljáró és az összes osztálybeli tanulóság jelen- és együttlétében ünnepélyesen nyitassék meg az iskolai év.

7. A törvényes időnél későbbben érkezvén valamely tanítvány, azon évi tanulmány folyamba be nem vétethető.

II. A tanodai időre vonatkozólag:

8. A rendszerben kijelölt rendes tanulmányok hallgatására, kiki köteleztetik, külömben nem lehet tagja az intézetnek. Senki sem lehet rendkívüli hallgató: vendéghallgató az illető tanárnál jelentse be magát a kinek leckéjét hallgatni akarja; intézeti látogató az igazgatónál.

9. A ki betegség vagy bármely más ok miatt a vizsgát elmulasztaná, az mindaddig feljebb léptetettnek nem tekinthető, míg magán vizsgát nem áll ki.

10. A ki bármely tanulmányban második fokot kapott, az magán vizsga által nyert jobb osztályzat nélkül, felsőbb tanulmányi osztályba nem mehet.

III. A tanodából elbocsátást vagy kilépést illetőleg :

11. A vizsgát kiállott tanuló, rendes bizonyítványt kap, melyben az általa hallgatott tanulmányok az azokból nyert szorgalomfokkal együtt egyenkint elősorolandók, feljegyeztetvén egyszerűs mind a feljebb léptetés vagy ismétlésre utasítás. A bizonyítványt az igazgató és az illető tanárok írják alá, amaz az intézet pecsétjét is adván reá.

12. A bizonyítvány csak a törvényszerű tartozások lefizetése után adathatik ki.

13. A bizonyítványt a kitiltott növendéktől sem lehet megtagadni, de benne a kiláltás okát az erkölcsi rovatban ki kell tenni.

14. Az osztályzásbani egyezettség behozatala végett, a tanulmányokra következő öt fokozat állapittatik meg: (1.) *kitiinő*. (2.) *jeles*. (3.) *első osztályu*. (4.) *első osztályu az utósók közül*. (5.) *második osztályu*. Mely osztályzás a hivatalos irományokban ime jelekkel fejezhető ki: 1.) *k*. — 2.) *j*. — 3.) *I*. — 4.) *Iu*. — 5.) *2*.

15. Az erkölcsi osztályzásban következő három fok használható: *első osztályu ajánlattal*; *első osztályu*; *első osztályu megrovással*.

B.) Tanodai törvények.

Bevezetés. Valamint minden tudományos intézetbe — ugy a középtanodába lépők is, egyenkint és öszvesen soha se feledkezzenek meg arról, miszerint fő céljok az, hogy ifju lelköket képezve nemesítsék s tudománnyal gazdagítsák, s így mind magokban boldog, mind idővel az emberiségnek, a hazának és a családnak hasznos tagjaivá neveltessenek. Ezen szép célt legjobban ugy éri el a tanuló, ha lelkének épségét s ártatlanságát őrzi s szelidségben s józanságban keresi jellemének fő ékeit: mit ismét ugy tanusít, ha minden ember iránt, de különösen tanárai mint lelkét képzői s nyilvános hazai hivatalban levők iránt illő tisztelettel viseltetik. Az erkölcsös s tudományos ifju bizonyosan hálával is emlékezendik, mind az intézetre melyben neveltetett, mind pedig azokra a kik nevelték s oktatták. Részletesen pedig:

1. Minden tanuló szorgalom-, a törvények s felsőbbjei iránti engedelmességre köteleztetik.

2. A tanítást elmulasztani tilos.

3. A tanításra mindenki illően s a meghatározott időben, a tanuláshoz tartozó minden szükséges szerrel ellátva jelenjen meg. Késő jönni nem szabad.

4. A tanidő alatt, tanítást zavarni vagy tanárral ellenkezni tilos. A tanulók egymásközött, mind meganyi testvérekül nézvén

egymást, minden sértegetéstől ovakodjanak. Kinek panasza van, vagy felvilágosítást kíván, tegye azt szerényen a tanítás után.

5. Senki sem lehet a maga ügyében bíró, különben mint sértő nézetik. A kinek baja van, adja azt az illető tanár vagy az igazgató eleibe.

6. Nyilvános tanodai szereket, ugyszinte bármely egyéb tulajdont rongálni tilos.

7. A tanoda helybeli környékétől az osztálynok engedelm nélkül eltávozni nem szabad.

8. Szünidőre távozóok, mind előtte mind utána magokat jelenteni tartoznak.

9. Kártyázni, kockázni és bármely ocsmány nyeréskedést üzni tilos.

10. Nyilvános tánchelyeken és színházban, engedelem mellett megjelenni szabad.

11. A ki büntetés alá nem veti magát, kétszeresen büntetetik, a ki még akkor is makacs, a tanodából elutasítatik.

12. Tanulótársi egyesületek — mik mindig tudományos képezési célt mozdítsanak elő — a tanoda iránytadó befolyása alatt állanak.

C.) *Tanodai büntetések:*

A tanodai büntetések nemei és illetőleg fokai, mind anyiszor a vétséghez vagy kihágáshoz mérve határozatnak meg. Egyébiránt ide tartozik: magános megintés; szigorubb dorgálás; magános elzárás; az erkölcsi fokozatban alábszállítás; a tanintézetből elutasítás vagy kitiltás. — Külömben akárhol és akármiben tett kártétel, a kiállott büntetésen kívül meg is térítendő. A tanodai segélydíjak és egyéb jótéteményekben részesülők ezektől büntetesképen megfosztathatnak.

D.) *Bíráskodási eljárás:*

1. Mindenekelőtt azon lesznek az igazgató és a tanárok, hogy az ifjai kihágásoknak inkább elejét vegyék, minthogy azokat megbüntetni kénytelenitessenek.

2. Midőn pedig büntetni kénytelenitetnek — szemök előtt tartván, mikint a tanodai büntetések előkelőleg nevelés és javítás eszközei, s magokat e részben nem anyira bíráknak, mint inkább nevelők és a szülők helyetteseinek tekintvén — a büntetést ne csak az elkövetett tényhez, hanem a büntetendő egyén testi és erkölcsi minőségéhez is szabják. Egyébiránt

3. Az illető osztálynok, mint tanítványainak legelső szabályozója, bírása és a törvény végrehajtója, maga, tanodai előljáró, tanulótárs és szorgalom ellen elkövetett kisebb kihágásokat és elmaradásokat atyailag legjobb belátása szerint rögtön intézend el.

4. Nagyobb vagy többször ismételt hasonló kihágások, hanyagsági esetek sat. eléb ugyan az igazgató, majd a szükség

ügy hozván magával, az iskolai tanács közbenjárásával intéztesenek el; a körülmények úgy kívánván, az illető szülők vagy gyámok is tudósítandók.

5. A tanodából elutasított tanulót illető ítéletet, nem csak a tanodában kell kihirdetni, hanem a szülőknek is — és a hol szükséges, a helybeli hatóságoknak is hivatalosan tudtára kell adni.

Jegyzés. Az A és B alatti pontok, a növendék kezébe nyomtatva juttatandók, ellenben a többi szerkezet csak a tanárokat illeti.

Jegyzette *Pecz Gyula.*

XXXI-dik Jegyzőkönyvi szám. — Felmutattatott a főtanodai szakosztály dolgozata is;

Mely megvitatás nélkül mint szakosztályi dolgozat a petitióhoz mellékelteni határoztatott.

A főtanodák s egyetemek iránti javaslat.

(Készítve a főtanodai szakosztálytól, *Jedlik Ányos* elnöklete és *Zimmerman Jakab* jegyzése mellett.)

1.) A főtanodába vagy egyetembe csak a gymnasiumot végzettek, és pedig csak érettségi bizonyítvány mellett vétetnek föl.

2.) Az egyetem 4 tankarra oszlik, u. m. bölcsész, orvosi, jogi s hittudományi karra. Tőle a főtanoda vagyis akadémia csupán a tankarok számára nézve különbözik.

3.) A bölcsészkar következő szakokra oszlik: I.) szorosb értelemben *bölcsészeti*; II.) *nyelvészeti*; III.) *történeti*; IV.) *menyiségtani*; V.) *természettudományi*; VI.) *neveléstudományi* szakokra. A főtanodában a bölcsészeti szakok közül azok, melyek az ugyanott létező többi tankarhoz, illetőleg tankarokhoz legszükségesebbek, legteljesben képviselendők.

4.) A jogtankar két szakra, u. m. a jogira s a politikaira oszlik.

5.) Az orvosi s hittudományi tankar szakainak elsorolását mellőzzük.

6.) Hogy valaki rendkívüli tanárképen fölléphessen, megkívánatik, hogy az illető szaktanításrai képességét hiteles oklevéllel bizonyítsa, egyébiránt jellembélyegtől ment, és az álladalmi szigorlat után 2 éven át tudományosan magányzott legyen.

7.) A rendes tanárok azok közül fognak vétetni, kik magukat már rendkívüli tanároknak az illető szakban kitüntették; de csak menyiben az illető tanszékek nem tényleg létező rendes tanároknak áthelyzése által töltenének be.

8.) Közvetlenül a kormánytól alapított intézetek rendes tanárai, egyenest a közoktatási ministertől neveztetnek ki; a bármi című magányos testületektől alapítottakéi, ugyanazon testületek által választatnak, de kormányilag megerősíttetnek, tekintetbe vevén kormány és választó testületek a rendes tanárságnak ajánlottait. Mind amott a kormányi kinevezés, mind emitt a választás, mennyiben kormányi megerősítés által érvényesül, állandó jogokat biztosít a tanárnak.

9.) A rendes tanárok minden hazai főtanodában elegendő állandó fizetéssel láttassanak el, s 25 évnyi tanítás után, ha kívánják, egész fizetésökkel nyugdíjaztassanak.

10.) Minden tanár félévenként előre hirdeti az illető félévben tartandó tanelőadásait (praelectióit). Minden *rendes* tanár köteles a maga szakából hetenkint *legalább* 4 tanórát, mint *rendes* tanelőadást, *ingyen* adni. Azonfölül tarthat tetszése szerinti órászámmal *rendkívüli* (vagyis fizetett) tanelőadásokat, s ezekért maga szabja meg a félévre járó tandíjakat. A hallgatók a rendkívüli tanelőadásokra bejárás előtt a főtanodai pénztárban jelentkeznek, itt a tandíji illetményeket előre lefizetik, s az ezért nyert nyugtatóvánnyal (mely rovatos könyvecskébe irathatik) jogosítvák amaz előadásokra bejárni. Három tanórára bejárt hallgató, ezzel a félévi tandíjnak lefizetésére kötelezte magát. E részben a tanárnak a tanelőadásain egy ellenőr leendő jelen.

11.) A nemzeti ministerium még a legközelebbi tanfélév beállta előtt, készítsen minden hazai főtanodára nézve köterővel bírandó oly fegyelmi törvényeket, melyek a főtanodai élethez általában, az előadásokhoz különösen megkívántató rendet, csendet s nyugalmat, ugyszinte az erkölcs elfajulatlanságát is lehetőleg biztosítsák. E törvények megtartására magát beiratás előtt minden tanuló az igazgatóságnál aláírással s kézzel kötellezdi.

12.) A ministerium még a legközelebbi tanfélév beállta előtt minden főtanodánkban alakíttasson egy a német akadémiái senatusokhoz hasonló főtanodai tanácsot.

13.) Minden főtanodában válasszon félévenként az összes tanárság igazgatót a rendes tanárok közül.

14.) A tanfolyam félévenkinti (semestralis) lesz. Az őszi 5 hónapnyi tanfélév után lesz 4 hétnyi szünidő (*február hónap*); az egy hónappal rövidebb tavaszi tanfélév után a 2 forró nyári hónap, u. m. július és augusztus juttatandó szünetre.

15.) A ministerium minden főtanodában alakíttasson szakok szerint szigorló bizottmányokat, melyeknek bizonyítványa nélkül köz hivatalra nem juthatni.

16.) A ministerium még a legközelebbi tanfélév előtt, határozza meg azon tanulmányokat, melyekből az ifjuságnak különféle életpályához képest szigoroltatnia kell, (álladalmi szigorlat).

17.) A főtanodába beiratás és az álladalmi szigorlat közt legalább 3 évnek, vagyis 6 tanfélévnek kell lefolynia, (az orvosokra nézve több idő kivántatván).

18.) A főtanodai épületről, abban szükséges teremekről, mindennemű tudományos gyűjteményekről és segéd-eszközökről, ugyszinte azoknak föntartásáról és gyarapításáról gondoskodik az álladalom, illetőleg az alapító testületek.

19.) A szorgalom díjak kiosztása körül a folyamodók résziről szükségesek szegénységet és jó önviséletet tanusító bizonyítványok.

Jegyzés: A magános hagyományozóktól vagy alapítóktól származó alapítványok tovább is a tőlük megbizott testületek kezelésén hagyatnak, fensőbb felügyelés mellett.

XXXII-ik Jegyzőkönyvi szám. — Az elemi tanulmányi rendszer kidolgozásá szükségeltetvén;

Határozatba ment: miszerint a gyűlés részint az időszüke, részint az elemi és vidéki tanítótársaknak nagyobb részben már eltávozása és végré az elemi tanügynek nagy fontossága miatt most vége felé azt tanácskozás alá nem vehetvén; felszólítja a hazai tanító társakat, hogy ez ügyben munkálkodjanak, és dolgozataikat a Nevelési társaságnak küldjék be, mely ezeket rendezve a jövőendő tanítói közgyűlés elébe terjesztendi.

XXXIII-ik Jegyzőkönyvi szám. — Curtmann „*Die Schule und das Leben*“ című koszoruzott és igen korszerű munkájának *Varga János* által eszközölt magyar fordítása kéziratban bémutatattván;

Ez a magyar nevelési társaságnak figyelmébe avvégből, fog ajánltni, hogy közzé tételét eszközölni törekedjék.

XXXIV-ik Jegyzőkönyvi szám. — Végre *Ney Ferenc* elnök, maga és tisztársai nevében a gyűlésnek irántuki tanusított bizodalját, türelmét, szívélyesen megköszömvén, a testvériség életbe léptetésén örömét ujonnan kifejezvén; a köznevelés körüli buzgalomra egymást kölcsönösen lelkesítő ömledezések közt, e gyűlést béfejezettnek nyilatkoztatta.

Budapesten jul. 24-kén 1848. Jegyzette *Majer István*.

Kiadta *Tavasi Lajos*.

II.

Naplótöredékek

*a magyar tanítói első egyetemes és közös gyűlésből. *)*
Gyűlési előzmények.

Pesten június 6-káról keltezve, következő nyomtatott meghívó küldött szét a magyarbirodalmi többrendű intézetekhez, tancdai pecsét alatt hivatalból: **)

„*Meghívó a Pesten f. e. július 20-ik s többi napjain tartandó közös és egyetemes tanítói tanácskozmányra.* — Szabadság. Egyenlőség. Testvériség! — Tanítók, polgártársak! —

A két hazai prot. tanítóknak a m. évben (1847-ben) Sopronyban tartott köztanácskozmányának határozata szerint, Pesten volna az idén 1848-ban tartandó a III-dik e nemű gyűlés. Ennek egybehivatásával megbíztatvák

*) Töredékeknek nevezem az itt közlendőket, mert valóban csak olyanokként adtak azok az én szerkesztésem alá. Négy volt a naplótörzvény, de én csak háromnak a jegyzetét kaptam, Kolosi ur a magaéit be nem küldte; innen lesz magyarázandó a csonkaság is mely e közleményeket jellemzi. Nem kis irogatási vesződségembe került az összeillesztés és szerkesztés, mert a mit kaptam, azt is nagyobbára újból kellett dolgoznom. Naplózó uraink úgy dolgoztak, hogy egyegy ideig egyszerre mindig csak egyikök látszatik hogy jegyezgetett. Azonkívül meg kell említenem még azt is, miszerint a naplózás csak a közgyűlések alatt történt, pedig a szakülések sok tekintetben érdekesebbek voltak, az igazi elvharc azokban fejtett ki. Jövőben tartandó gyűléseken talán másképen fogunk intézkedhetni e tekintetben is. A naplónak még kéziratbani megtekintetése mindenkinek meg volt engedve, de a végett egy tanár sem keresett meg. Én ezt bizodalomnak veszem a szerkesztő iránt.

S z e r k.

**) Megjelent a szerkesztésem alatt kiadott Nevelési Emléklapok V-ik füzetében is

S z e r k.

a pesti gymnasium tanárai. Itt az ideje, hogy a felhatalmazottak e megbízatásukban eljárjanak.

Alulírottak kedves kötelességet vélnék teljesíteni, a midőn a megbízatásnak értelmében tudtára adják széles e hazában (az előtt két hazában) szerteszét működő tanítóknak, hivataljuk és céljuk rokoninak, miszerint a tervezett gyűlés ideje közeledvén, szíves tudomásul vennék a napot a melyen e gyűlés megkezdetendőnek határoztatik és a melyre e szerint az illetők im ezennel felhivatnak.

E nemű köztanácskozmányok szükségéről szó sem lehetvén többé, fenállásuk és fenállhatásukrol pedig eléggé kezeskedvén már a két egymásutáni évben tartott gyűlések, nem volna egyéb hátra mint ujjalag emlékeztetbe hozni az ezen évi gyűlésre kitűzött „*Nevelési pályakérdéseket*“ (Lásd Nevel: Emléklapok V-ik füzeté. És a P. Hirlapot.) az azokrol munkálókat pedig műveik idején beküldésére szólítani és kijelelni a gyűlési napot és kérni az illető tanárokat szíveskednének mentül számosabban összejönni, hogy így a nagyszerű korkérdések és igények, a nagyszerű feladatok és kötelességek a melyek a nyilvános neveléstanításra és így a tanodák vállaira fektetvék, a menyiben azok a tanítók egyes és közbuzgalmatól függnének, annál biztosabban s annál kielégítőbben megoldathassanak és teljesíthetessenek.

Ha csak anyi volna a teendő, ugy többet szólani, többet e meghívóban tudatni, egészen szükségtelennek tartanók.

De, 1848-ban, a mult nagyszerű országgyűlés bevégezte óta, és a már kihirdetett ujjak tartatandása idejében, az ügy egészen más eljárást sürget, s az idő is egészen más eljárásra szólit. Tanítói gyűléseket ezentul — a kor szelleme elleni vétség nélkül, nem szabad többé tartaniok a magyar birodalmi tanítóknak vallásfelekezeti térek elkülönzése szerint — a mint az eddigé történt, habár mind a három prot. felekezet tanítói tarták is azokat együtt, — a tanítói konferentiákat vagy a köztanodákat illető tanácskozmányokat és gyűléseket ezentul, egyérdekűen, egy téren és egy cél felé, valamenyi közhazai tanítóknak kellend és lehetend csak együtt tartaniok. Miolta a nevelés zászlaját kezébe a közállomány, nem mondom hogy ragadta, hanem termszetszerűen kezébe vette; miolta ugyanazon közállomány a szentséges törvény által is kimondá már a vallásfelekezetek tökéletes egyenlőségét és viszonyosságát és megengedte az egymás tanodáiba való szabad járhatást; miolta e szerint a „szabadság, egyenlőség és testvériség“ evangeliuma nem csak az egyházi szónokszékekröl hirdettetik, hanem miolta azt a status maga, törvénykönyveinek evangeliumokká lett átváltoztatása óta — hirdeti; miolta a hazai tanító statustisztlé és köztudományi és közerkölcsi hivatalnokká lett: azolta mondom nem illik, nem lehet, nem szabad többé, a haladott kor és a haladó baza sérelme nélkül, a tanítóknak felekezetiileg vagy bármely pártszínezet szerint külön és osztályérdekű tanítói tanácskozmányokat tartani, hanem kell azokat okvetlenül a valamenyi hazai köztanítók közötti nyilt és elfogulatlan tanácskozmányokká változtatni.

Es ime, ez azon uj körülmény, ez azon szükségelt uj haladási fok, a melyre az eddigé elkülönített közhazai tanítói gyűléseknek emelkedniök, lehetetlen hogy korszerűtlen dolog volna! Vagy nem ugyanazon szükségök van-e a görög és r. katolikus tanítóknak, miket ilynemű gyűlések által elérhetnek vagy ha csak is megközelíthetnek? vagy más hazának nevel-e az egyik és másnak egymásik tanító? vagy szabad-e még két és több nevelési végcélnak irányzatában és nevelési végelvnek a nyomán nevelni hazánknak bármely vidékén lakó és kezünkre bizott ifju nemzedékét? — Ugy hiszem, hogy ezt többé tenni nem szabad. Es im-még csak most, midőn jobbat merhetendünk, midőn közösbet ohajtan-dunk, még csak most fogjuk igazán általláthatni és megérthetni, misze-

rint hazánk hosszú tudományos tespedésének, különféle elvekre és irányokra szakadozottságának egyik megmérhetlen forrása épen az volt, hogy hazánk fiatalságának vezetői, a jövődönnek alkotói, a tanítók magok sem valának, ők magok sem lehetének a felekezeti válaszfalak miatt egyik, nem közeledhetének egymáshoz, mind a mellett hogy egy és közös és testvéries hazának, egyirányuan és közelvüen és testvériesen nevelendő nemzedéke boldogságát kezökön latolák. — Az igazi tanító, a hazának igazi fia, a fiatalságnak valódi nevelője, az új kornak tudományos előkészítője, fejltője és biztosítója, nem lehetend ezentul pusztán felekezeties hivatalnok. Tegyétek bár azzá, ő jó lelkiismerettel és a közhazát szerető indulattal az nem lehetend

Ily meggyőződés vezérli az alulírottakat, ily meggyőződéssel vélnek, találkozni e hazában — úgy hiszik hogy számtalanokkal, úgy hiszik hogy e haza valamennyi köztanítóival, e haza az ifju nemzedékben sardjzó lelkének nevelőivel. Egy és közös tanítói testté forniok össze mindazoknak kik a hazában hivatali- és hivatalilag tanítással és neveléssel foglalkoznak s kik e foglalkozásban boldogok — ez immár feladata a mai kornak. Nevet és címet adjon a tanítónak bármely felekezet, valót néki az ő hivatala ad, célját a haza jelöli ki, munkája körét a hivatal, munkája voltát ő maga teremti, ő maga választja. Egy és közös tanítói testre van szükségünk, egy és közös tanítói munkának a terén. Vagy nem közösek-e fájdalmaink, küzdelmeink, bajaink és örömeink, reményeink és kívánataink? nem közös anyánk-e a haza, mely minden bajainkat és kívánatainkat orvosolni igéri és orvosolni tudandja? nem közös foglalkozásunk-e a tudomány és a hazai, nemzeti és erkölcsi indulat ébresztése a melynek ifjainkbani meggyökereztetése-és terjesztésével foglalkozunk? Tanító, ki boldogulást még ezentul is úgy keresend, legyen az anyagi vagy szellemi tekintetben, hogy a mellett bármelyik, és ha csak egy társa is e hazában még tovább is szenvedjen, még tovább is mostoha körülmények sulya alatt roskadozva vigye nehéz hivatalát, még tovább is egynek, vagy csak egy osztálynak, nem pedig az egésznek szolgáljon: az nem lehet társunk, az magán-, fajta-és osztály érdeket követ; és valljon engedi-e még azokat a kor a nevelésben? nem kíván-e a haza már többet tőlünk?

Mi tehát oly tanácskozmányt szándékozunk tartani, a melyben részt vehessenek és részt vegyenek e hazának bármely felekezetü, és bármely intézet tanítói.

A részvétet, részint tanítói személyenkint, részint küldöttek által történhetik. És ha egy, és nagy és közös gyűlés által — a melyet mindanyian együtt nyissanak meg az egybegyűlendők, szükségesnek az látszatnék, miszerint p. o. a tudományos intézetek tanárai szakilag tanácskozzanak, és szakilag a reál, és ismét szakilag a netalán jövődö elemi tanítók is, vagy hogy még ezek is mindnyájan a tanodák fajain kívül, netalán tanulmány-és tudomány fajok és karok szerint különszakadjanak és külön gyülesezzenek, — úgy gondoljuk miszerint kivihetlen az ilyen eljárás és munka felosztás is nem igen lehetend. De egyszer és épen most és épen az idén mindnyájunknak a kik csak jöhetnek — összegyűlnünk vajmi szükséges

Egy közös és nagyszerű és apróságos kiveteleket és tekinteteket nem tühető tanulmány- és tudománytervnek kellend új nevelési miniszteriumunk által kidolgoztatnia, a részletes tervek és rendszereknek, mik e hazában divatoznak egyeztetniök kellend — és immár ki fogja a terjedelmes munkát és kicsoda több ismerettel és tárgyavatottsággal megtehetni, ki lehet erre hivatatottabb mint az összes tanítók magok?

Uj rendezésre, uj szerkezetre, uj fegyelmi neveléselvekre lesznek közhazai tanintézeteink fektetendők, — kitől eredjen itt is a kezdemény, kitől az indítvány, kitől a tervezmények — ha magoktól nem, az e ténen és az e dolgokkal szakilag foglalkozó tanítóktól?

Több és egyeztetebb állásba lesznek hozandók ugy a tanodák, mint a tanítók, jelenők és jövőjök és ősznapjaiknak és azok után irtáiknak biztosításáról kell hogy már valahára gondoskodjék a haza, gondoskodjék a nemzet és gondoskodjanak, kik a nemzet anyagi erejét kezelik, — kiknek kellend e tekintetben is legelőször kérelemmel és szóalással fellépniök, mint épen a tanítóknak, nékiek, kik az említett enyhítő szerkeknek nehéz hivatalukban szükségét és elhalaszthatlan voltát érezik.

Uj meg uj eszközökkel kellend szaporítani a tanodákat, uj tereket kellend nyitni az ifjuságnak több oldalu ugy testi mint lelki képezésére, — kitől támadjon ezeknek is tárgyavatos kérelme és tervezménye, ha-hogy nem a tanítói testülettől és annak nevében az avatosabb egyesektől kik az egésznek javaért feláldozásig munkások?

A nevelésnek és minden tanodai és képzőintézeti tanulmányok-és tudományoknak e hazában esentul ugy mint más mivelt nemzeteknél, testületien is kellend képviseltetniök, — kik legyenek a képviselők a kikre hon és külföld tekinthessen, ha a lelkek találkozásának hiányával a szellem kifejlődése elmarudand?

Vagy akarjuk-e, hogy rólunk nélkülünk történjék az elhatározás, hogy mi gépekül csak engedelmeskedjünk a mit hazánk legfőbb nevelési rendező hatósága, a ministerium előnkbe szabad? Bizodalommal és őszinte hozzájárulással fogadunk és elvárunk mindent, de öngyünkről tanácskoznunk, ön munkánkban közösen erősödnünk, közfeladatinkat közösen kivinnünk — miután azok egyszersmind a hazának üdvére szolgáló feladatok — csak nem lehetend megtiltva soha?! Tanítónak, ki szabadságra nevel, ne legyen-e szabad társaival szabadon értekeznie? Ez szabad volt és szabad lesz mindig s ugyanazért történjék most is, legyen valóság az ohajtat és legyen üdv a valóságban.

Egyébiránt az elmondottakhoz szabadjon felhoznom még magas közoktatási ministeriumunknak a protestans egyházkerületekhez szétküldött körlevelét (Kelt Budapesten april 27-kén 1848-ban), a hol az egyházi reformrol tartandó értekezés mellett, egyszersmind az iskolai reform is említettik. Kitől eredjenek ezen iskolai reform iránti javaslatok inkább, mint először is magoktól a tanítóktól? Mit fogadandnak ezekből aztán el az egyházi kerületek, mit a protestans önkormányzási hatalom, és mit szentesitend ennek felterjesztésére a magas ministérium, — az már körünkön tul levő dolog, az az ő feladatuk és joguk. De mindenesetre mienk az eredeti és első tanácskozás, mitőlünk kell eredniök az első javalmányoknak, mi állunk e dolognak közvetlen forrásánál és végre is a mi kezeink valóítására fog bizatni az, mi az oskolákra nézve közösen üdvösnek és szükségesnek fog elismertetni és szentesitetni. A protestans egyházkerületeknél — ugy mint másutt is — az oskolák rendezése körül eddigé még igen kevés részök és befolyások volt a tanítóknak, egyházfőnökjeink és papjaink határoztak oskoláinkrol is, és a szegény és a gyüleseken nagyobbára részt nem vett és nem vehetett tanítóknak, csak kitüzetett aztán a munka és a feladat, a nélkül, hogy annak első javaslata tőlök eredett volna, a nélkül hogy a körül magoknak is befolyásuk lett volna. Összefér-e az, alkotmányos ország elveivel? öszve-e alkotmányos működésnek irányával? Oskola körül, a legközvetlenebb és legnagyobb befolyás a tanítóé, ugy volt-e az eddigé? Nem vád és nem kárhoztatás mondatja ezeket velünk, de jog és méltányosság és szükség, ügy-és hazaszeretet.

Ki másképen vélekszik, cáfoljon meg, nyilvánítsa véleményét, világosítson fel és jöjjön felvilágosítani mindnyájunkat. A szabadsajtó és szabad-

szólás, szabad és nyílt szavazást enged most mindenkinek. Az oskolának hatalma pedig és így a mienk is épen a szólásban és írásban áll.

Az *összejövetel* az időnek körülményeihez képest, *legjobban történhetdik Pesten*, a hová úgy is a részletes protest. tanítói gyűlés már határozva volt. Az *időre nézve* szabadjon ajánlanunk *f. é. július hó 20-kát*, olyképen, hogy a tanácskozás addig tartson, míg legfőbb teendőinket közös akaratra és közös akaraton alapítandó tervezményekké nem derítendjük. A *gyűlés helye* egyelőre a *pesti tanoda termei* lehetnek és ha azok szűkek volnának, gondoskodni fognak alulirottak már előre tágasabb gyűltermekekről. Nem hisszük, hogy a középponti város, mely a nyár folytán, jöllehet hogy a legnagyobb országgyűlést fogadandja falai közé, egyszerűs mind a tanítók összejövetelére is valamely köztermet nem engedne; de nem hisszük azt is, hogy egyes polgárok és házi urak nem találkoznának, derék pesti családok, a kik néhány napra, szállást is nem engednék a jövőd tanítóknak, — fogunk eziránt is lépéseket tenni, hogy a menyire lehetend a nagyobb költségektől megkímélhessük a tanítók szük erszényét.

Az alatt pedig, örömmel fogadandják alulirottak az előleges bejelentéseket, örömmel a némely tanácskozmányi tárgyknak már előre beküldetését, örömmel és köszönettel az adományokat is némely e tekintetben netalán teendő költségekre. Legkönyebben pedig fognak jöhetni azok, kik úgy is, aug. 1-jére követekül fognának választatni az egyházkerületek részéről a ministeri értekezlethez **Pestre**.

Végre a midőn e meghívónak terjesztését mindenkitől kérnök és annak minden hazai tanítókhöz eljuttatását eszközteni igyekeznök, reménylünk mentül többeket július 20-kán **Pesten** üdvözölhetni, kik őszinte indultalattal társainknak ajánlottak maradunk. **Pesten** június 6-kán. A pesti prot. tanítók és azok nevében

Dr. Tavasi Lajos.

A szétküldözgetett meghívót vette a magyar nevelési társaság is **Pesten**, és hozzájárulva az ügghöz, nem csak azt határozta közgyűlésileg, hogy a társaságnak tagjai mindanyian részt kívánnak és fognak venni a tartandó gyűlésen, hanem még közelebb érdeklőleg azt is, miszerint választmányi és egyéb tagjai még külön előkészítő tanácskozmányokat is tartsanak az eredeti meghívót szétküldözgetőkkel együtt, intézkedjenek és járjanak el olyképen, hogy a tartandó nagy gyűlés, a legtávolabbrol is ne viselje színét a felekezeti iránynak.

Ennek nyomán történvén volt az előleges tanakodások, megszületett az *újabb értesítés* mely több hazai magyar lapban lön közölve, a mint itt következik:

Újabb értesítés a jul. 20. s következő napjain tartandó egyetemes tanítói tanácskozmány iránt.

Az idei *egyetemes tanítói gyűlés* ügyét felkarolta s magáévá tette a magyar nevelési társaság. — E gyűlésre tehát — vallásfelekezeti külömbiség nélkül — minden tanító s nevelő hivatalos, ohajtjuk, hogy minden szak s mindennemű intézet képviselve legyen. E szerint ide értetnek: kisdodovók, elemi, falusi és városi tanítók, polgár, réal- ipar- és szaktanodák tanítói, kisebb és nagyobb gymnásiumbeliek, lyceum, kollegium, akademia és egyetem tanárai, képezdek, magán fi- és leányneveldek tanítói és igazgatói,

nevelői s tanítói egyesületek küldöttei, magán- és házi nevelők. — A gyűlés főbb kérdései közé tartozhatnak, a korunk és hazánk kívánatai- és szükségeihez képest nevelés-tanítási átalakulást illető javaslatok, a tanítónak ugy, mint a tanodának állását, viszonyát, teendőjét és jövődjét illetőleg. — Megjelenés napja jul. 19-ke. Az érkezők — kiknek számára, a körülmények szerint magánhajléki szerény szállásokrol is gondoskodni ohajtunk — kéretnek magokat az egyetem épületében egy megbizott választmány-nál jelteni. — A többi szükséges intézkedésről szól az előterv. Pesten a jul. 10-én tartatott bizottmányi ülésből. — *Purgstaller* József egyetemi tanár, *Juhász* Károly jósef-ipartanodai t., *Tatai* István soproni t., dr. *Ballagi* Mór szarvasi t., *Halványi* János vakintézeti felügyelő t., *Frei* József belvárosi elemi főtanító, *Németh* Endre pesti öregbik elemi főtanító, *Kanya* Pál pesti gymnás, s reáltanodai t., *Gegus* Ferd. losonci gymnás. t., *Haberern* Jonath nevelő, *Mutsenbacher* Alajos magánfineveldei igazgató, *Ney* Ferenc kisdedovó-képezdei igazgató, *Tavasi* Laj. gymn. igazgató tanár.

Ezen újabb értesítés után, leginkább ahoz láttak a helybeliek, mint felhatalmazott bizottmány, hogy a jövődjök számára szállásokrol gondoskodtanak és azon felül netalán előadandó költségekre néhány forintot aláírás útján összeszedegettek. Tanácskozási helyül az egyetem nagy terme kéretett ki, az egyetemi igazgatóságtól, mit meg is nyertünk.

Délután jul. 19-kén következő ivnyi nagyságu falragasz volt az utcák szegletére kiragasztva, és épen ugy a gyűlés következő napjai alatt is: „Nyilvános tanítói egyetemes közgyűlés. Jul. 20. s többi napjain. Az egyetemi épület nagy terében. Kezdte $\frac{1}{2}$ 9-kor.“

Az előző napon folytonosan történtek a beiratások, eszközölve az egymást felváltó helybeli bizottmányi tagok által az egyetemi épületben.

Az érkezőknek neve, állása és szállása bejegyeztetvén és erről mindenkinek külön-külön számozott lapocska is adatván, kezőkbe szolgáltatott egyuttal következő *gyűlési előterv* — melyet a helybeli bizottmány közmegállapodással készített és nyomtatott:

„*Előterv a Pesten f. é. jul. 20-kán s következő nopokon tartandó egyetemes és közös magyar tanítói gyűlésre.* — A valamenyi hazai intézetekhez szetküldözgetett s ujabban a hirlapokban közzé tett meghívók értelmében, folyó év jul. 20-kán egyetemes és közös tanítóügyi gyűlés fogván tartatni, a gyűlésre *megjelenési nap* jul. 19-ke. E napon történik az elszállásolás, az egyetemi épületben a megérkezők fogadására várakozó bizottmány-nál előleges *bejelentés* és beiratás mellett. Az elszállásoltak valamenyien egy gyűlési *előterv-példányt* kapnak. Ugyanaz nap este előleges és barátias beszélgetésre találkozhatnak a tanítónevelő urak, az egyetemi épület terében. Esti 7 óraker.

A gyűlés első napja jul. 20-kán.

Az első napi gyűlés rende következő:

Gyülekezés ideje: 8½ óra. Hely: az egyetem főterme.

1. A gyűlést üdvözli *Ney Ferenc*.... mint a helybeli tanító-nevelők megbízottja.

2. A bejelentettek nevei felolvastatnak, és a netán kimaradtak e közben magokat beiratják. Ennek megtörténtével.

3. Gyűlés ideje alatti tisztviselők választatnak, u. m. elnök (akár napi, akár a gyűlés egész idejére), jegyzők, s netán egyéb tisztviselők. — A bejelentezett és beirott gyűléstagok választók és választhatók.

4. A megválasztott tisztviselők elfoglalják illő helyeiket; s ezzel a gyűlés mint megalakult, működéseit megkezdi.

5. A bárminemű tanodai és nevelési tárgyakról előadásokat tartani kívánók bejelentéseiket a jegyzők által följegyeztetik. A netaláni kézirati dolgozatokat vagy beküldött értekezéseket s a t., az elnök veszi át, illető választmánynak adandás végett, a mely is azokról a gyűlés következő napjain előleges véleményt adand. A tárgyak és indítványok följegyzésére külön ív lesz az asztalon kitéve.

6. Megkezdődvén a tanácskozás, és ennek folyamatából ki-derülendvén a szakokrai oszlás szüksége, ez mindjárt foganatba vétethetik. — ugyszinte a választmányok alakulása is rögtön megtörténhetik.

7. Délutáni órákban a tanító-nevelő urak tetszés szerint különféle intézeteket látogathatnak, s erre nézve a helybeliek közül többen szívesen ajánlkozandnak vezetőkül. — Este — kiknek kedvök tartja — barátságos beszélgetésre gyülekezhetnek egyik vagy másik helybeli tanintézet épületébe.

A gyűlés többi napjai.

A gyűléstartásnak további idejét, valamint a többi napok rendét a körülmények és tárgyak fontosságához képest maga a gyűlés határozandja meg, azon reménnyel: hogy e fontos gyűlés szét ne oszoljon, míg valami lényeges haladásra ügyünk nem derülend. Pesten, július közepén 1848. *A helybeli bizottmány.*

Ugyanaz nap estve, a kiosztott gyűlési előtervnek nyomán, a megérkezett és bejegyzelt tanítók közül számosan (közel 80-nan) gyűltek öszve az egyetemi épület diszteremében. Személyi ismerkedés, a gyűlések iránti előleges tájékozás és az alakulási pon-

tokban szükséges megegyezés, — az volt ezen előző tanakodásnak célja.

Kezdetben, nem lévén még jelen a helybeli bizottmánynak felkért elnöke *Ney Ferenc*, és a tanácskozást — az idő haladta miatt többen sürgetvén, *Tavaszi L.* szólalt fel először, mintegy e szavakkal rögtönözve üdvözölvén társait: „Tisztelt felek! Polgár- és tanító társak! — A szabadság, egyenlőség és testvériség nevében jöttünk öszve, szabad, egyenlő és testvéri tanítókul. Gyűlésünket estve kezdjük. Alkonyodik, lementében van a nap, és mi mégis most kívánunk egymásnak „jó napot!“ A leáldozó nap a multnak jelképe, azt lehanyaglani látjuk, és mi a jobb, a szebb jövőnek reményében — mely Martius óta már is jelenné kezde lenni, üdvözöljük egymást. — Az idej első tavaszho óta, a népek új tavaszával ügyünkre is új hajnal derült. Sokan új kor-számlálást kezdenek a jelen évvel, a menyiben azt a szabadság, vagy a népüdv első évének nevezik. És valóban, szinte hajlandó is volna az ember azt tenni, ha a történelemben visszatekintve meg-gondolja, miszerint ily nagyszerü átalakulást és ily rövid idő alatt nem tön az emberiség még soha. Népvándorlás, keresztes hábo-ru, egyház reformatiója és más ilynemü rázkodások, máris úgy lát-szik, hogy elfognak homályosodni a jelenleg europailag megin-dult orkán-eseményekhez mérve. — Azomban csak lementekor dicsérik a napot — azt mondja a magyar példabeszéd, és így a nekünk derült napot is, csak akkor dicsérhetendjük, ha gyümöl-cseit látandjuk.

Mi a népeknek joga, és miben álljon az embernek igaz sza-badsága? ezt tulajdonképen csak a nevelés fejtheti meg, mert jog és szabadság, sok tekintetben nevelésszerű fogalom, s a menyi-ben eszme, anyiban egyenesen a nevelés által terjed leginkáb. S innen van pl. az, hogy más valamit neveznek-jognak és szabad-ságnak a miveletlen népek, és ismét mást értenek alatta a polgáriasodott és mivelt nemzetek. Durva nép nyerhet vagy kaphat szabadságot, de azt megtartani nem képes, mivelt néptől elvehe-ted a szabadságot, de ő azt visszaszerzendi csakhamar. A mi-veltségben van a szabadságnak biztositéka; mivelve és nevelve a nemzetet, a szabadság útjára vezeted.

De mi vonatkozása lehet mind ennek reánk, a mi jelen gyű-lésünkre nézve? **T.** Feleim, csak anyi, a menyiben mi is mivelők és szabadság-nevelők vagyunk. Hogy népünk egyszerre szabaddá lett, azt a kor hatalmas szellemének köszönheti, de hogy népünk e szabadságot megőrizze és védve élvezze, ahöz a nevelési felté-telnek is kell járulnia.

Mert nézzük, alig született meg a szabadság és megsem is fogamzott, már is az általános rémület szava rezgi át országunkat és minden ember azt kiabálja: „*a haza veszélyben van!*“ Fegy-vert fog, ki fegyvert bír és siet a rész helyére. De vas és acél-fegyver, csak a testi ellenséget sujthatja, az csak a felbőszült in-

dulatot fékezheti, csak a fellázadt vért onthatja. Ki fogja e hazából kiirtani a neveltlenséget, az értelem hiányát, az erkölostelenséget, a hazafiatlanságot és minden bűneit melyek kíséretében járnak? Ki fogja szétozlatni a nép eszét fogva tartó balvéleményeket, a babonát és tudatlanságot? ki fogja kitépni az ármány és bujtogatás fulankjait? ki fogja szeretetté változtathatni a gyűlöletet; kiengesztelni a pártoskodás szellemét; elnémitani a tulságos követeléseket? ki fogja az önérdeket közszellemi áldozatokra bírhatni; a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget a nép között tetteleg behozni, vagy legalább azon magas eszmék megfogamzhatóságának földjét ki fogja mivelní? Ki fog a bűnök tábora ellen, melyek századok óta elfajulási méreggel mételyzik fajunkat, — ki fog ezek ellen fegyverre kelni? — Uraim, társaim! ez, a nevelő kötelessége. És én a nevelőt e részről hasonlóképen csatárnak és hadvezetőnek nézem, ki az ellenséget nem országunk szélérről, hanem fajulni indult saját keblünkből kiüzze, ki az új nemzedéket, a melyre honunk jövőjének reményét fektetjük, megóvja a bűnöktől mikben apáink sinlődve senyvedtenek. És tán nem hibázom, ha azt is kimerem mondani, miszerint hazánkat tán most sem érné és nem érte és nem borította volna anyi vész, ha összes népünk neveléséről korábban, hazai és nemzetiebben gondoskodtunk volna. A haza ugyanis, nemcsak külső jogok biztosításának és külső kötelességeket követelő hatalomnak testülete, az egyszersmind morális közönség, világi egyház, földi templom és nemzeti egységes nevelde, mely közös győzodéseket, közös elvek nyomán ébreszsen, mely a mindennemű emberi erény kifejlésére alkalmat és pályát nyisson. Én a közszellemben látom a közházának erejét. De fejtsd ki ezen közszellemet, ha a népek egymást meg sem is vagy épen félreértik; ha milliók e hazában olvasni sem tudnak és így a közösen fejtendő gondolkozásban részt nem vehetnek! Nevelés jöjjön el a te országod!

Azt mondják, hogy hazánknak csak öt vagy hat nagy erőssége van, és pedig, a mi térünköni gondolkozásból szólva, azt mondom, hogy anyi az erősség e hazában, a hány jó tanodánk vagyon, és anyi harcos, a hány a jól nevelt polgár a hazában.

Egy kis beszélykével fogom még feleimet untatni. E század második tizedében, a francia hódító hatalomnak némethonbani megtörése- és a zaklató ellenségnek e hazából kiűzetésében, részt vett a számtalan vitéz seregekben — három nékem e következő történetkét elbeszélte férfit is, kik most mind hárman, német hazájukban, a thüringiai erdő Keilhau nevű helységében virágzó nevelő intézetet bírnak és vezérelnek. Nevök: Fröbel, Baruch és Mittendorfer. Ők fegyvert viseltek, míg az ellenséget üzni kellett, és megtisztulván hazájok az idegentől, visszatértenek, s szabályukat hüvelybe rakva s határaikon megállva, kérdék egymástól: nem lévén már ellenség, mit tegyünk most? Hogy nem volna a hazában több ellenség — felelé a másik, abban csatlakozol, mert uralkodik még hazánkban a neveltlenség, és új, a

testinél elviselhetlenebb bilincsekbe fűzheti népünket a tudatlanság. Hüvelybe rakjuk vas fegyvereinket, de ragadjuk meg most az ész fegyverét, álljunk ismét táborba, legyünk nevelőkké! A szándék megtermé a tényt, a három férfiú mintegy összeesküvésből lön nevelővé, — és megnyit hatottak azolta? annak nyoma nem csak az irodalomban, hanem még sokkal inkább a kezök képezése alul kikerült nemzedékeknek szívében olvasható.

És nekünk, nemde nem hasonlót kell-e tennünk, nem kell-e nekünk is ugyanazt akarnunk, és üznünk az egyik ellenséget, míg testi erőnk engedi és meg mentenünk népünket a vészeztől melyek lelkét fogva tartják, hatásunk nélkül mindig fogva tarthatandják. Egyesülnünk kell, felekezetrei, állásrai, vidékerei és korra való tekintet nélkül, mintha összeesküdnék, a haza népét értelemben, erényben és hazafiságban nevelni. Nekünk kétszeres nemzetöröknek kell lennünk, fegyverrel és észszel szolgálnunk hazánkat. Multunk szétágazó, különvált és szakadozott volt, mi eddigé külön táborokban, külön irányban neveltük a népet, ennek immár meg kell szünnie, jövőnknek egyesülnök kell lennie, mert e hazára nézve nincsen üdv, hanem csak az egységes nevelésben. Ezen üdvet kezünkön latoljuk, az új nemzedéknek nevelése által, nem akarnánk-e e nagy feladatnak megfelelni? A mi az előtt lehetséges nem volt, az most megtörtént. Idegenek voltunk egymás irányában, mert a vallás, minek egyesítés volna az alapja, szétszakasztá a kebleket. Együtt tanácskozhatunk immár, együtt akarhatunk és egy cél felé működhetünk, csak akarjunk és működünk is így. Ezt megkezdeni, a hazai tanítók egyesülését megindítani, ez leszen együttlétünknek legszebb eredménye. Legyenek egyek a tanítók, és egyek lesznek a növendékek; neveltessék egyirányuan a magyar magzat, úgy a Kárpát magas, mint az Adria alacsony partjain, és egy leszen a magyar haza.

Ennek eszközei és módjai, majd a gyűlések folytán fognak kifejlenni.“ sat.

Elmondattott még ezenkívül, mint keletkeztek hazánkban a tanítói gyűlések, minő fonalban fejlődtek, és mint született a jelen kornak felszántott ágyából a mostaninak eszméje, mely immár valósággá és történeti tényyé lesz.

Ezekután kérdésbe hozattott a gyűlés alakultának módja, egyfelől az elnök és tisztviselőknek mikinti választása, másfelől a szavazás joga és rendezése — hahogy valamely tárgyat szavazattal kellene eldönteni, és végre a gyűlések folyamának neta-láni félbeszakaszthatása, a nemzetgyűlésen hallgatóképeni részvét kedvéért, mi kiváltképen a vidékiek iránti tekintetből lön megemlítve.

Az elsőt illetőleg, felhozattott, ha valjjon nem volna-e célszerű, vagy a gyűlés kezdetére, vagy pedig annak első napjára korelnököt ültetni az előszékbe, mind az ideig, míg a gyűlési tagok egymást jobban megismerve, könnyebben fognának elnö-

köt és egyéb tisztviselőket magok közül kiszemelhetni? Továbbá azért is, mert a korelnökben, kit tulajdonképen a természet jelöl-ki és emel e hivatalra, ki volna kerülve a felekezetiiség színe sat. A közkívánat, hoszasb vitatkozások után végre oda hajlott, hogy, mivel a helybeli előkészítő bizottmánynak, mely minket meghívott, ugy is van elnöke, maradjon tehát mind addig ő a gyűlésnek feje, mig az uj rendes elnök meg fogna választatni, és ez pedig, nem egy napra csupán, és más napra ismét más, hanem az egész gyűlés folyamára.

A másodikra nézve, hogy *kinek legyen szavazhatási joga a gyűlésen?* Ismét sok vitalkozás után oda dült a közakarát: szavazni foghat mindenki, ki magát a gyűlésbeni részvétre, akár mint nevelő, akár mint tanító, vagy olyanoknak küldöttje, akár pedig mint ügybarát beiratja.

A gyűlésnek — az országgyűlésrei járás tekintetéből, a melyen az nap a válaszfelirat volt tárgyalandó — félbeszakasztása, egészen elmellőztetett; mert nem a végett jöttünk Pestre, mondák a vidékiek, hogy másnemü tárgyak által szórakozva, önügyünknek tekintélyét és fontosságát lealacsonitsuk. Reánk nézve a saját ügyi gyűlés kell hogy a legfontosabb legyen; tanácskozzunk tehát szakadatlanul, mig kielégítő eredményekre nem jutandunk. Kik ennek bevégezte után, még akármiben fognak akarni részt venni, szabadságukban áll, de a tanítói gyűlésre hivatva és e végett ide jöve, ne mulasszák ezt. Az egész haza csak ugy fog felvirulni, ha mindenki a maga körében, a maga feladatát teljesíteni sat.

Végezetül meg lön még penditve, ha valljon *nyilvánosak lesznek-e gyűléseink s meg fognak-e azokon asszonyok is jelenhetni?* — A megnyugtató válasz az volt, hogy a nyilvánosság érdekéből, szinte utcai plakátok is hirdetik már a tartandó tanácskozmányokat, és hogy a nők közül, a kitünő nevelőnő Karacs Teréz, szinte a gyűlési tagok közé is be van már írva. (Helyes).

Ez volt az első gyűlési napot előző esti tanakodásnak folyama. Vége szakadt 9 óra után.

Első közgyűlési nap, jul. 20-kán.

A nyomtatva szétosztogatott előtervnek rendje szerint, öszgyülekezének az eddigé megjelent tanítók a tudomány-egyetem díszteremében, mely a tanácskozásra alkalmasan vala elrendezve. A terem megteltével, a helybeli bizottmánynak, és egyszersemind az egész ügyet magaévá tett nevelési társaságnak elnöke *Ney Ferenc* üdvözlé az egybeseregelt társakat.

Utólagosan feljegyzett beszédének némely töredékei:

„Tisztelt honfi- és pályatársaim! — Midőn nékem jutott a szerencse, önöket ez ünnepélyes alkalommal, mint a pesti tanító-nevelőknek egyfelől, másfelől, pedig mint a nevelési társaság megbízottjaként üdvözleni, szükséges mindenekelőtt jelen összejövetelünknek historiai keletkezésére némileg visszatekintenünk.

Tudva van önök előtt, tisztelt társaim: hogy a magyarországi protestans tanítók, valamint 1846-ban itt Pesten ugy taval Sopronban gyülekeztek össze, a tanügyi intézkedések és korszerű reformok fölötti tanácskozások végett. A soproni gyűlés elhatározta, hogy az idén augustusban, ismét itt Pesten gyűlendenek egybe a két haza protestans tanítói, s egyszersmind megbizta a pesti prot. tanárokat ezen gyűlés rendezésével s összehívásával.

Igy levén e dolog, van ez összejövetelünknek történeti gyökere a soproni gyűlésben, melyből ez igen egyszerűen s természetesen felsarjadzott.

Azomban közbejötték a márciusi nagy napok, melyek következtében életünk mind politikai, mind társadalmi tekintetben új alakot öltött. S így a nevelés-tanítási ügy viszonyai sem maradhatának érintetlenül ez általános átalakulásban.

Meg kell itt említenem, tisztelt gyülekezet, hogy létezett, vagyis inkább tengett itt Pesten öt év óta egy nevelési társaság, melyet szabadabb fejlődésében folytonosan gátolt a régi rendszer mindenféle ellenséges és gyűlöletes módokon, miért is örökös pangásra látszott kárhóztatva lenni e társaság.

De március 15-kének hatalmas hozata engem is felbátorított a cselekvésre, s mint ama társulatnak öt éven át volt ideiglenes választmányi tagja, megkísértém ezt mindjárt negyed napra, a kivivott sajtószabadság negyed napján, s nyilvános felszólalás által, sőt falragaszok által is, a társulatnak még életben levő — mert többen azóta elis haltak, — s helyben lakó tagjait, ugyszinte minden ügybarátot gyűlésre összehíni bátorítottam. — Megvallom, nem is mertem reményleni, hogy oly csekély egyéniségnek felszólalása, minő én vagyok, oly eredménydus viszhangra találjon, minőt tapasztalhatni szerencsés valék. Március 25-kén tehát tízed napra a kivivott új szabadság után — számosabban gyűltünk össze az iparegyesület teremében, a társulat új alakítása iránt tanácskozandók. Előadtam a dolog eddigi történetét és állását, s felkértem a jelenlevőket: hogy a lehető legegyszerűbb, s minden aristokratai büztől ment alapokon indítók új életnek a társaságot.

Felszólalásom viszhangra talált, s érdemetlenül bár, mert ez ügy körüli buzgóságom alkalmasint egyedüli érdemem — engem választott meg a közbizalom a nev. társaság elnökének.

Ezt előre kelle bocsátnom, hogy megérthessük az utób kifejlett viszonyokat.

A mint mondám, a pesti megbizottaknak, a többek közt Tavasi Lajos barátomnak, kötelességévé tette a soproni gyűlés az idei összehívását. Jöttek közbe körülmények, melyeknél fogva ajánlatosnak látszott augusztus helyett már júliusban megtartani e gyűlekezetet. S ez idő mindinkább közeledett. De a kornak szózata arra bírta a pesti megbizottakat: hogy már nem csupán a protestans tanítókat, hanem a már most egyesült haza minden hitfelekezeti tanítóit s nevelőit egyetemes s közös tanácskozmányra híjják egybe. A mint ezt tették, elejtették ama történeti fonalat, mely ez idei gyűlést a sopronihoz, mint kizárólag protestánszhoz kötötte.

Idáig fejlett az ügy, midőn Tavasi Lajos tisztelt barátom a felhívást behozta a nevelési társaság ülésébe, s azt meleg szavainak erejével is gyámolitotta.

A nevelési társaság közméltánnyal, örömmel s lelkesedéssel fogadta a felhívást, az egész ügyet magáénak tette, s a további intézkedést különösen a gyűlés anyagi rendezését, s kedves vidéki társaink és vendégeink illő és szívélyes elfogadását a maga kebeléből nevezett bizottmányra ruházta. — Így történt, hogy — noha fölmentetésemet ismételve is kértem — engem biztak meg azon igen becses szereppel, hogy önöket — tisztelt pályatársaim — a tudománynak ezen valódi szentélyében üdvözöljem. —

Mindezeket tudván és hallván, a miket röviden előadni szerencsém volt, nagyon fogják önök csudálni, hogy készületlenül lépek föl önök előtt; sőt lehetséges, hogy némely ezt a gyűlekezet iránti tiszteletlenségnek is volna hajlandó magyarázni, mintha én ezen igen érdemes gyűlést nem tartanám méltónak arra, hogy kedvéért egy kissé gondolkozzam a felett, mit akarok üdvözlétül elmondani.

De megvallom, ezen lehető vád elgondolása sem rettent el engem a tiszta s őszinte nyilatkozástól. A mi egyéni meggyőződésemet illeti, nem titkolhatom, hogy én ellensége vagyok minden csinált beszédeknek, melyekben előre legyen kicirkalmozva az, mit kell, mit szabad s mit nem szabad mondani. Ily mesterkéltséget, kicifrázott beszédet önök előtt elmondani egyáltalán nem akarok. De nem is hiszem, hogy önök ezt rossz néven vegyék, vagy épen sértve érezhetnék magokat, ha e meggyőződésemet méltányolni sziveskednek. Én nem akarom önöket sima szavakkal fogadni, miket tán napok óta tervezgettem, — én szeretem magamat ilyenben a pillanat sugalmára bizni, mert szívemből akarok szólni önökhez, — szívemet akarom adni önöknek, a baráti s testvéri üdvözlét hő szavaiban!

Azt hiszem, ma már nem szavakat keresünk; a csillogó szavak kora lejárt. Ma már csak eszmék vezérelhetnek érzelmek buzdíthatnak cselekvésre, s tények elégíthetnek ki. Minél magasabb az eszme, minél szentebb az érzelem, s minél nagyobb-szerű a tény, annál inkább leszünk megnyugtatta. Minket szép magasztos eszme vezetett össze, a hazai nevelésügy rendezése előmozdításának eszméje; szent és fő érzelem buzdít bennünket, a testvériség érzelve, a midőn a közügy javára tehetségünk szerint így együtt, kézfogva, vállvetve dolgozni akarunk; — maga azon körülmény pedig, hogy itt már tetteleg együtt vagyunk, minden rang — s hitfelekezeti különbség nélkül, előleg már a legnagyobb tény, minőt századok sem mutathatnak fel eddig.

Mondám imént, hogy a volt megbizottak, a mint a kor lelkétől illetve a meghívást az egyesült haza, a nagy Magyar-hon összes tanító-nevelőihez intézték, tetteleg elejtették a történeti kapcsolat fonalát. Tekintsük tehát magunkat ösgyülésnek, mely csakugyan első eddig a maga nemében.

Üdvözlöm tehát önöket a magam s pesti társaim nevében, mint a magyar hazai tanító-nevelőknek egyetemes és közös ösgyülését, üdvözlöm önöket mint barátokat, testvéreket s reményilem és kívánom, hogy a testvériség szent szelleme vezérlendi együttműködésünket, s ha mit végezni szerencsések leszünk, a testvériség nevében teendjük azt! S ezzel magamat s pesti megbízóimat önök szívébe ajánlom.“ —

Nyomban utána felolvasá *Tavasi Lajos* az e napig beírtaknak neveit, megkérve a gyülést, hogy mindenki, a személyi megismerés végett neve feolvastánál felállani sziveskednék.

Erre következett a gyülési tisztviselők választása és pedig először az elnöké. A felkiáltások több nevet hangoztattak. Hallatszott: *Ney*, *Tavasi*, *Varga*, *Brassai*, *Purgstaller* sat. Többszöri felkiáltás azomban *Ney* Ferencet sürgette, mások szavazást kívántak. A felkiáltottak egyenkint vonakodtak és mentegetőztek — a mint az ily alkalmakkor történni szokott — különbféle okokat hozván fel, míg végre, a legmegegyezőb kívánat következtében, az elnöki székben, melyben már mint megnyitó és üdvözlő ült *Ney F.* szives éljenek között meghagyatott.

Alelnök választása is szükségeltetvén, ismét az előbbi nevek és köztök *Majer*, *Bacsák*, *Zimmermann* s mások hangoztattak. *Tavasi* a kor és az érdem előtt meghajol és ajánlja *Vargát*, a neveléstanárt, a nevelési irodalomnak legmunkásabb férfiát, a kinek az alelnöki székbe emeltetése által, saját ügyünket is emeljük, ő hasonnemü gyülésben ez előtt két évvel már elnökölt is. — És erre közfelkiáltásban hangzott: éljen *Varga János!*

A jegyzők választása körül nem kevesebé elágazók voltak a vélemények. Legtöbbsen *Tavasit* és *Majert* kívánták. *Tavasi* közlegény ohajtana maradni, mert a közlegényt szabadabbnak tartja a tisztnél; megemlíti, miszerint így tön a nemzetörségnél is, a

hol a tisztségről leköszönt, mert a mai időben a közlegény is az, és a tiszt szelga; ő mint közvitéz, a gyűlés folytában inkább szólani mint írni kíván, adjuk a hivatalokat a vidékieknek sat. — Uj felszólalás és uj kérés, minek ellentállani nehéz volt. Erre **Tavasi**, míg a gyűlés őt kérni fogná, kérelem ellenébe kérelmet állít, a gyűlés méltósága és tekintélyéhez tartozik, bizodalával parancsolni s akkor minden egyes tag, ha akarja hogy a gyűlés alakuljon és fenálljon — pedig ezt akarnia kell, miért volna különben itt, engedelmeskedni tartozik; parancsoljanak, s engedelmeskedni fog ő is. — Megtörtént és a jegyző éltetett. — A másik jegyzőségre a közkivárat **Majert** emelte. (Éljen!)

Helyöket a jegyzők az elnökök oldalán elfoglalva, **Ney F.** rövid szóval megköszönte az őt megtisztelő bizodalmat s a választás folyamában, még naplózók választását ajánlá. Kivántatott négy s a közkivárat **Tatai István**, **Szvorényi József**, **Némethi Imre** és **Kolosi György** nevében nyugodott meg.

A gyűlés alakulta után indítványozá **Tavasi**, miszerint a szólás rendje a szolni kívánók bejegyzése szerint határozottassék meg, és hogy a felhozandó indítványok, egy az asztalon körző ivre jegyeztessenek fel, vagy pedig az elnökségnél bejelentve, a jegyzők által írásba tétessenek, így aztán a rokon és egymásba vágó indítványok együtt fognak tárgyalhatni. Enyit az előzőleges rendre nézve. — **Elnök**, a szolbi kívánóknak bejelentését, vagy szóval, vagy ányujtott névlapocskán, vagy valamely észrevehető jegykifejezés által véve, fenfogja a szólási rendet tartani; az indítványokra nézve, a bejelentési szabadságot mindenkinek fenhagyandónak véli és bejelentés nélkül is, valamely szönyegen forgó rokon tárgyhöz csatolhatandóknak. Ő maga részéről indítványt tesz, hogy a gyűlés oszohék szakokra és pedig következő három nemüre: kisdedovásügyi osztály egyesülve az elemivel, gymnasialis osztály egyesülve az ipar- és réal-osztállyal, és végre fótanodai osztály. — Utána **Breznyik János** selmeci tanár értekezett bővebben a népnevelés tárgyában teendőkről. Mielőtt részletes kérdésekbe bocsátkoznánk, szükséges némely általánosb kérdések iránt tisztában lennünk. Névszerint a prot. felekezet autonomiája kiterjed az oskolák rendezésére és kormányára is. Maradjon-e ez tovább is így? Ki által történjék különösen a tanítók választása ezentul? Vagy tán elég lesz anyi közeledést igénylenünk a protestánsoktól, hogy ók kormányilag kidolgozandó s az országgyűlésen helybenhagyandó tanrendszert magukévá teszik, s ezért viszont iskoláink szükségéit fedezze az álladalom? Vagy tán célirányos volna, a törvény-biztosította egyenlőséget és viszonosságot akkép életbe-léptetni, hogy a nem-protestánsok ezentul szintazon autonomiát gyakorolják saját tanodáik körül, melyet a protestánsok? — Ha e kérdéseken tules-tünk, akkor állapítsunk meg egy országos népnevelési rendszert, a népnevelést itt, a szokottnál terjedtebb értelemben vevén. Mi

végelt szükséges leendő szakokra, névszerint elemire, gymnasiumokra és főtan-daira oszlanunk.

Elnök: „népnevelési rendszer“ felreértésre vezethetvén, megjegyzi, miszerint feladatunk az összes közoktatás rendszerét elkészíteni, folytonos tekintettel a nép javára, tehát demokratikus érdekekben. Egyébiránt most mindnyájan nép vagyunk, s ha Breznyik ur is így veszi, úgy nincs reá észrevételem.

Tavaszi Lajos. Arról van szó, mi legyen a mi feladatunk? Feladatunk kettő: az összes közoktatási ügy iránt törvényjavaslatot adnunk az országgyűlésnek, és másfelől, a neveléstani társnak ügyét, szellemi hatalommá emelnünk. E végelt vagyunk tanítók. De hogy ezt tehessük, okvetlenül egyesülnünk kell elvekben, irányban, működésben. Se felekezet, se egyes hatalmasok önkénye ne határozzon fölöttünk és tanodáink fölött. A nevelés sokkal általánosabb és közösebb ügy, sem hogy azt felekezeti ségnek kellene vagy lehetne alárendelni; a nevelés sokkal fontosabb és közérdekűebb ügy, sem hogy azt törvény nélkül is el lehetne vagy szabad volna elintézni. Nekünk, ha a közös házára nézve jót és üdvöset akarunk, országos törvény erejére kell juttatnunk az egész haza nemzedékét ölelendő nevelés rendszert s ennek kidolgozását, az itt kifejlendő s nyilatkozandó nézetek s megállapítandó elvek nyomán, akarnunk eszközölnünk is kell. Tanító ne függjön másról, mint az ily országos köznevelési törvénytől; — ne függjön a kormánytól se, hanemha mint a törvények végrehajtójától. A törvényen kívüli állás, a törvény nélküli függés és kormányzás, valljon mi állapotba hozhatná tanodáinkat, mi állapotba tanítóinkat? — Eddig szóló az ugynevezett protestans autonomia alatt állott; azomban eljött az idő, hol immár megszűnt protestans, katolikus, görög sat. tanító lenni, és léssen országos magyar tanító. A felekezeti ség, a mely e hon fiainak egyesülését gátolta, az az egyesek és a hit pártoknak dolga, de a nevelés, mely e hon szétszakadozott fiait egyesítse és a mely ezen egyesülést már a gyermeknél megkezdje, az az ország, az a nemzetnek közös dolga. Mindent a mit hazánkban üdvöst építünk, legbiztosabban csak erre fektethetünk. A nemzet, saját jövődjét, saját maga fennmaradásának alapkövét, a nemzeti nevelésben teszi le. Mivé akar a nemzet lenni, azt nevelésben szokta kitüntetni, a nevelést ismét törvényileg eszközölni. Nekünk tehát nevelési törvények kellene, törvények, melyek minden gyermeknek egyenlő jogot biztosítanak; törvények melyek minden szülét, minden polgárt egyiránt köteleznek; törvények, melyek minden tanítót egyenlő védelem alá karaljonak. Ezen törvények alkotásához, nekünk is hozzá kell járulnunk javaslatunkkal, tapasztalásunk, erőnk, tudományunk és jó akaratunk gazdagságával. Kezünkben van a nemzet jövődje, mert gyermekeit, az új nemzedéket karjainkon mi ringatjuk. S ugyanazért nagyobb tényező immár az álladalomban a tanító, nagyobb ható a nemzet életében, mint a

mint eddigé felfogták. Szellem a mai világban a hatalom, és a tanító a szellemnek munkása. Így kell hatalommá lennie a nevelés-ügynek is, így tekintélyre és elismerésre vergődnie a tanítónak. Szellem erőre emelkedő közlések kifejlése végett vagyunk, mi most is együtt, és én hiszem, hogy már magában azon gondolat, azon tény, hogy e hazának minden felekezetű, mindennemű s minden vidékbeli tanítói együtt tanácskoznak, hatalmas rugót adand a nevelés ügyének. Mi összejöttünk kimondani és tényleg bebonyítani, hogy egyek vagyunk, hogy egyet akarunk, hogy a mi munkánk úgy mint a mi célunk közös. Ily érzület vezérelte szót, mikor a jelen gyűlésre előkészítőleg, némely fő tanácskozási tárgyát és elvet, több társával egyetértve, előre feljegyzett és kinyomatott; mert tervezésbe csakugyan nem bocsátkozhatunk addig, miglen a főfő elveket meg nem alapítjuk, mik körül mint tengely körül forogbasson munkálkodásunk. Ha ezek, miket a kor szelleméből, kivetkezve minden felekezeties és külön érdek elfogultságából — meritenünk nem nehéz, ha ezek meglesznek állapítva, minden egyéb teendőkön önkényt fog kifejlődni. (*A nyomtatványokat kiosztja a gyűlés tagjai között.*) Körünkbe tartozik kétségtelenül e négy: tudomány, tanítvány, tanító, tanoda. Ed- dig az egyház az iskolát járulék gyanánt keblezé magába, és hely annak nem jutott a helység közepén, hanem csak a tem- plom kerítésében, vagy a temető szomszédságában; — mi pedig ismerjük föl a tanodának azon rendeltetését, miszerint annak oly- szerű hatalommá kell válnia, melybe az egyház maga is beleol- vadjon. „És leszen egy akol és egy pásztor.“ — Szóló kéri a kiosztott nyomtatványt fonalul vétetni a tanácskozásban. —

A nyomtatvány következő: „*Javaslati irányesz-mék* a tanítói egyetemes gyűlésre. *Tanácskozmányi tárgysor*: I. Tanokrol. II. Tanítványokrol. III. Tanítóokrol. IV. Tanodárol. —

Indítványok: 1.) A neveléstaniási ministerium választassék el a cultusministeriumtól.

2.) A tanítási és fegyelmi terveket és javaslatokat az ös- zes tanítók, egyetemes gyűléseken dolgozzák ki.

3.) Az összes tanítók tervezeteit és javaslatait megvitatja a nemzetgyűlés és országos törvénné emeli; a ministerium fogat- nosítja.

4.) A tanítók, hitfelekezetieség tekintete nélkül — az álla- dom organismusában külön stathivatalnokki testületet tesznek.

5.) A tanítók mint statusi hivatalnokok — egyedül az álla- mol függnék és attol kapnak hivataljukhoz illő fizetést.

6.) A tanító, szakjától eltűtő hivatalokat ne viseljen.

7.) Huszonöt évig hivataloskodott tanító nyugdíjaztatik, s családja az országos földalaptól egy telekkel adományoztatik.

8.) A tanítói karnak közös tulajdon sajtója legyen, melynek tiszta jövedelme nevelési pályamunkákra s népkönyvek olcsóbitá- sára fordítandó.

9.) A neveléstanításnak legyen külön tanodai lapja.

10.) Három évről három évre, az egyetemes tanítói gyűlés megvizsgálja és a kor szelleméhez idomítja a neveléstanítás rendszerét.

11.) Évenként tartassanak kerületi, részint szakí, részint közös tanítói tanácskozmányok.

12.) Minden elemi tanoda kapcsoltsassék össze kisededovóval és viszont.

13.) A tanítói képezdek egyszersmind kisededovói képezdek is legyenek.

14.) Minden tanoda mellett gymnastikai intézet legyen.

15.) Az elemi és ipartanodáknál földipari felszerelés nélkülözhetlen.

16.) Minden polgár, gyermekét tanodáztatni emberi- és nemzetileg köteles.

17.) A szaktanodáknak növendékei fizetnek az oktatásért.

Pesten; július 20-kán 1848.

A tanítói gyűlésnek néhány tagja.“

Simon Flórent. Azokhoz mik mondattak, csak röviden kíván szólni. Ugy hiszi, hogy midőn a tanárok és tanügybaratok az egész honból össze gyülekeztek, kétségkívül a tanügyet ohajtják fölkarolni; mindazoknak tehát, mik a tanügyhöz tartoznak, egész terjedelmére ki kell bocsátkoznuok. S ne a legyen immár a kérdés, *mint* volt eddigelé, hanem, *mint* legyen ezután? Oda kell működnünk, hogy a törvényhozás munkálatainknak sikert szer-ezzen, és azokat törvényes méltóságra emelje; mert itt nem protestans, református vagy görög felekezeti tanárok gyűltek össze; hanem az országos tanárok s tanügybaratok. Enyit tájékozásul az általános teendőkre nézve! — Teendőnknek továbbá, igen széles bázisa van; szükséges lenne hát a dolgokat főelvekre vinni vissza. Indítványa e célból az lenne küldessenek ki szakválasztmányok, melyek a teendők részleteit, az előlegesen megállapítandó főelvek nyomán kidolgozzák.

Kovács. Szükségesnek látja, miszerint határozatnék meg a gyűlés működési köre; s előre lássuk meg, mi mehet munkálatainkból életbe? Arrol határozni, menyire folyjon be az egyház, vagy törvényhozás a tanügyekre, nem célirányos. Szóló nézete az, hogy csak petitiókép nyujtassanak be illetőknek azon javaslatok, mikszerint iskoláinkat s általán a tanügyet rendeztetni ohajtanók; — különösen mikép alakitassanak át az elemi, közép és felső tanodák sat. Mondjuk ki, mikép ohajtásunk hogy az iskolák a hitfelekezeltiség korlátaiból bontakozzanak ki. Azt sem kívánja szóló, hogy az iskola kezelési hatalom külön hatalmat alkosson, mely a status hatalmi körén kívül álljon, csak petitiót kíván, a tör-

vényjavaslatokat pedig az illető közoktatási ministerium dolgoz-za ki.

Tavasí. Egyes nemzeti képviselő is nyujthat be törvényjavaslatokat, miért ne lehetne tehát az országos tanári testület által dolgozott javaslatokat is, valamely követségi uton juttatni a ház eleibe. Egyébiránt nem bánja, ha petitio mellett történik is, de csak az országyűlés eleibe történjék. Követek mindnyájan nem lehetünk, de a kik azok, mi rólunk is határoznak, adjuk tehát nékiek a javaslatokat. Ujra sürgeti hogy mindennemű nevelési közműködés e hazában, törvény által legyen megszabva, hogy végre valahára országossá váljék a nevelés, s ne legyen az csak privát és felekezeti ügy, mert ily uton nincs üdv a haza nevelési rendszerében.

Ney Fer. Ki hallgat-e a tisztelt gyülekezet, németül szólni kívánót? (*ki!*)

Dienes Lajos. Nagy figyelmet gerjesztenek bennem a tanítói egyetemes gyűlésre szánt s imint kiosztott „*javaslati irányesz-mék*“. Az itt adott tervezet oly nagyszerű, hogy kivitelére egy *Kossuth Lajos* kellene! Ohajtaná szóló, hogy a jelenlevőket úgy tekinthesse, mint kik nem theóriák, hanem a legszükségesebb teendők felett kívánnak vitatkozni. Kérdnök meg tehát egymást, mik a javítandók és legszükségesebb teendők a népnevelésben? A hiányokat, úgy hiszi szóló, a vidékiek leginkább tudhatják. Alakítatnék tehát szakosztály, mely főleg az elemi népnevelés és oktatás ügyét tekintse meg, mert ott a legtöbb fogyatkozás. A ministeriumra nézve, szóló föllogása szerint, legbajosb kérdés lesz: valljon mit tesz a status azon néptanítókkal, kiket ezentulra nem alkalmazhatand, s kiket tesz rögtön helyökbe?

Horári János. Mielőtt részletekbe bocsátkoznánk, legyünk tisztában az általánossal. Ismernünk kell előb jól a tért melyen mozgunk. E tér a polgárzat — a nemzet. A törvényhozás kimondta, hogy a papot országos pénztárból fizeti. A papnak tanodája a templom, tanja a theologia; az ő dolga, kifejteni a maga viszonyait a statushoz. De itt mi az iskola viszonyait akarjuk megállapítani, és magunkat tul az egyház körén, a polgárzat terén látjuk. Ki egyház tagjakint lép föl, az itt ne szóljon. Itt mindenki úgy szóljon mint polgár. Föladatunk, azon törvényhozóknak, kik mostanában akarnak rendelkezni iskolai ügyeinkről, e részben javaslattal szolgálunk, mert az iskola ügyében tanácsot adni, egyenesen a tanítónak hivatása. *Im*, ez a mi mezünk.

Lássuk már közelebről mit kell tennünk? E végett értsük meg azt, hogy miféle tényezők vagyunk mi a közállományban. Én a status élő tagjaiban nem látok mást, mint *munkásokat*. A status munkásai különfélek. Ilyen 1. a törvényhozó, 2. a törvénynek teljesítője, 3. a végrehajtó, 4. az iparos, 5. a tanító. Mindenik jó munkás, ha érti dolgát; de e végett mindanyiját előb nevelni — tanítani kell. És ime, itt a tanítói munkásság egyetemes

fontossága. — A tanítás nagy munkája körül első eszme a *tan*, mint a mi nélkül nincs tárgya a tanulásnak; második a *tanuló*, ennek eszköze a *tanoda*, és pedig fölszerelt tanoda. Azomban a tanulónak előb tanultaktól, előb készültektől lehet csak célrányosan és sikerrel tanulnia, és ime, itt jó a negyedik, a *tanító*.

De hogy a tanító kelletékép működhessék, szükséges a tanodai törvényhozás, és ennek végrehajtója a kormány.

Meg kell tehát születnie a törvényesítendő tanrendszernek. Kell kidolgoznunk célszerű tervet a kisdedovó, polgári, gymnasiumi, főtanodai, reál s müegyetemi intézetekről. És azután e rendszert, ne kérvény, hanem egyenesen törvényjavatlatképen terjesszük fel a törvényhozás asztalára.

Pecz Gyula. A felekezetiességnek a tanodára nézve megszűntetése az első elv, melyből kiindulnunk kell, ha boldogulni akarunk. Mig ez elvet a törvényhozás kimondja, addig Tavasi protestans akar maradni; én úgy hiszem hogy mai gyűlésünk megnyitásával megszűnt felekezeti lenni. — Mi Tavasi ellen intézett azon szót illeti, hogy az iskola nem lehet hatalom, tekintély sat. megjegyzem; hogy mindenesetre a tanoda azon esira, melyből a statusnak minden tényezői — hatalmai kifejlenek. — Allapitsuk tehát most mindenek előtt a dolgozatunk kiindulási pontjaiul szolgálendő elveket, és pedig ne választmányilag, hanem magában a közülésben. Szóljunk az iskolának mindennemü viszonyairól, egyházhoz, statushoz és egyéb tényezőkhöz. Ez megtörténvén, majd úgy oszoljunk szét részletesh munkálatok végett szakosztályokra.

Majer. A közboldogság alapja a nevelés, melyet minden nemzet föllarolt.

Nálunk az eddigi tanrendszert a kormány emberei dolgozták minden tanítói fölszólítás nélkül. A jelen liberális országgyűlés is mellőzte a tanítók tanácsát. A minister ur fölszólított ugyan, hogy járuljunk tanácsosal, de össze nem hívott. Jelen összejövetelünket csak bizonyos egyéneknek köszönhetjük, a mit nagyon kívántam volna hogy a minister tette volna. Én azt tartom, hogy kell törvényjavaslatokat és terveket adnunk, de egyezünk meg Simon Flórent véleményében, és határozzuk meg a köznevelés alapelveit. Szakot hármat alapitsunk, s ezek intézkedéseiket holnaputánig adják be.

Breznyik. A mit mondott, azt félreértették, tán nem jól fejezte ki magát. Ó is azt mondá, hogy a szakokra oszítás előtt tanakodnánk némely általános elvekről, s csak például hoztam fel mint ilyest, az iskolák viszonyait a statushoz, vagy a tanítók állását ugyanahoz sat. Jó volna tehát meghatározni hogy ezekről tanakodjunk-e, mert mig nem határoztuk meg hogy miről fogunk szólni, addig tanácskozásainkban semmire sem megyünk. Ezek folytán ó Majer tagtárs indítványát elfogadja.

Elnök. A kívánatok különbözők. Némelyek választmány által kívánják a fő elveket előlegesen meghatároztatni, némelyek tárgyak, mások elvek felett kívánnak tanácskozni. Tehát előb nyilatkozunk a fölött, valljon elvek, vagy tárgyak fölött tanszkozzunk-e előb ?

Csoma Mihály (S. pataki.) A nevelés fenséges feladatát kelően föltudván fogni, annak szükségét és célszerű eszközlését senki nálánál forróbban nem ohajtja. Majer tagtárs indítványához csak azt kívánja csatolni, hogy az két fő osztályban működjék, egyik a tanoda szerkezetét állítsa elő s vizsgálja meg; a másik a tanulmányokat válassza meg. Ehez többet nem szölok.

De van az eredeti indítványban, mi neki nem tetszik. Ebben az mondatik, az iskolai kar, hatalomra emelkedjék; ha haladásról s különösen e téren haladásról van szó, senki nagyobb elszárással nem emeli a haladás zászlaját mint ő, de anyira terjeszkedni, mint az indítványban céloztatik, nem kíván, vagy nem jól fogta föl az indítványozó szándékát; kéri magát felvilágosítatni.

Ha a tanítói kar a tudománynak nem pusztán képviselője, hanem egyszersmind a nevelési rendszer vezetője s kezelője, s így külső hatalom akar lenni, akkor a tudománynak ily hatalmat adni nem mer, mert félni lehet, hogy mint az egyház, ily hatalommal visszaélhetne. Ő hatalom alatt csak szellemi hatalmat s tekintélyt érthet.

Tatai István. Ha célt akarunk érní, a tanácskozásnak meghatározott tért kell keresnünk, mert különben lehetetlen a megállapodás.

Simon Flórent indítványára szeretném a tanácskozást vezetni, mert ő helyesen mondja, hogy kik vagyunk mi? magyarhonból összegyűlt tanítók s nevelők. — Mit akarunk? A magyar birodalom számára egy új oktatási rendszert alkotni. — Harmadszor: mikint akarjuk ezt tenni? törvényjavaslatkint. — Negyedszer: mi uton? Itt térnek el a vélemények. Némelyek az általános főelvek megállapítása előtt akarnak szakokra oszolni, pedig a dolog természete azt kívánja, hogy előb az elveket vitassuk meg, s aztán oszljunk szakokra, mert szakí munkálataink ez elveken épülendnek.

Purgstaller (pesti egyetemi tr.) Ugy látja, hogy a tanácskozás hová tovább elágazik. Nem akarja az eszméket még inkább elágáztatni, hanem öszpontosítani. Osztja szóló Simon és Majer indítványát, miszerint bizottmány küldetnék ki, mely a főelveket megvitassa; e mellett alakuljanak szakosztályi választmányok, a szakkérdések tisztázására. Nem ellenzi Breznyik indítványát sem, miszerint addig is, míg a választmányok működnek, itt némely fő nézetek vétessenek vitatkozás alá. Tavasi indítványához képest pedig szóló nézete is az, mikép ki kellene mondani: 1. hogy e jelenleg megalakult testület évenkint öszse fog gyűlni; 2. hogy

hatalma leend a tanügyekre vonatkozó törvényjavaslatokat alkotni;
3. hogy e törvényjavaslatokat illető helyre be is fogja nyújtani.

Adler. Oly nézetek merültek fel a tanácskozás folytán, hogy cáfolatokba kell ereszkednie. E szó „reform“ úgy látszik, még e tudományos testületben is bizonyos rém gyanánt áll némelyek előtt. Ne fejeljünk, ne fótozzunk, ha ujat vehetünk, nem érünk e fiok reformokkal semmit! Reformáljuk tehát gyökeresen az iskolai fegyelmet, tanmódszert sat; s miután minden tanodalmi színezetű ember vagon jelen, nem kell kisszerüsködni, alkudozni. Ha valamit általában ki akarunk mondani, mondjuk ki: hogy egyesült és megalakult a testület, — mint a kiadott előtervben is áll, mennél előb oszolják választmányokba föl.

Elnök, Kéri a gyülekezetet, ne térengjenek ide-oda; hanem mondjuk ki: akarunk-e választmányt kiküldeni? választmányt, mely a fő elveket megvitassa; másodsor: szakválasztmányokat, melyek a megalkotott fő elveket alkalmazzák? (A többség a választmányok kiküldetését kívánja.) *)

*) Itt szólni akartam előb még én is, és szólnom kellett is volna, még mielőtt a határozat ki lön mondva és elfogadva, mert hiszem egyik gyűlési tag, az én t. felem és volt pataki tanítóm Csoma Mihály, az eredeti indítványozótól fölvilágosítást kért, arra nevezve: *mit kelljen az alatt érteni, hogy az oskola, a tanügy, hatalom akar lenni*, — mert ő „a tudománynak külső hatalmat adni nem mer, mivel félni lehet, hogy mint az egyház, ily hatalommal vissza élne.“ — A szótól, csak a gyűlés menetének siettetése kedvéért állottam el, jóllehet még a szakosztályi ülésekben is volt erről szó. — Mi tehát a szellem hatalmat illeti — mert ilyenről szólottam az eredeti említéskor, és nem anyagirol, — igenis, én az oskolát és annak ügyét arra emelniszeretném s azon iparkodom. *A hatalom alatt, nem értve és nem is érthetve hatóságot*, melynek működése testületies, hivatalosan külső, burokratikus modorában kaszt- és ordószerű; hanem értve és érthetve egyedül, a tudományügynek nyilvános és országos respectálását, a melynek haladtában és kitüntetésében, büszkeségét, dicsőségét keresse és találhassa a nemzet. Ki mit üz, annak a dolognak tekintélyéből vagy hitványságából hárul reá valami, az igen természetes, és némelykor anyira megy, hogy az emberek az egyént, foglalkozása tárgyával cserelik fel. De a tanítónak foglalkozási tárgya a gyermek, kérdem, nem hibás nézet-e, őt e foglalkozásával cserélni fel, gyámság és tudj isten miféle szabályok és felügyeletek alá helyheztetni; a fenyítéket, a szigoru rendet, szerkezetet, a gyermeknek diktálni s általa mégis a tanítót is érinteni s nem csak érinteni, hanem nyomni, — értem itt az ő helyzetét és állását az oskolán kívül, a különféle egyéb hatók és viszonyokkal érintkezésben. Hát mi elismerése van a tanítónak pl. falu helyen, vagy a szülék előtt, mi volt az egyházi nagy gyűlésekben, mi volt a megyénél sat? — Én azt tartom, hogy a tanítóban, ne csak az ő foglalkozási tárgyát nézzék, a gyermeket, hanem tiszteljék ő benne a tudományt is, a mint a művészetben tisztelni szokás a művészetet. A mely országban kelete nincs a művésznek, ne keresd ott a művészetnek tiszteletét; a mely országban, közbeesülete és tisztelete nincs a fanitónak, nem nagy fokán

Csoma Mihály. Szóló be van vádolva, mikint: „fél a reformtol.“ Szava az volt, hogy a tanári testület ne helyezze magát a status fölé, mint ezt az egyház tevé. A főhatalom a törvényhozó testé, s ennek kívánja alárendelni a tanítói testület hatalmát, hogy ez a statusban ne tegyen különös hatalmat.

Varga János (alelnök.) Oszoljék az egész gyűlés a szükséges munkálatok végett négy szakra, u. m. elemire, réalra, gym-

találad ott a tudományt, nem nagy haladásban a műveltséget! A művelt némeországban, az első rend, ha rendről még szólanı lehetne, a tanítói, általában a tudományos. Nem akarok hazánkra reflectálni, de mint állnak a tudományos férfiak nálunk? mindenki tudja. Tegyük országos hivatalnokká vagy államtisztté, tegyük becsültté a tanítót, tegyük tekintélyesbé az ő állását, hogy a nyomorult elélés miatt kénytelen ne legyen a tudományt elhanyagolni, kaszálni s kapálni, borral vagy épen bõrrel kereskedni — mint az egykori pap, marhát hizlalni és filléres fizetésért kolduskint házrol házra járni, vagy a gyermekektõl a fahasábokat, vagy havi cipókat s kétgarasosokat elfogadni — mint a libát vagy a bornyut õrzõ konventiós pásztor; — és õt becsülve, becsültebbé teendjük az ügyet melyet kezel és képvisel, a nevelés- és tanügyet, tekintélyesbé teendjük magát a tudományt, a melyet a menyire valamely nép becsül, anyira becsüli az ész, anyira hódol a szellemnek.

Ha tehát a tanítót emeljük, szemellemesbitjük, nem látom át, mint lehetne tõle félni. De még kevésbé látom át, mint lehetne és kellene félni, a tanügy szellemi hatalmától. Az egyenesen a tudomány hatalma. Az ily hatalom, még nem buktatott meg egy népet sem, sõt emelt; nem oly veszedelmes az, ha ugyan veszedelmes lehetne, mint veszedelmes a menyország kulcsainak kizárólagos kezelési hatalma. A tudomány, azt a ki õzi, már magában boldoggá teszi; a boldogság nem lehet veszedelem, kiváltképen a midõnmi azt nem kasztszerűen akarjuk kezelni, mint kezeltetik az egyházi idvesség, hanem juttatni akarjuk a nevelés által mindenkinek. Mi veszedelem volna tehát a terjengõ tudomány szellemi hatalmában? a neveltségben, a melyre vezetünk: a felvilágosultságban, a melyet terjesztünk; az igazságban, a melyet — de nem kasztszerű kizárólagossággal hirdetünk; az erényben, melyet támasztunk; a közös hazafiságban, mely nélkül üdvét nem ismerünk? — Ha valaki azt mondja az egyházzrol, hogy az hatalmával visszaélt. Azt mondom, a tudománynak, a világiasan, polgárián és országosan felkarolt és ápolt tanügynek nagyobb hatalma mellett, ez sem élhetett volna anyira vissza. Hát mi törte meg végre is az egyháznak a hatalmát? nem de-e a tudomány, a tanoda? Hát mitõl félheti az egyház, egész feloszlását? nemde-e, saját — mint mondani szokták, gyermekétõl vagy leányától, ahogy azt céljaira többé nem fordíthatná, eszközül nem használhatná, ahogy e leány a statushoz menne férjül!

A midõn én tehát, a neveléstánítás ügyét, saját ügyünket szellemi hatalommá kívántam emelni, emancipálni akartam azt ez egyház alul, mert a szellem nem lehet szolgál, a szellem ur, a szellem hatalom; ez által lesz a nemzet, ez által az ország mindenhatóvá.

Tavası.

nasiumira és főtanodaira. Mi e szaki munkálatoknak eredménye lesz, azt szóló szinte törvényjavaslattá ohajtaná tétetni, hozzá tévén, hogy az időnkinti javítások fölötti tanácskozás végett, évenkinti összejövetelét az ország tanítóinak ohajtja.

Simon Flórent. Ne gerjessen aggodalmat azon kifejezés, miszerint a tanítótság hatalom akar lenni. Hiszem ez tulajdonkép anyit jelent, hogy nem akar megszűnni hatalom lenni, mi részszerint eddiglen is volt. E hatalom lényegileg más mint a papuralmi hatalom. Kivánatos és rémélhető, hogy az utóbi tisztán a vallás körére szoritkozzék. A készítendő javaslatra nézve, szóló indítványozza: a tanítói testület, mint compact organizált egyesület, kérvényképen nyujtsa be a törvényhozóknak a maga munkálatát, minél fogva ez ilykép nevelési codexxé válhassék.

(E nézethez járul a többség.)

Elnök. Az általánosb elvek előleges megvitatása végett küldendő választmány tagjai a következők: *Brassai, Schmidt, Ney, Tavasi, Majer, Tatai, Csoma, Simon, Breznyik, Purgstaller, Jedlik, Varga, Horári, Zimmermann, Michnai, Németh Endre, Oldal, Kuncius, Szvorényi.*

Polinszki, egy fiatal tanítói egyén, német nyelven szólalván fel, menyire a nagy figyelmetlenség közepette kivehető vala, a kérdéstől eltérőleg, meddő általánosságban beszélt. A tanításnevelés fontosságáról, mely a szellemi téren az, mi az anyagi hazában a honvédelem. Nagyszerű szavakkal üdvözlé azon kor hajnalát, melyben immár a valamenyi hazai tanítók egyesülhetnek és tetteleg egyesültek is, mint a kik a tanügyet közösen akarják felkarolni és a nemzet diszére emelni. sat.

Ney. Elnök. Jelenti, hogy mint megalakult gyülekezet munkálkodjunk és petitióval járuljunk egyenesen az országgyűléshez. Jelenti hogy a választmány nyílt ajtónál dolgozand s így mindenki megjelenhet, a választmányi tagok pedig tartoznak megjelenni.

Polinszki. Ujra felszólalván, ismételte az előbieket.

Molnár. A legrövidebb utat kívánja megtalálni s azért azt indítványozza, szólitassék föl a ministerium, hogyha e tárgyban ő is akar törvényjavaslatot az országgyűlés eleibe terjeszteni, fognánk kezét és közösen munkálkodva adnók azt be.

Jancsó. Fölszólítja egy határozatra az összegyűlt tanítónevelő urakat, hogy a tanácskozás a közgyűléseken, kizárólag egyedül magyar nyelven történjék és csak a választmányok és szakosztályokban beszélhessen valaki saját privát nyelvén.

Ney. Elnök. Minden ember más tárgyba vág, s így a tanácskozásban határozathoz nem juthatunk, mert egy tárgyat még el sem végezzünk és már mást veszünk föl. — Molnár polgártárs azt indítványozta: hogyha a ministerjumnak tervezetei már vagnak, kérjük meg hogy azokat velünk közölje, hogy így már lehetkeztében is, egyeztetőb lehessen munkánk. — Ezt tárgyaljuk-e,

vagy a szakok fölötti tárgyaláshoz térjünk vissza? gondolom, Varga János tagtárs indítványát vegyük elsőben tanácskozás alá.

Molnár. Tessék a helyet meghatározni, hol üljenek a szakok öszve?

Varga János. Nézetem szerint négy szak lenne. Az első az elemi tanodákat, ovodákat és képezdéket, a másik a közép vagy gymnasialis tanodákat, a harmadik a reáltanodákat, s a negyedik a felső tudományos iskolákat tárgyalná! Mindenikhez kiki saját hajlama és meggyőződése szerint csatlakoznék. Megegyeznek-e ebben? (*Mindnyájan: meg.*)

Molnár. A helyet kérem meghatározatni.

Majer. A természettudományi gyűlésen az volt a gyakorlat, hogy minden szak alakításával egy egyén bizatott meg, és az írta öszve a jelenkezőket. Jó volna talán, ha az elemi szak alakításával Ney Ferenc, a reál-szakosztályéval Varga János, a közép-tanodaival Tavasi Lajos, a felső tudományokéval Rómer Flórian bizatnának meg. (*Elfogdatott.*)

Tavasi L. Mi a helyet illeti. Ney F. az elemi szakkal öszvegyülhet az iparegyesület termében, vagy talán itt helyben az ipartanodában, — a mint tetszik, válasszon a szakalakító; a közép-tanodai szak öszvegyülhet a helyb. prot. gymnasium termében; a többi kettő itt, az egyetem épületében. A termeket mindenütt már előre kikértük, tessék választani. Az elveket megállapító választmány pedig, itt, ugyan-e teremben tartsa gyűlését, mert a kinevezettekén kívül, kétségtelenül még többen is meg fognak jelenni.

Varga J. A választmány az általános elvek megállapítása végett, ma $\frac{1}{2}$ 5-re fog itt öszvegyülni.

Molnár. A szakok is ma üljenek öszve.

Simon Flórent. Kérem tessék figyelembe venni, mi teendője lesz a választmánynak? A fő elveket fölállítani, tehát az egész tanítói kar működésének tárgyát határozni el, ez lesz teendője. — Mi teendőjük a szakoknak? A fő elvek alkalmazása. Mikép alkalmazják a fő elveket, ha nem tudják miből induljanak ki, ha a fő elvek megalkotva még nincsenek. A szakosztályok tehát nem működhetnek addig, míg a választmány munkáját be nem adja.

Varga. Varjuk be tehát a választmány munkálatát, mely ma $\frac{1}{2}$ 5-kor ül öszve, és aztán holnap oszoljunk szakokra. A közgyűlést pedig holnap reggel 6 órakor kezdjük meg.

Simon. Molnár ur indítványa igen lényeges. Alkotmányos országban a törvényhozásnál ily dologban kétkép járhatni el. 1. vagy kész törvényjavaslatot lehet tenni a törvényhozóház asztalára, vagy 2. az illető minster terjeszt elő kész törvényjavaslatokat. Ha a minster kívánja ezt tenni, övé az elsőség, a mi tisztünk pedig bevárni, mit mond hozzá a törvényhozó testület. Valljon elfogadtatnak-e itt vagy ott munkálatink, vagy nem? előre

nem tudni; ha elfogadtatnak, jó; ha nem, mi azért folytathatjuk működésünket. S még azon esetben is, ha az illető ministerium terjeszt elő törvényjavaslatokat, hasznát veheti munkálatainknak.

Varga. A ministerium semmikép se folyjon be munkálatainkba. Dolgozzunk mi szabadon és önállóan, saját tapasztalásaink, saját elveink, saját kívánataink nyomán, akármilyen lesz is az eredménye.

Kós. Föl sem kívánná szólítani a ministeriumot.

Tavasi. Gyűlésünkről a ministerium is figyelmeztetve s illetőleg felkérve volt, s úgy mint nekünk, úgy az ő tagjainak is szabad volt a megjelenés. Hiszem némileg a ministeriumtól vettük gyűlésünk eszméjét is, mert ő volt az, ki a tanítókat tervezetek és javaslatok beadására felszólította. Mi ezt most, a helyett hogy minden tanító mindméganyai külön tervezettel terhelje az úgy is eléggé megterhelt ministerium munkáját, tehetjük és tesszük együtt. Így a munka nem lesz annyira elágazó, szebb és diszebb, hozzánk illőbb és méltóbb. A tanügyhöz közvetlenül a tanítóknak kell szólaniok, mert az az ő mezejök, az ő teendőjük, az ő országuk. — De hogy a ministerium az ő munkálatait, ha ilyenekkel már birna is, ide-adná, azt fel nem tehetem, nem hiszem, de nem is igényelhetjük. Mert így a ministerium minket mintegy a maga tanácsossáivá tenne, vagy pedig alánk rendelné magát. Azt pedig nem teszi. Tőlünk csak a tanügybeni közvéleménynek kifejtését várja, hogy mintegy tájékozhasssa magát, mi nemü meggyőződésre lehetne a tanítóknál támaszkodnia. Ő külön dolgozik és dolgoztat, mi is külön. Meglehet hogy a dolgozmányok össze fognak vágni, — a mint magam is reményelem, anyival jobb, anyival biztosabb a siker; de az is meglehet hogy elfognak ágazni. Minket ez azért megzavarni nem fog, mert tudjuk és tudnunk kell, hogy a nevelési végelintézkedésnek hatalma, sem nem a mienk, sem nem a ministeriumé, hanem a nemzetgyűlésé, az országos egyedüli törvényhozó hatalomé, a melynek alá van rendelve a ministerium, és alá vagyunk rendelve mi. Én részemről, a mint tudom, hogy nem lesz egyenesen és egészen mindjárt törvényé az, a mit a ministerium javasolni fog, úgy azt is tudom, és nem is kívánom, hogy törvényé lenne például a mi dolgozatunk. A nevelésügyhez, még más tényezők is szólnak, mint csak a ministerium, és csak a tanítók testülete. Ott vannak még a szülők, a nevelési hatalom ősi tényezői, ott vannak a községi, megyei, egyházi, sajtói és másnemü befolyások és igénylések. Mind ezek nyilatkozni fognak és nyilatkoznak is, a midőn a nevelésügyet meg kell alapítani. De hol és mikint nyilatkoznak? vagy követeik által az országgyűlésen, vagy pedig az irodalomban. Engedjük tehát mindenkinek a maga terét. Mi tanítók vagyunk, és dolgozni és nyilatkozni fogunk mint tanítók — s hiszem hogy az ország erre is tekintettel leend; a ministerium a nevelés kormányzási, a törvény-végrehajtói hivatalnokságot te-

szí, az nyilatkozni, tervezni és javasolni fog a maga értelmében, de hinni akarom, hogy minden esetre az ország, a nemzet közös érdekében is. Az minket az ő tanácskozásaiban nem részesít, de nem is részesíthet, mert az ő tanácskozásai hivatalosak és így zárt körűek, mi ellenben mindenkit részesíthetünk, mert a mi tanácskozásaink szabadok és nyílt terűek. Ebben látom én a különbséget. Ne kívánjuk tehát a ministeriumtól hogy az ő dolgozatait velünk közölje, vagy hogy tagokat küldjön kik velünk tanácskozzanak, azt nem teszi; de nem is teheti. Mint tanítók és nevelésügyi részesek, a ministeriumnak valamenyi tagjai eljöhetnek volna, és én a meghívókat ily értelemben szét is küldtem, más értelemben nem hívhattuk őket, és nem is jöttek volna. Folytassuk tehát önhatalmilag saját munkálatinkat.

Dienes. Jancsónak a tanácskozási nyelvre tett indítványát osztva, oda nyilatkozik, hogy a tanácskozási nyelv itt egyedül magyar legyen.

Egy tanár. Kik nem értik a magyar nyelvet, nyilatkozataikat lefordítva írásban adják be.

Simon Flór. Ohajtotta volna hogy ez indítvány elő se hassék. E kérdés oly kényes, hogy itt, valamint a megtagadás bájós, ugy a követelés nem lenne tanácsos. Ne határozzunk tehát e kérdés fölött. Szóló, ha oly szerencsétlen volna, hogy nem bírná e nemzet nyelvét, részéről nem követelné, hogy e köztanácskozásban idegen nyelven fölszólalhasson. *)

*) Nagy volt a zaj. Magam is akartam e tárgynál felszólalni, de a szólás nem volt lehetséges. Egyik a másiknak felelgetett, és volt dongás, mintha darázs-fészek bolygattatott volna. Nézetemet elmondom most. Egészben Simon Flórent nézetét osztom, s kívántam volna, mint ő, hogy e tárgy felett ne határozzunk. A minthogy ugy is történt. — A nevelési köztanácskozmányi vitatkozás terét, az irodaloméhoz hasonlítom, hasonlítom a tudományos társulatokhoz. És valamint az irodalomban, ki mint akar és ki mint képes szólni, ugy ir és olyan nyelvű organumba adja ki dolgozatát; a tudományos társulatokban el fogadnak többféle nyelven irt értekezéseket is, mert a tudomány, oly általános birtoka az emberiségnek, mely nyelvhez kötve nincs. De a felszólaló, bizonyosan ahoz tartozik mérni fölszólalását, ha valljon meg fogja-e őt valaki érteni? Ha nem értheti senki, vagy nem értheti a többség, — a melyre csakugyan hatni akar, mert mindeu szólás és tárgyvitatás azért történik, hogy a többség meggyőződését a maga részére hajtsa, — ha tehát meg nem értheti őt a többség, vagy hallgasson el, vagy adja be szólását írásban, fordításban, vagy adassa elő más által. Ha én pl. a németországi egyetemi tanárok Jénában tartandó gyűlésére el fognék menni, a mint menni szándékom, mi célt érnék és érthetnék ott magyar fölszólalással? Meg nem fogna érteni senki. Tehát vagy hallgatnom, vagy németül szólnom, vagy kívánatimat másnak elbeszélve, azokat általa előadatnom, vagy végre dolgomat fordításban benyujtanom kellene. Így áll a dolog. Nyelv miatt a tudományos tárgy körüli felvilágosítást elnyomni nem akarnám, mert az

Majer. Igaz ugyan, hogy fajunk csekély száma miatt, nyelv tekintetében féltékenységünk igen indokolt; mindazáltal ne tévesz-

az ügyre nézve veszteség volna. Maga ügyministerünk is, a midőn a pesti tanodákat meglátogató, az egyik osztályban csaknem merőn németajku gyermekeket, csaknem tisztán németajku tanító vezérlete alatt talált. És a midőn részemről mentegetődzém, miszerint ez nálunk csak imez egy osztályban az eset, a tanító már öregbedő, nem bírja a magyar nyelvet és nekünk módunkban nincs mást melléje vagy helyébe állítani, ellenben a gyermekeknél szükséges is, hogy némi részben a német nyelvet is ismerjék, miután a többi osztályban, csakugyan általában magyar a tanításnak nyelve sat. azt válaszolá: „nyelvnek a tudományt alárendelni nem kell.“ — Azt mondom én is, de egyszersmind azt is hozzá teszem, miszerint a tudomány nem tudomány ott és azokra nézve, a kik a nyelvet nem értik a melyen e tudomány közöltetik. Fel kell tehát mindenkor tenni, hogy a más nyelvű szóló, az nyelvű hallgatókra találjon, ha az nincs, kinek szól? Ily esetben az írásbani beadás mellett vagyok, vagy a fordítás mellett.

Elég sajnós az, hogy a midőn mi e hazában mindnyájan magyarok vagyunk, találkozik még is, ki a magyar hazának közös nyelvét nem érti. A dolog tulajdonképen következőleg áll, s így is kell azt terjeszteni és ilyképen a kedélyeket nyugtatni. Magyar az e hazában szóló németajku is, magyar a tótajku, az, az oláh, rác és horvátajku; de oly magyarok, kik németül beszélnek, de magyarul még nem tudnak, mert tán nem is tudhattak; oly magyarok, kik tótul, oláhul, rácul, horvátul, rusznjákul, vendül, olaszul, franciául sat. szólnak, de magyarul még nem tudnak. Ki e hazát, úgy a mint van, tökéletesen megakarja érteni, megérteni e haza összes népének érzelmét, sohaját és ohaját, annak tulajdonképen mind ezen nyelveket tudnia kell, s ki mennél többjét tudja, annál inkább képviseli e haza népének érzelmét. A magyar hazai egy és közös érzelem és érdek, szól még ez ideig, mind e nyelvben. Nincs tehát e hazában német, tót, oláh sat. mint külön nemzeti polgár, hanem van magyar polgár, ki a nevezett nyelveken beszél. Ha valaki egyenesen németnek mondja magát, úgy vagy régi német, vagy mostani magyar hazáját árulja el. Tán 10 éve már hogy itt lakik, tehát ennél fogva is magyar. De van más, ki 100 esztendeje is már hogy itt lakik, itt örült és sirt, őseinek hamvai itt nyugszanak, multját itt bírja, jövődjét itt reményli, — van a ki ezer éve hogy itt lakik, e földön a melynek a magyar adott nevet, azt százszor meg százszor vérével keresztelvén, annak szerkezetet és szabadságot adván és azt mindenkivel megosztván, — és az olyan lakos még most se legyen magyar, vagy még most is, ne merje, vagy ne akarja magát magyarnak nevezni?

Igy fogom én fel a dolgot, és türom a nem-magyarajku felszólalást, mert így is tudom, hogy magyar az a ki szól, csak magyar érdekekben szóljon; de a mellett igyekszem, fáradozom és csüggedetlenül törekszem, hogy minden magyarpolgár, egyszersmind a magyar nyelvet is értse, szeresse, mivelje, a nélkül hogy az ő ajkanak elátkozását kívánám, a nélkül hogy őt megfosztanám azon hangoktól, miken ő, tán gyermekkorától hozzá volt szokva a hazai közös érzelmeket szívni. Vagy, mind német-e az már, ki németül beszél? úgy egy emberben, anyi nemzetiség és anyi külön hazai érdek férhetne meg, a hány nyelven tud beszélni. Több nyelvet ohajt és szeret a műveltség,

szük szem elöl a külföldi nevelési s egyéb tudós társulatok példáját, u. m. a hol több nyelven is szólhatni. Szóló legjobbnak vélné, a gyűlés nyelve fölötti kérdést egyszerűen mellőzni.

(Az első napról, a naplózó uraktól többet nem kapva, többet nem is adhatok. A második nap még sokkal csonkább lesz mint az első, mert mint feljebb megjegyzém, Kolosi ur negyedrésnyi közbe-közbe tett jegyzeteit épen nem vettem. A többit ugy adom, a mint kezemhez jött.

Tavasi.

Második napi közgyűlés. Julius 21-kén.

(Kezdeté hiányzik)

Tatai István, mint a főelveket dolgozó választmánynak jegyzője olvassa e választmánynak dolgozatát, s ennek folytán szól:

Tatai. Ezen kifejezést, álladalmi intézet, oly általánosnak tartja, mely mindent, és ha akarjuk semmit sem határoz meg; ezáltal a szakosztályok épen nem bírnak munkálataikban iránytűvel, mert e szó azt is fejezheti ki, hogy a felekezeti iskolákat mint ilyeneket veszi át a status; egyszersmind azt is, hogy eltöröltetvén minden felekezetiesség, mint egy tabula rasa áll a status előtt a nevelés ügye, melyet tetszés szerint újra alkothatni. Pedig a felekezeteiket ignorálni nem lehet.

Álladalmi intézet az iskola. Még ebben nincs kifejezve az, hogy kitől választassék és függjön a tanító, pedig ennek meghatározása lett volna a választmánynak egyik teendője; ha ezt az idő szűke miatt nem leheté, bizzunk mag egy pár egyént e kérdés részleteinek kidolgozásával.

Varga János. A néptanító választására véleménye az, hogy a nép maga jelöljön ki három képezett egyént, és a minister nevezzen ki ezekből. — A szaktudomány tanára, versenyés ut-

de azért csak egy közös hazát és egy polgárzatot; egy nyelvvel beéri a korlátoltság, és azért mondja, hogy az ki nyelvemet nem beszéli, nem atyámfia, nem hon- és nem polgártársam. Pedig, igenis az. Mert a haza megfér több nyelv mellett is, de az országlás, az igazgatás, az erős és hatalmas közszellem egy országos és köznyelvet ohajt és szükségel. Meg fognak polgártársaink tanulni magyarul is, de ne gunyoljuk azért idegen ajkukat, ők csak más hangban szóló magyarok, de nem idegenek. De hogy mentül éléb nyelvben is egyképen szóljanak velünk, az épen kívánatos. S ez nem fog elmaradni, mert napról napra kevesebb gyermek születik, ki már gyermekkorában magyarul ne tanulna.

A németül szóló Kolinszki magyar társunkat tehát békével kihallgatám, habár tudom is, hogy szép szónoklata nagyobb hatást tett volna, ha ő azt magyar által adatta volna elő, vagy magyar fordításban olvastatta volna föl.

Tavasi

ján választassék; a versenyzés a minister által kinevezett felügyelők előtt történjék.

Az ötödik pontra nézve nézete, hogy minden tanitót az álladalom fizessen, a lelkészekkel egy arányban. A szaktanitókat az állam fizeti, de mivel ezek egy külön életmódra készítik a tanítványt, tehát a tanítvány e tanulmányokért fizessen bizonyos díjt.

Ezek felett méltóztassanak tanácskozni, és míg ezeken túl nem estünk, ne vágjunk a hetedik és nyolcadik pontba.

Michnai Endre (posonyi tr.) Nem barátja a felekezeti iskoláknak, melyek a polgárzat ellenei, mert a helyett hogy összeolvasztanák és kiengesztelve egyesítenék, elkülönzik és elidegenítik egymástól az egy haza fiait. A tudomány minden felekezetre nézve ugyanaz, tehát minek ezért felekezeti iskola? A hittan tanítása, minden külön felekezet felekezeti tanítójának, tehát a papnak a dolga.

Az iskola az álladalomé; ezt pártolja. A tanítás szabadságát azomban az elemi iskolákra nem akarja kiterjeszteni, hanem csak a közép és felső tanodákra. Itt azomban ne arról vitatkozzunk hogy mit, hanem hogy mikép rendezzük el a tanítást.

Filó János. Az első pont szerint, az iskola az álladalomé; de még erről a felekezeteket is meg kell hallgatni. Öszpontosított véleménye az, hogy az iskola statusintézet, a hittant tanítsa a pap és pedig a templomban mert ez az ő iskolája. A tanszabadság csak a főiskolákra terjesztessék ki.

Horári János. Indítványa tegnap az volt, hogy az egyházi hatalomnak befolyása ne legyen a nevelésre. A tanszabadságot így is lehet érteni: felekezeti szabadság. A tudomány egy, erre felekezetiesség szükségtelen.

Arról panaszkodnak, hogy sokáig tart a vitatkozás. Ez már százados harc, hogy a tudomány küzd a hittel.

Mi az egyház? aequale papság, mely a kedélyeken uralkodik. A zsarnoktól nem fél, mert annak bilincseit szét lehet törni, de a papi hatalom értelem-zsibbasztó erejéből nehezebb a bontakozás. — A statustól félni nem lehet s nem is kell, mert ez a képviseleti alkotmánynál a nép s ez bir a kor szellemével.

Indítványozza ismét, hogy az egyházi hatalomnak ne engedessék befolyás az iskolákra; s ezt nyiltan ki kell mondani s ennek nyomán tervezni a többi teendőket.

Babics (egri tanár.) A mai tanácskozmány is azon mederben foly, mint folyt a tegnapi bizottmányi értekezletekben. Tegnap anyi eszme merült föl bizottmányi értekezleteink folytán, hogy az is elég lett volna e kérdés teljes befejezésére. Tegnap is az a kérdés jött föl: mily hatalom folyhat és folyjon be a tanintézetekre? E hatalom csak kettő lehet t. i. az álladalom és a hitfelekezetek. Legyen a státusnak befolyási kötelessége; a hitfelekezeteknek pedig szabadsága. De vegyük-föl, mint működött eddigelé a status, mint folyt be itt vagy amott az oskolaügyre? — ugy,

a mint vagy liberalis vagy absolutistikus színezetű vala. Am ezen színezetkülömbőségnek nem szabad a tanügyekre befolyáson feltetszeni; a tudományosság önálló működésének épségben kell maradnia. A status irányában tehát garantiára van az oskolának szüksége; s ily garantiául adatott a kérdésben forgó alapelvhez *a záradék*, hogy, „a tanintézetek csak a tanszabadság biztosítása mellett legyenek a statuséi.“

A statusé, meghatározni, hol állitassanak iskolák? s mik tanitassanak azokban? De midőn ez a status joga, szükség más részről a tanszabadság is, hogy úgy ne járjunk mint Svajcban történt, hogy a meghívott dogmatikus tanár, kiadott dogmatikus művében tagadá az isten lételét, s hogy ez mily absurdum; magában világos. (*Közbeszólás: miért volna absurdum, ha tudományosan bizonyítja??*) Kérem, hogy ne volna, midőn egy dogmatikus mondja, hogy nincs isten! — Ugy adassék tehát az oskola a status kezébe, hogy annak tetszése szerint irányt ne adhasson.

Azon kérdésre: közösek legyenek-e a tanintézetek, vagy felekezetiiek? feleli szóló. A status által állított vagy állítandó tanintézetek, meglevén azokban minden hitbelinek saját vallástanítása — közösek legyenek, ki nem zárván azomban a hitfelekezetek tanszabadsága.

Majer István. Minél tovább füződnek az értekezletek, annál inkább megbarátkozik a szóban forgó alapelv eredeti szerkezetével. Értsük meg egymást! A papi uralom hatalmaskodását hallá itt említeni; de hiszem a hatalmasság ellen vivatik ma a harc európa-szerte. Nem tagadhatni, hogy valamint a status, úgy az egyház is visszaélhet saját hatalmával; de épen azért kell ellensúly a tanügyre vonatkozólag is — és ez a tanszabadság!

Franciaországban is, a status karolta föl a tanügyeket, s nem nagy idő folytán, tizenötször változott a tanrendszer. Napoleon egészen a maga zsarnoki céljaira használta volt azt föl. Adjunk teljes szabadságot a tanításnak, nem zárván attól el az egyházak befolyásait sem. — Belgiumban a leglátogatottabb iskolák, az egyház iskolái. Hivatkozik szóló az esztergami mesterképezdére is, mely leglátogatottabb az egész hazában; s fölhibja a jelenlevőket, mondják meg, visszaélt-e itt az egyház valaha elvével, gyakorolt-e zsarnoki befolyást?!

Épen azzal lehet ellensúlyozni az egyházat, hogy legyen tanszabadság; — s miért ne? Pesten magánosok is állítottak föl intézeteket. Ne említsük tehát többé a *felekezetiiséget*; hanem tart-
suk meg a szerkezetet, mint van: hogy a tanodák az álladaloméi, a tanszabadság biztosításával.

Lalászi. Az iskolatanítók szük pénzkörülményei iránti tekintetből, mentül előb a falusi tanodák ügyét kéri tárgyalatni. Legyen a néptanoda a statusé, tanítsa a hitvallást a pap. A gyűlés által javaslandó tervnek elfogadására szorítassék minden

néptanoda, de a követendő tanmodorra nézve, legfőlebb ajánlásnak legyen helye.

Szólo benyujt a megyéjebeli néptanítók résziről kidolgozott némely tanterveket.

Ney (elnök.) Ajánlja a szőnyegen levő tárgyra szoritkozást. A tanszabadság eszméjére nézve nem értjük egymást. Elvben a felekezeti tanodának ellene vagyok. De ézen elv az élet köz folyamát megelőzi. Törekvésünk most csak az lehet, mikép előkészítsük a lehetőséget, hogy emez elv *valaha* valósuljon. Ezt kell könyitenünk. S épen azért ne állítsuk a dolgot élire. Én az engesztelődés embere vagyok. Kapcsoljuk az elmétet a gyakorlattal. A szülék és a köznép befolyása kétségtelen, — ezeknek uralkodó nézetei ellenében az egyháznak jelenlegj teljes kizárása lehetetlen. Maradjon az utóbra. Elég most a célhoz közelítőleg eszelekednünk.

Mi közelebbről a tanszabadságot illeti: ez nem csak a tanmodor választásabani köttetlenséget jelenti, hanem lényegesen magával hozza az elvek-, nézetekbeli szabadságot is, ugy szinte az előadandó tanok szabad meghatározását. De ekkép értve, a tanszabadság, egyedül a főtanodákat illetheti. Módosítsuk a szerkezeti pontot ilyképen: „minden tanoda álladalmi intézet, a tanintézetek fölállításának s kezelésének tökéletes szabadsága főhagyatván.“

(Ismét hézak a naplóban. De emlékszem hogy a tárgyhoz és épen e tájon én is szólottam. Emlékezetemből ide jegyzek néhány pontot, a többi aláb közetkezik.)

Tavasi. Uraim! a tanszabadságról van itt legtöbb vitatkozás. Mi azt alapszabályba akarjuk foglalni, a mi ugy is a törvényben már meg van. Az egyedüli nevelési törvény a melyet eddigé birunk, „a magyar egyetemről,“ egyenesen és épen erre vonatkozik: „miszerint a tanuló arra nézve mely tant és melyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen; másrésről, hogy bármely jeles tanárok az egyetemnél tanithassanak.“ — Erre vonatkozik a tanszabadság. Én másutt és máskint e szónak értelmet adni nem tudok.

De bizonyosan nevelési és intézetet-nyithatási szabadságot értenek ez alatt. Hiszem erre szabadsága van minden egyes polgárnak, menyivel inkább több polgárnak együtt. A szabadságnak a mai időben klasszikus honában Amerikában, a nevelés egyének szabadságára van hagyatva, sok tekintetben így van ez Angliában is; és ez meg lesz mindenütt a hol a polgár szabad. De ilyen szabadság mellett, uraim, nevelést csak azt kap, nevelésben csak az részesül, a kinek módjában van nevelőt vagy nevelőket tarthatni. Hát a szegényebb gyerekekről a hazában ki gondoskodik? nem épen ugy polgárai-e azok is a hazának mint a gazdagok? és ha roluk is gondoskodni kell, kérem, kit illet az? nem-e a hazát, mint mindnyájunknak közszülejét?

Azomban nálunk még más tekintetből is kell venni a nevelést, ha egy hazát, egy közszellemi hont akarunk mindnyájunkra nézve. Véghetetlen szakadozottságunk és pártoskodásunknak, melynek magvai az anyira elkülönzött első nevelésben rejlenek, meg kell szünnie, s erre az egyedül közvetítő ut, a köz és közös nevelés. A felekezeteket, mint vallási társaságokat, nem illeti és nem is illetheti más igény, mint épen csak a vallási és pedig különösen hitvallási tanítás. És ezt át akarjuk engedni annak a kit illet, a vallás- és hitfelekezeti tanítónak, a papnak. De minden egyébre nézve nincs szükségünk a felekezetiiségre, mert minden egyéb tan, nem felekezeti és nem is lehet az. Vagy más-e a r. kath. szám- és mértan, természetrájk és földleírás? sat. a mint azt egy nem rég kiadott könyvecskémbe „Tanoda és Egyház” címűben bővebben bizonyítgátam. Ne erőltessük tehát a dolgot. Mondjuk ki és fogadjuk el, hogy a nevelésről gondoskodik a status, a hitvallás tanításáról az egyház, a többire nézve pedig a maga költségén állithasson intézetet szabadon minden polgár, ha neki tetszik.

(Hézak.)

Pecz Gyula. Már ismét oly ténre megyünk át, melyen célhoz nem jutunk, értem a felekezetekről vitákat; ha mindjárt el nem érhetjük is, hogy az iskolában legyen egy pásztor és egy nyáj, de arra törekedhetünk. Ha a státusé az iskola, akkor bizonyos hogy minden felekezet tanításáról gondoskodik. A szerkezet első részét pártolja, de a tanszabadságot úgy értelmezi, hogy ne legyen a tanítónak szabad azt tanítani mit akar, hanem a status által meghatározott rendszer szerint, az egyes tanokat akkint adhassa elő, mint azt legcélszerűbbnek látandja.

Dienes Lajos. A törvény már kimondá hogy a status tartja fen az iskolákat; ha fentartja, úgy be is foly rendezésökbe. A tanszabadságról szólván, hol szabad sajtó van, ott okvetlenül tanszabadságnak is kell lennie. Nem vétetik el a papnak befolyása a népnevelésre, sőt most fog épen a maga helyén t. i. a hittan által abba be folyni. Szóló kívánja hogy a tanintézetek az államé legyenek, a tanszabadság biztosítása mellett, vallás felekezetiességnélkül.

Bácsi. Röviden a tanítás függetlenségét a papi befolyástól Horári szerint pártolja. A tanszabadságot illetőleg, Ney indítványához járul, t. i. az alsób iskolákra is, ne csak a felsőkre kívánja kiterjeszteni.

Jakab. Nézeteit nagyobb részt már mások elmondtak, azért röviden kívánsága ez, hogy meghagyatván a papságnak a papnöveldek körüli szabad intézkedési joga, a többi iskola befolyásuk alul vétessék ki. A tanszabadságot az alsó iskolákra olyformán értelmezi, hogy az előszabottat kelljen tanítani, de hogy mi-

kint, kinekinek saját egyéni nézetére hagyassék. A felső iskolákban legyen teljes tanszabadság. A status fizesse a tanítót, de a tanítvány a tanításért ne fizessen.

Domanovszky Endre. Az első pont homályos, mert magyarázatában helyt enged a felekezetiességnek. Így vagy kártékony, vagy sikertelen leend. Határozottabb kitételt kíván Horáriként. A tanszabadságot úgy értelmezi a tanítóra nézve, ha azon tudományt választhatja, melyre hivatást érez; a tanulóra pedig, ha van alkalmja a szaktudományok között választani. A pap mint pap, a tanításba be ne folyjon, hanem mint családátya, vagy mint megválasztott tanító igen.

Filó. A szerkezetre nézve röviden kíván nyilatkozni. Tavasi azt mondá: kár vitatkozni, hiszem a szerkezet még többet mond mint a menyit némely vitatkozók látszanak kívánni. De egyik logikai szabály a pręcisio, s épen ezért nem kell többet mondanunk mint a menyit szükség. A felekezetiességről is hallott szólni; nézete az, hogy az iskolákat ki kell vetköztetni a felekezetiesség minden belolyása alul. Mire nézve a szerkezet klausuláját nem pártolja, a záradékokkal nem boldogulunk, s e mellett a kérdéses záradék kétértelmű is: a tanárookra kívánjuk-e azt érteni, avagy az egyházra? Nézete szerint minden tanintézet a statusé, egyedül a vallástanításra hagyatván meg a hitfelekezetek szabadsága. Mióta a papság uralkodni kezdett, tudjuk mily féltékenységgel őrizte hatalmát. Az iskolát tehát szükség hogy emancipáljuk a pap és az egyház befolyása alul.

Kovács József. Valamint az egyenlőség és testvériség, úgy a szabadság elve is szerte hangzik most a szélös hazában, azért szóló sem az egyenlőséget, sem a testvériséget nem kívánja gyakorlatba venni a szabadság rovására. Már pedig, ha kizárólag csak a státuséi lennének a tanintézetek, a szabadság nagyon megszorítatnék. Így ha a szülő nem osztaná a statusoskolák irányát, hová fogná gyermekét küldhetni? Ebbeli természeti szabadságát megszorítva, vajmi nehezen viselné! Minthogy tehát Szvorényi tagtárs módosításában a teljes szabadság szellemét szóló leginkább bent lelj, e módosítást testestül lelkestül magáévá teszi.

Brassai. A szerkezet szellemét tiszteli, de szavait nem javalja. Hiszem a katolikus iskolák, eddiglen is álladalmiak voltak, és valljon szerették-e? Volt-e benne köszönet? és mi azt, mit a tapasztalás ellenez általánosítani akarnók-e? — Az iskola rendeltetésénél fogva nem az álladalmé, kormányé, országgyűlésé, sat. hanem az *emberiségé*, mintegy organikus szabad egész, az álladalmnak csak felügyelete s pártolata alatt. Az iskolát egyik járom alul kivenni s a másik alá hájtani, bizony nem okos dolog. Mondjuk ki a tökéletes tanszabadságot egész általánosságban, ha vele nem látszik is mindenkinek gondolatja kizárólag kimondva lenni. Szükségtelen azt körül irogatni. Lám e három szó is: szabadság, egyenlőség, testvériség, egész általánosságban használ-

tatik. S épen azért jó, mivel így mindenkinek egyéni fogalmát s vágyát befoglalja. Legyen benne, hogy mindenki taníthat, mindent taníthatni, mindenki állíthat iskolát sat.

(Szóló megkéretik, a szerkezeti pontot a maga nézete szerint képletezni. Nyugtalankodás.)

Tavasi. Kénytelen vagyok újra felszólalni. Ne türehtelenkedjünk uraim, a hosszas vitálás miatt. Csak legyen e nagy csomó megoldva, a többi majd könnyen és szaporán folyhatand. Hogy mi e dologban oly igen nehezen tudunk megegyezni, az igen természetes. Kossuth, a nagy magyar, azt mondá: „a kinek keze valamely nemzet erszényében, és a kinek kezében a nemzetnek fegyvere, azé a nemzet.“ Ezen okoskodást itt is lehet alkalmazni: a kié a nevelés, azé a nép. Azért versenyezik anyi hatalom a nevelés felett, mert biztosítani akarja magának a nép hatalmát. Eddiglen a nevelés nagyrészben a pap kezében volt, azért volt a papságé a nép.

A gyermek megszületett, s im mindjárt körülállja őt a sok dajka, az egyik is riadja, a másik is fogadja hogy a gyermek ápolása őt illeti, hogy a gyermek az övé. Szüle, község, egyház, status, ezek mindanyi hatalmak a melyek a gyermeket igénylik. Kié legyen az? Én is azt mondanám Brassával, legyen önmagáé, — s így legyen az iskola az iskoláé; de ez így fen nem állhatna, valamint a gyermek önmagára hagyottan nem nevelkedhetnék.

Én részemről a magzat körül csak két hatalmat ismerek és így e kettőnek vindikálom a nevelést. Az egyik a *szüle*, a másik az *állam*. Mindkettőre nézve, kötelességet ismerek inkább mint jogot a gyermeket neveltetni; a jog nevelkedetni, a gyermeké. Ha már a szüle kötelességét teljesíteni akarja és gyermekét nevelni, valljon tesz-e — ha pl. több gyermeke van, és tehet-e azok között különbséget? Szereti és szeretheti-e igaz szüle, az egyik gyermekét jobban mint a másikat? Azt mondom hogy nem. Tehát a szüle egyenlően minden gyermekét részelteti a nevelésben. Mikint akarja azt tenni? az tulajdonképen egészen az ő köréhez tartozik, de tennie kell. Családjából nevelőintézetet csinálhat, házát tanodává változtathatja át, s ki fogná őt ebben gátolhatni? hisz ez szülői kötelesség s a kötelességben van a jog. Látjuk tehát, miszerint egyes szüle, egyes polgár is állíthat tanintézetet, menyivel inkább több szüle, több polgár együtt, ki fogná ezt tilthatni? — De én immár ilyen köz szülőül tekintem az álladalmat, és e szerint erről is azt mondom, hogy neki kötelessége tanintézeteket állítani, mert minden gyermekeinek joga van tőle nevelést követelhetni, neki meg magában, a kötelesség mellett érdekében is van, nevelést adni. Ebből fejlik ki a közös és az állami tanoda. Vagy tehet-e az állam is gyermekei között különbséget? karolhatja-e több szeretettel egyikét és kevesebbel a másikat? Kedvesebb-e néki a katolikus, a zsidó, vagy a pro-

testans magzat? Hiszem neki csak egy szeretetének szabad lennie, minden fiai iránt. A kik a polgárzatban a vallás külömsége szerint osztályozzák az egyéneket, azok elfeledik, hogy a statusnak magának vallása nincs és így a felekezeti alá nem is eshetnek soha. Vallása csak az egyénnek van, már pedig a status nem egyén, a status fogalom. És még is voltak statusvallások is; már mit jelentsen az a mai időben? nem vagyok képes fölfogni.

Sokan a vitatkozók közül, a midőn a statusról mint köz születtől oskolák dolgában félnek, rémül látják és képzelik magoknak mindig a régi status a mely azonos volt a kormánnyal, s onnét az elnyomasztás, mely alatt a kath. intézetek görnyedeztek. De most status mi is vagyunk, miért félünk tehát saját magunktól? E szerint e kifejezés hogy „a tanoda az álladalomé,“ csak annyit jelent, hogy a tanoda mindnyájunké. Fájuljon el valaha az álladalom megint pusztá kormánnyá, ugy leszen a népnek ereje: kiragadni az oskolát a járom alul és a közintézeteket ismét magánintézetekké sülyeszteni. Az ős nevelési hatalom mindig a szülékben van és azok mindanyiszor vissza vehetik, és kezelik vagy magok, vagy kezeltetik magántanítók mint bizottmányosaik által, vagy önmagok létesítenek tanodákat, vagy pedig reábizzák azokat az egyházra. Ez utóbiakról azt tartom, hogy csak a statusnak tökéletlen, kifejeletlen és beteg voltában és korában, a mikor egyedül a zsarnok és egyoldalú kormány volt a status, akkor keletkeztek, mint a statusnál szabadabb egyletek, a melyek mivel a kormányi bitorlást a nevelés dolgában eltérni nem akarták, vagy mivel a kormány a neveléssel nem is vesződött, magok teljesíték a nevelésnek tisztét. A dolgok most sok tekintetben megfordultak, ámbátor lehet hogy szükség esetén ez megint ugy lehetend, csak hogy akkor nem az egyház lesz a fölszabadító, hanem bizonyosan más viszonya és hatalma az életnek. Egyházra most már tulajdonképen nincs is szükség, mert az ember, életének minden iránybani kifejtetését felleli már a szabad, egyenlő és testvéries statusban. Az evangeliom hirdetését ő vette át s így most ő a valóságos egyház. Vagy mi más/most a törvényhozás? nem-e az összes hazai gondolkozásnak kifolyása? Ki rendelkezzen tehát a tanügyről is, hanem az összes törvényhozói testület? vagy megállhat-e ezen hatalom mellett más törvényhozói hatalom is? lehet-e még status a statusban? vagy valami, és valaki, a mi és a ki a status felett van? A status most a mi társasági mindenségünk, és ennek nyilatkozása a törvényhozás; végrehajtója a ministerium, de ezt, törvények nélkül, semmi jog nem illeti.

Én tehát részemről a vitatás alatti elvnek formulázását több pontra különválasztva, így tenném:

1. Az állam *állit* tanodákat. (Értem: kötelességből.)
2. Az állami tanodák minden polgárra nézve *közösek*. Azok fentartásához minden polgár járulni köteles.

3. Külön tanintézetek — a nevelés szabadságánál fogva, a haza szellemében bárhol *alakulhatnak*.

4. A külön tanintézeteket, a *külön alapító vagy alapítók tartják fen*, de az azokban nevelt növendékek, vizsgálatot tartoznak tenni az országos tanrendszer szerint.

5. Az állami tanodáknak törvények értelmében és törvények nyomán, *főigazgatója* a felelős közoktatási miniszter.

6. A külön tanintézetek *önigazgatással* bírnak, a miniszter azokra nézve országos *főfelügyelő*.

7. Csak országosan képzett tanító, választható tanítói hivatalra.

8. A tanító választás az elemi tanodáknál illeti a községet, különösen annak iskolai választmányát, a megerősítés a minisztert.

9. A felsőbb tanodákban a tanszékek tudományverseny, utján töltenek be. sat.

(Sok közbeszólás. Ezek után: Brassai és Szvorényi olvasnak fel képletezt a főnforgó pontra nézve. Általános viszhangra egyik sem talál.)

(Naplói hézak.)

(Az egy elvbeni megállapodást, lásd a jegyzőkönyvben.)

Majer István. A tegnapi gyűlés elhatározta, hogy ma csak 10 óráig tartand a közülés s hogy aztán szakokra oszlik; a 10 óra meg van; kérem oszoljunk szakülésekre.

Varga János (alelnök.) Ugy tartom, térjünk el az általános elvek további tárgyalásától és menjünk át a szakmunkálatokra. Az elemi osztály itt fog maradni, a többi osztály a melléktermekben ülend öszve.

Tavasi. Még a tanítói gyűlések megnyitása előtt, és úgy az alatt is, többen küldemények, javaslatok, tervezetek, kérvények és indítványok érkeztek hozzám; mit tévők legyünk azokkal? akarjuk-e majdan külön elővenni és tárgyalni, vagy pedig szabadjon azokat illető osztályokba adni, kellő és illő használat végett?

Az utóbi ajánlat elfogadtatik. Megtörtént.

Harmadik napi közülés. Jul. 22-kén.

Tárgy: a 21-ki jegyzőkönyv hitelesítése s a szakosztályi munkálatok.

Majer (jegyző.) Olvassa a jegyzőkönyvet. (Helyes.) Parancsolják-e önök hogy a szakmunkálatok fölolvadásához fogjunk? (*Halljuk!*)

Ney (elnök). Kéri a gyülekezetet, úgy tanácskozzanak, hogy valami eredményre jussunk; mert fél, hogy e nélkül oszolván el, a világ előtt furcsán jellemezné magát a tanári testület. Eddigiekből első eredmény, azon általános elv fölállítására, miszerint a status

állit tanintézeteket, a tanszabadság teljes biztosításával; második eredmény leendnének a megállapítandó szakmunkálatok; harmadiknak kívánná, hogy a testület magát jövőre is megalakultnak nyilvánítsa ki, a helybéli nevelési társaságot bizandhatván megállandó ügyviselőjeül.

Ney. (Olvassa a kisededovodára vonatkozó s általa szerkesztett szakmunkálatokat.)

Majer. A növendékek korára nézve azon megjegyzést teszi, hogy a szoros értelemben vett tanítás ne 7, hanem 6 évesekkel kezdessék. (Maradjon.)

Bacsák. A második szakaszra megjegyzi: jó lenne hozzá tenni, mikép vallási s erkölcsi mondák is használtassanak a kisededek erkölcsi kifejtése körül.

Dienes. Csodálja, hogy épen az, ki a vallást oly igen tiszteli, épen az kívánja a vallást gyermekjátéku használtni.

Bacsák. Inkáb semmi kisededovodát sem akar, ha ott egyedül játékkal vesztegettetik az idő. A vallást a nélkül is bele lehet a kisededbe csepegtetni hogy ez eljárás játékkép történjék.

Brassai Samu. Ugy hiszi a főcél miatt a tagok összegyűltek, az, hogy a legszükségesbek megvitatása által eredményt vigyenek szét az összegyűlt tagok. Minden tárgybol tehát csak azt kell kiszemelni, mi a célra szorosán tartozik. A kisededovodára nézve pl. ki kellene legaláb anyit mondani, hogy az elemi iskolákkol mindenütt kisededovoda is legyen kapcsolatban; — ezt azomban csak azon helyekről kívánja értetni, hol nincs mód külön ovodát felállítani, különben pedig külön állitassék föl. Kívánja továbbá, hogy kisededovó-képezdek is több számmal legyenek, csak azt jegyezvén meg szerkezetökröl, hogy azokbol a kisededovó-növendékek mennél rövidebb időn s kevesebb költséggel kerülhesenek ki.

Ney F. (elnök.) E szerkezetben mind két kívánság befoglalatik, t. i. hogy lehessen külön képezde a falusi, és külön a városi elemi tanítók képezésére. Mert bár általános pedagógiai képzettséggel, mind a falusi mind a városi tanítónak egyaránt birnia kell, de ezen fölül ez utóbinak több tárgyismerettel.

Launer (selmeci.) Feleslegesnek tartja az e fölötti vitákat, mert ha bevégezték a szakosztályok munkálataikat, akkor a tanmódról kíván tanácskozni.

Varga János. Nem lehet itt a tanmodorrul beszélni, mert itt a lecke-tartásnak nincs helye, a tanrendszert kell megalapítani, a tanmodor kinekkinek saját képzettségéből foly ki.

(Sokan szólni akarván egyszerre Tavasi közbevág.)

Tavasi. Előadja mikint ő legelőb iratta föl magát s még is mind eddig hallgatott, csak hogy valami határozathoz juthassunk, oly határozathoz, mely e tanítói gyűlés tekintélyével s hozzá csatolt várakozással megegyezzen; azért fölszólítja társait, hogy sor-

ban hallgassák ki a szólókat, kik sziveskedjenek röviden nyilatkozni.

Varga János: (Olvassa az elemi szakosztály munkálatát.)

Brassai. A tanító kinevezésére megjegyzi hogy azt ne a minister nevezze ki, mert valamint káros az egyház, ugy káros lehet a kormány tulnyomó befolyása is, a nevelés és tanítás valami önálló emberiségi intézet.

Hunfalvi János. A tanítókat nem a minister, hanem a községek által kívánja választatni, indítványa ez: az illető község válassza a tanítót s azt a közoktatási minister erősítse meg.

Varga János. Nem barátja a nevelésben a nagy centralizációnak, mint az eddig a r. kath. iskolákban vala, de az elegyetetésnek sem, mint eddig a prot. iskolákban vala. Mivel pedig a szakmunkálatban mind a népnek, mind az illető miniszternek engedtetik befolyás, ezt pártolja.

Hunfalvi. A szerkezet nem eléggé határozott s világos, akkép kívánja módosítani: hogy a község válassza a tanítót s az illető minister erősítse meg.

Dienes Lajos. Tegnap is hosszú ideig tartott e fölött a vita. A nép választása ellen argumentumul hozatott föl: hogy korteskedésre nyújt alkalmat; de ennél még fontosabb ok is harcol ellene, t. i. hogy olyan községekben hol több hitfelekezetűek laknak, e választási jog felekezeti viszálykodás és gyűlölségre vezetne. Kimondatott: hogy a tanító statushivatalnok, mint ilyen természetesen a ministerium rendelkezése alá tartozik. Itt a nép érdeke csak akkor van bántva, ha az egész község kívánata sem vétetnék figyelembe, ezt pedig a szerkezet követeli, tehát azt elfogadja.

(A többség kiáltja: *elfogadjuk!*)

Ney Ferenc. Kérdést tesz, hogy kívánnak-e a tárgyhoz még szólani vagy nem?

(A többség kiáltja: *nem!*)

Takács. A szólástól ily módon nem hagyja magát elűttetni; mert nem voksolni, hanem tanácskozni jöttünk ide.

Ney Ferenc. A sor a szólásra Koóson van.

Koós. Indítványozza: hogy a község jelöljön ki hármat, s a minister ezekből nevezze ki a tanítót, így mind a két érdek kielégítve lesz.

Szánthó. Koós indítványát pártolja.

Majer. A szerkezetben Koós indítványa befoglaltatik, így azt elfogadja.

Takács. A centralizációt az iskolákban épen nem ohajlja. Példa erre Poroszország, mely mivel nevelt nép, de a kormány befolyása alatt álló iskolák által a hazaérzet épen nem fejtetett ki; s ennek oka hogy a nevelés kivétetett a nép kezéből. A minister általi kinevezés ekkint veszélyesebb a korteskedésnél, mert a jövő ministert nem tudjuk, ki s milyen lesz. A tanítót vá-

lassza a helység repraesentans testülete, a kormánynak ugy is befolyása van a képezdére.

Ney Ferenc, Fölvivja a közönséget hogy hallgassa meg előb az egész munkálatot, talán a jövő paragraphusok elosztatják némelyek aggodalmait, s ha egészen átolvastatott, akkor tárgyalják szakaszonkint.

Koós. Varga János indítványát pártolja.

Ney. Ha a nyilatkozatokat összehasonlitja, az tűnik ki, hogy a többség igen kevés eltéréssel mind a szerkezet értelmében nyilatkozott, azért a vitatkozásokat e pont fölött befejezhetnők, s a szerkezetben megnyugodhatnánk.

Horári. Indítványa az: hogy a nép válassza magának azt a tanítót, ki neki legjobban tetszik; a kerületi tanodai tanács kormányozza, s a minister fizesse.

Bacsák. A törvény kimondá, hogy az iskolát a status tartja fön, továbbá, hogy szabad minden hitfelekezetűnek egy iskolába járni, s ez már összeolvadásra céloz. Ha a tanító statushivatalnok s mint ilyen attól fizettetik, akkor a minister kormányzása alá tartozik s így attól kell kineveztetnie. Indítványa: hogy a felsőbb tanodákban csődület utján töltsék be a megürült tanszék, az elemi iskolákba a nép jelöljön és a minister nevezzen ki azokból tanítót.

Ney. Azért hogy valaki statushivatalnok, nem következés, hogy a minister által kell kineveztetnie, mert statushivatalnokot választhat a nép is, mint p. o. városi hivatalnokokat; azért arra nyilatkozik, hogy az elemi tanítót válassza a nép és erősitse meg a kormány.

Alelnök **Varga**, folytatja az elemi tanodatervnek fölolvását.

Az 5-dik pontra nézve: **Pecz** osztja Takácsnak nézeteit, azon jegyzéssel, hogy hol a nép maga törődik a tanintézettel, ennek betöltésével, ott kötelessége lesz a ministeriumnak a nép közé tanítót küldeni.

Nagy Vince. Példákkal mutogatja, miszerint még szab. kir. városi tanács is menyire tévedhet az egyének választásában, menyivel inkább a falusi nép. Jobb lesz: a község hirdessen csődöt, jeleljen ki hármát, közülök a minister nevezzen ki tanítót.

Haberern. Figyeltetem önöket, hogy kik az egyház járma alul ki akarják emelni a tanodát, ezt elárulják a statushatalomnak. Fő feladat: az önkormányzat, erre kellene mindenkinek törekednie.

Tarasi. A tanító a községbeli szüléknek szolgál, kik szinte független polgárok, s ezentul értelmesbek leendenek. A község válasszon, de csak képezdében elkészültet, s országosan kijeleltet.

Csoma. A kormány a népnek kifolyása ugyan, de azért nem csalhatlan. Ellenőrizze tehát a nép. A népfelsőg minden. Ez maga jelelje ki a tanítót de csak képezdeből kikerültet. A hitfelekezetet illetőleg, ha ilyen több is van egy községben, mindenik

felekezet a maga számával aránylag jeleljen ki egyéneket saját emberei közül.

Alelnök a szerkezetet ekkép módosítja: „Az országos képezdéből kikerült egyének közül, a nép választottját a mininisterium erősíti meg.“

Breznyik. Nézete, hogy az elemi tanitót ne a nép válassza, mert így mindig a hitfelekezeti többsége fogna határozni. Példaul hozza föl Selmecet; itt nagyobb számmal lévén a katolikusok, mint a protestansok, mindig amazok részén lenne az eldöntő erő. Az is ide megy ki, hogy a nép jelölvén ki a tanárt, ezek közül a kormány válasszon; a tanár elválasztatása így is a felekezeti többség kifolyása lenne. Hol egy felekezeti a község, ott könnyű a dolog; de vegyes vallásu községeknél mi fog majd történni? Azt mondják az előtte szólók, a vallásfelekezeti ségre ne legyen tekintet, — szóló úgy látja, ebből vallásháboru lehetne! Véleménye tehát, hogy legyenek felekezeti elemi iskolák, s a tanárt minden felekezet magának válassza.

Tavasi Laj. Ha ezekből indulunk ki, úgy lutheranus, kálvinista stb. tanár gyűlést tartunk; de nem közös, országos tanitói gyűlést, pedig ez volt a cél!

Károlyi. Több véleményt hallott, javálja, hogy e fontos kérdésben egyiket se fogadja el a gyűlés, megvitatás nélkül, csak egyszerün: hogy a minister nevezze ki az elemi oktatót. Ehez hozzá nem áll; hanem, hogy a község választván, a minister erősítse meg, ezt elfogadja. Ha más választ a népnek, elégedetlen lesz vele, s ekkor az elégedetlenség ördöge üti majd föl fejét. — Az lenne hát még a kérdés: ha a nép választ, miképen válassza? Erre nézve azt mondá Tavasi: bárki választatik, rossz nem lehet, mert a képezdéből jó bizonyítvánnyal fogott kikerülni. Ez ellen nincs kifogása szólónak; csak arról kíván még kérdést tenni, miképen választ a nép? Csoma azt mondá: a felekezeti ségre is tekintetbe vétessék; — és ebben sok van, nem lehet tehát azt egy veto szóval mellőzni. Nézete, hogy a hol például a nép egy harmada katolikus, ott $\frac{1}{3}$ -nyi erővel folyjon be a választásba és pedig fejenkint, s határozzon az általános többség.

Brassai Sam. Mélyen érzi az aggodalmat, melyet az elemi kivált falusi oktatók éreznek a nép irányában, melytől választatnak; nézete mindazáltal az, hogy a nép válasszon; de a minister erősítse meg a választás érvényességének kitünthe után. Ez tökéletes biztosságba helyzi a tanitót; s más részről a szülők is bizodalommal leendenek hozzá, mint saját választottjukhoz. A választás fejenkinti szavazással történjék; de bizonyos kvalifikatiók mellett. A felekezeti ségre megjegyzi: hogy a mely felekezeté az iskola, az válassza meg a tanitót.

Ney (elnök). A többség kívánata, hogy a nép válassza az elemi tanitót; ha tovább tetszik vinni a vitatkozást, folytassák.

Dienes. A felekezetiesség mellőzését tegnap kimondottuk, s ma még is előhozzuk! Takács ur poroszthonra hivatkozott; szóló is épen akkor volt poroszthonban, mikor Takács ur, s a mi akkor úgy volt, martius 15-ke óta már ott sem leszen úgy! — Még csak egy eddig említetlen pontra kívánja a t. gyülekezetet figyelgetni, és ez a tanításbani nemzetiség. Szóló nem tart attól, hogy valamikor panszláv oktatási ministerünk legyen; de igen is attól, hogy ha a nép választ, akkor pl. az árvai, vagy lipői valamelyik község épen oly tanítót választ, ki leglelkesebb panszláv, ne csak arra törekedjünk, hogy olvasni, írni tudjon a növendék, hanem hogy egyszersmind a magyar nemzetiség szellemében vezetessék.)

(Nagy hézak a naplóban.)

f.) A 6-ik pontra nézve :

Koós : indítványozza, hogy Varga János jeles tanrendszere ajánltassék a ministeriumnak.

Többektől megjegyztetik, miszerint e dolog az országgyűlés, nem pedig a ministerium elejbe tartozik.

Takács. A kormány alakítson évenként dologértó egyénekből gyűlést, a rendszer körüli dolgozásra s javításra.

Hunfalvi János. A rendszert országgyűlési törvénnyé ohajtja emeltetni. A ministerium időnkint értekezék szakértőkkel.

Majer. A szakértők időnkint tartsanak gyűlést. (E nézethez járul a többség.)

Csoma. A jelen rendszert terjesszük föl a ministeriumnak. Jövőre nézve pedig, előhaladhatás tekintetéből, szóló pártolja Takácsot.

Brassai. A tanrendszernek meghatározását országgyűlés elejbe tartozónak nyilvánítja. Csak hogy azon rendszer legyen oly általános, hogy senkit ne nyügözzön.

Takács. Az országgyűlés rendszerint politikai képzettségű és érdekű férfiakból állván, a tanrendszer elővételét örömet elhalogatja, s ha előveszi, és rosszul csinálja, ő maga közvetlenül a bal lépés súlyát nem érzi. S azért az országgyűlési ut nem a legcélirányosb.

Alelnök : tehát hallgattassanak meg időnkint szakértők.

Takács : elégtelen, — legyen szabad gyűlés.

Egy tanító : jobb volna tanodarendszerről mint tanrendszer-ről szólnunk.

A többség a „tanrendszer“ kifejezés és a választmányi szerkezet mellett marad.

A választm. munkálatok 8-ik pontja marad.

Olvastatik a 9-ik pont.

Kovács József. Azt kérdi, csak közös iskolák értetnek-e itt, vagy a magán-intézetek is? (Igen!). —

Csoma. A magán-iskolákban képzettek is, a status iskoláiban vizsgálta meg, nyerjenek érvényes bizonyítványt. —

10. pont (helyes !)

11. pont (maradjon !).

Takács. Mindent az állodalom nyakába tolni, nem tartja tanácsosnak; mert majd képes lesz-e ezt tenni, avagy sem? Erdélyben, ügyfelei úgy vélekednek, hogy sem a statusnak terhére lenni nem kívánnak; sem azért hogy az állodalom általi elláttatásból cifrálkodhassanak, szabadságukat eladni nem akarják. Külföldön didaktrumot fizetnek és ez kivált politikai tekintetben igen helyes. Azt sem tartja jónak, hogy a tanár maga bibelődjék járandósága beszédésével; hanem didaktrumot fizessen a szülő.

Varga Ján. Sokat mondhatna előtte szólott nézeteire — de elhallgatja, s csak azt mondja, ne kényszeritessék a szülő s a köznép, hogy az oskoláztatást fizesse; a köznép ne is tudja, hogy oskolaadót is fizet, hanem olvadjon be ez is a közteherviselés nevébe.

12. pont (helyes !)

Tavasi. A tanítói gyűlés nyomott javaslati irányeszméi közt az áll, hogy a 25 évig hivataloskodott tanító nyugdíjaztassék, s családjá az országos földalappból egy telekkel adományoztassék. Csodálkozni fognak a hallgatók, hogy ezen példátlan indítványt tettett; de mivel eddig a tanító csak proletarius volt, s a tanítói kar tette a legintelligensebb proletariatust, ezt meg kellene szüntetni; s hogy megszüntessék, fekvő birtokot kellene a tanítónak adni, legalább egy kis földtelkecskét, mely 25 évi szolgálata után néki mintegy sirhelyül szolgáljon!

Kós. Nem lehet előtte szólóval egy véleményben, a föld nem fizetés, s e mellett művelésére eszközök kellene.

Dienes. Tavasi indítványára azt mondja, hogy itt nyugdíjrol van szó, a föld pedig donatio lenne; s hogy adjon a status mindenkinek földet? (marad a szerkezet.)

(Varga János olvassa a 13-ik pontot.)

Majer. Nyilatkozattal tartozik az igazságnak. Eddig a plebá-nus volt az iskola fölügyelője; ezt most nem akarják; de azért egészen ne zárassék ki a lelkész a nevelésrei befolyásból. Indítványa e pontra az: hogy a helységi felügyelőtanácsnak minden rendü lelkész tagja legyen, hogy így megváltóztatván a tanrendszer, a tudatlan népet eljárásában a pap vezérelhetné.

Dienes. Nem szeretné ha az iskolai fölügyelőségöt a pap kizáratnék, de azt még úgy sem ohajtja, hogy mint eddig némely család sarjadéka született főispán, úgy minden pap született iskola fölügyelő legyen; ha a nép bizalommal viseltetik iránta úgy is megválasztják. Enyit erre; de más pontra kíván szólni. Az eddigi tervben a nép repraesentálva van, a kormánynek szinte befolyása van az iskolák igazgatására, csak a tanító nem foly be; erre nézve azt indítványozza: hogy a kerületi igazgatót a kerületbeli tanítók válasszák, így mindenki érdekének elég van

téve. Azért a 13-dik és 14-dik pontot egyesíteni ohajtja úgy hogy a kerületi igazgatók a kerületbeli tanítók által választassanak.

Németh Endre. A városi iskolákra nézve az a megjegyzése, hogy a főtanító maga legyen iskolájának főlügyelője, mert a főlügyelő különben sem néz utána.

Ney Ferenc. Még egy előadandó indítványa is van; ma szombat, holnap vasárnap, sokan elmennek s pedig még a többi szakosztályok is referálni akarnak, ha ily hoszasan nyilatkozunk, úgy ki fogyunk az időből hogy a többi szakosztályok munkálatait a vidékiek nem várják be, azért felkéri a tagokat, hogy röviden s a tárgyhoz nyilatkozzanak.

Brassai Samu. Valljon a kerületi főlügyelőség minden kerületében levő iskolákra ügyel e föl, vagy csak az elemiekre? Ez utóbi esetben a felügyelő mellé egy pár a népből választott tanácsnokot kíván.

Csoma. A felügyelőség szerinte kettő, anyagi s a szellemi-ekre. A tanító tanítási eljárására nem kell főlügyelet, csak az anyagiakra. A kerületi főlügyelőt tanítók által választatni anyi, mint a tanítót magára hagyni. Ezt a főlügyeletet a népből kívánja.

Takács. Dénes Lajos elvét pártolja s így az első kebli kormány tagja legyen a tanító maga is. A kerületi felügyelés ne bizassék egy egyénre, hanem testületre; ennek tagjait a nép és tanítók kandidálják s a minister nevezze ki.

Bacsák. A lelkész választható-e az iskolai tanácsba? (Többen: igen!) Ha igen, úgy megnyugszom. — Egyébiránt akár úgy tekintessék, mint rendes tanító.

A 15-ik pontra nézve:

Varga alelnök: a kifejezést éleselli („bureaukratia, hierarchia, ármány“.)

Egy tanító. Nem elég csupán visszahelyezni, hanem kármentesítés is kell. Az én ipamat a tolnai tractusban eltették; pedig tökéletes igaza volt, de a papjával nem fért össze.

Szvorényi nem helyesli; sem az egyedes példák fölhozatalát, sem a bureaukratia hierarchia s ármányféle kifejezéseket a szervezetben.

A szerkezet némi enyhítésével, a néptanodai terv fölötti vita befejeztetvén, Majer fölolvása a leánytanodai s nőnöveldei tervet, mi különös észrevételekkel kísérve nem lön.

Az iparosztályi elnök jelenti, miszerint az ipartanodai terv készítésére munkatárs nem jelenvén meg, ő egymaga nem fogott hozzá.

Ezek ntán *Tavaszi* következő indítvánnyal lépe föl: testület nem dolgozhatik terveken, pedig munkánk sietős. Bizzuk tehát a dolgot egyesekre. Ezen indítványommal kapcsolatban azt ohajtom, hogy folyjon át gyűlésünk az állandólag működhető nevelési társulatba; mely eddiglen csak pesti, de így, ha nekünk tetszik, országossá leend. Kebleztessenek abba mentül több vidékiek is.

Bizzunk meg tehát, mint mondtam, a tervek készítésével egyeseket, akár a vidéken, akár itt lakókat. A megbizottak küldjék be még szeptemberig dolgozataikat: itt helyben pedig az akkor már országos nev. társulat bírálja meg azokat, és úgy juttassa el illető helyökre.

A nevelési társulat mint állandó tanárgyűlés, évenként összehihathná a vidéki képviselőket, és vidéki egyletekkel összekötésben állhatna.

Egyszersmind ajánlja szóló az általa és Ney által megindítandó „Tanoda“ című lapot, mint egyik módját a nevelési nézetek terjesztésének.

Tatai István. Szívesen fölkarolom ugyan mind a nevelési társulat mind a tanoda-lap ügyét. De azt fölkarolva, nem akarom gyűlési teendőink fonalát most egyszeriben megszakítani. Ne felejtjük, miszerint nagy fenék kerített e gyűlésnek. Az ország minden vidékeiről együtt vagyunk, oly szándékkal híva s jöve, hogy új tanoda redszert tervezendünk. Ha e nélkül oszlunk el, kész gunnyá leszünk. Legyünk tehát már most együtt mindaddig, a míg a szándéklott terveket el nem készítjük.

E nézet elfogadtatván, a legközelebbi közülés más napi 10 órára tüzetik

Negyedik napi közgyűlés jul. 23-kán.

Ney jelenti hogy a szakok némelyike bevégzé már munkálatát. Mindenek előtt azomban a tegnapi jegyzőkönyvet kívánja hitelesítés végett fölolvastatni.

Majer. (Olvassa a tagnapi jegyzőkönyvet, mely hitelesitetett.)

Ney. A képezdei s vaknevelői szakok bevégzék munkálataikat, a képezdei szakmunkálatot kívánja tárgyalatni.

Majer. (Olvassa a képezdéket illető tervét a szakosztálynak.)

Tavasi. Jelenti, hogy Varga János alelnök betegeskedése s családi viszonyai által akadályoztatván, a gyűlésekben tovább részt nem vehet, s ennek következtében alelnök választásra hívja föl a gyűlést.

(Alelnöknek fölkiáltással *Brassai Samu* választott.)

Brassai. Nézete a tanitók képzésére nézve egészen eltérő mások nézeteitől; ő t. i. a tanitókat gyakorlatilag kívánja képeztetni, akkint mint Angolhonban az ügyvédek képeztetnek; t. i. ott, ki ügyvéd akar lenni, valamely jogtudor mellett mindaddig gyakornokoskodik, míg szaktudományában elég erősnek találta. Ezt követve a tanitók képzésében sikeresebben s jutányosabban érnenk célunkhoz és a képezdek feleslegessé válnának. A jó iskolai bizonyítvánnyal ellátott egyén valamely jeles tanító mellé megy gyakornoknak, bizonyos évi gyakorlat után főnökétől ha

jó bizonyítvánnyal bir, képzett egyénnek tekintethető. Ezen eljárást főképp gazdálkodási szempontból is javalja.

Majer. Brassai ur e nézete által egész Europa addigi eljárását rosszalja, s a képezdék szüksége ellen harcot üzen a nevelési közvéleménynek. Az ajánlott gyakorlati képzés célszerűtlenségének legnagyobb bizonyága népnevelésünknek hátramaradása; mert az 1806-ban kiadott „ratio educationis“ szerint, ez időben mindenki, ki iskolát végzett, alkalmasnak tartatott a tanításra, s az ajánlott mód szerint gyakorlat által készültek tanítóink s közösen tudjuk, hogy mily elhagyatott, árva állapotban vala népnevelésünk. A képezdék gyakorlat nélkül igen keveset érnek, s ez áll megfordítva is. Azért e kettőt kapcsolva alkalmazzuk.

Zimmerman. Köz elismerés szerint jó gyakorlat ott nem lehet, hol elméleti alap nincs, azért épen nem osztja Brassai Samu véleményét.

Ney. Az alelnök nézetei cáfolásába ne bocsátkozunk, mert ezt ő, mint értesítve vagyok, csak mint eszmét hozta föl, nincs szándékában vitát idézni elő fölötte. Térjünk a szakjavaslatra.

Dienes Lajos. Ellenzi, hogy négyféle képezdék állitassanak föl. Egyenlőséget ohajt, mind képeztetésben mind fizetésben. A didaktika tanítója legyen egyszersmind egy elemi iskola tanítója is, hol a gyakorlatban képezze hallgatóit.

A kisedovás, süketnéma és vaknövelésre nézve elkerülhetlenül szükséges: hogy legyen a fővárosban jól rendezet siketnéma, vaknövelő és kisedovó minta-intézet, melyek mindenké-
nek egy arra rendelt tanára legyen, ki a képezdei hallgatóknak elméleti előadásokat tartson, a növendékek pedig némi gyakorlati ismeretek megszerzésére bizonyos órákban hol egyik hol másik intézetbe járjanak el.

Bacsák. A képezdékre nézve az az észrevétele, hogy a növendékek seminariumokban együtt lakjanak, mint Poroszországban, így a szegényebb szorsuakon is segítve lenne.

Majer. Bacsák ur seminariumára azt jegyzi meg, hogy a néptanító nem kolostori életre képeztetik, hanem nyilvános életre, így a seminarium e célnak nem felel meg.

Ney. Kérdést tüz ki: hogy az első pontot, fő eszmében, az az, hogy Pesten külön képezde állitassék három évi tanfolyammal elfogadják-e vagy nem?

Tavasi. A nevelésben nincs felsőb s alsób rend. Minden tanító legyen egyaránt képzett pädagogus, ezt megkívánja a falusi tanítóban épen úgy mint a városiban, azért minden képezde legyen országos s e tekintetben különböztetést tenni nem akar. Szerinte csak a tanító képzése háromféle, de nem a tanító, u. m. kisedovói, elemi- és jótékonyintézeti; ezek szaktudományaikat külön szerezzék meg, de mind a háromban megkívánja, hogy pädagogiailag képzettek legyenek. — Azért az elemi képezdék

legyenek mindenütt egyformák s azon elv szerint rendezvék, hogy: *a növendék tanulva tanítson és tanítva tanuljon.*

Ney (elnök.) Szerinte minden tanítónak egyaránt kell birnia pädagogiai képzettséggel, de még is külömbséget tesz a városi és falusi tanítók képeztetésére, mert az elsőnek tárgyilag több ismeretet kell szereznie, mert mintegy előkészítendi tanítványit a real iskolákra, azért a pesti külön képezde mellett nyilatkozik.

Takács. — A csupa gyakorlati képezést még most nem pártolhatja, mert még kevés az olyan tanító, ki mellett a gyakor-
nok helyesen kikepezhetné magát. A képezdékre nézve a külömbötetést elfogadja akként, hogy minden felsőb iskolák mellett, egy felső képezde is legyen a városi iskolák számára.

Nagy József. Háromféle elemi képezdet nem akar, legyen ez egyforma, s a real-iskolákra állitassék föl külön képezde. (Hézak a naplóban.)

Dienes. In thesi szinte egyenlő képezdetet ohajt, de ez in praxi alig kivihető. A vak- és siketnéma intézetekre nézve ohajtja, hogy egy fővárosi vak és siketnéma intézettel kapcsolatban létezzék siketnéma s vaktanítói képezde.

Ney (elnök.) Nem oly titokszerű mesterség ám a vaktanítás, hogy a miatt szinte képezdet kelljen fölállitni. Én (ugymond szóló) néhány héten át helyettese valék Halványi urnak, és csakhamar beleigazodtam a vaktanítás csinjaiba.

Koós. Képezde csak falura vagy mezővárosra való; s a siketnéma és vak tanítás egészen különváltan maradjon, mert teljes lehetetlenség együtt tanítani siketnémákat és vakokat ép gyermekekkel.

Tatai István. Hogy ez teljes lehetetlenség volna, annak a siketnémákat illetőleg — ellenkezőjéről győződtem meg a weissenfelsi képezdében, hol egy tanító együtt tanita egyéb gyermekekkel siketnémákat, s ugyan ilyeneknek együttes tanításában utmutatást ada a képezendékeknek.

Majer. A *felső* szó ellenszenvvel találkozáván, legyen egyszerűen nőképezde.

Seltenreich. Kivánatos, hogy a leányneveldeket nyitók családosaak legyenek, minél fogva családias képzést nyujthassanak. Egyébiránt nyelvek dolgában is készitsük ugy el a majdani nőnevelőket, hogy a francia s a jött-ment gouvernanteokat teljesen nélkülözhezzük és kiküszöbölhezzük.

Elnök Ney. Nyugodjunk meg a tervben, hisz tökéleteset ugy sem adhatunk. Most — mielőtt számra megfogyatkoz-
nánk — föl hívom önök figyelmét azon általam irányozotti kérelmezési iratra, melynek kíséretében terveink a miniszternek átnyujtandók lennének.

Tavaszi. Figyelmezteti a tagokat, hogy gyűlésünk egyik föladata az, hogy szaktervezeteket készitsen; mert tudjuk hogy a ministerium is készit s nem kíváná hogy az egészen rolunk nél-

külünk történjék. Továbbá indítványozza, hogy egy petitiót intézzünk az országgyűléshez hogy nevelési törvények készítenek.

Takács. Nem helyesli az indítványt; mert annak csak akkor volna helye, ha biztosan tudnánk hogy ily törvények eszközése nincs szándékában a miniszternek, de ezt nem tudjuk s így bizalmatlanságot árulnánk el, s ere annál kevesbé vagyunk följogosítva, mivel nem az egész ország tanítóinak képviselőiként vagyunk itt. Azért ily törvénynek sürgetésére a minisztert kérjük meg.

Bacsák. Az egyik nem zárja ki a másikat, petitiót a törvényhozáshoz adadni kíván, de a miniszter által nyujtassék be.

Majer. Ha az országgyűlés eleibe terjesztünk petitiót jogosan cselekszünk, de célunkat ugy is elérjük ha a minisztert szólítjuk föl nevelési törvények sürgetésére.

Tavasi. Ő nem a dolgozatokat kívánja az országgyűlés elébe terjeszteni; hanem petitiót arra nézve hogy nevelési törvények mentől előbb alkottassanak; mert most miniszter van ki kormányoz, de törvény mely szerint kormányoztassunk még nincs.

Seltenreich. Indítványa: hogy ugyan azon petitióban mely a szakmunkálatokat kíséri, kérjük meg a közoktatási minisztert hogy nőnevelési törvényeket sürgessen.

Pecz. Pártolja Seltenreich indítványát.

(A többség megegyezése következtében elfogadtatott.)

Brassai: pártolja Seltenreich indítványát.

Tavasi. Ezen önkény alatti, törvény nélküli állapot, melyben jelenleg vagyunk, s melyben körülül csak reánk parancsolnak, menjetek szét, ekkor megint jöjjetek össze, sat. elviselhetlen egy állapot. Ebből ki kell vergődnünk. S ugyanazért kérvényileg szólíttassék föl a törvényhozás, hogy nekünk mentül előb eszközöljön tanügyi törvényeket.

Tatai. En a törvényhozáshoz tanügyi törvények sürgetése végett nem járulnék; mert meg vagyok győződve, hogy azért minekünk még sem lesznek eléb törvényeink, sőt hogy egész sürgető lépésünknek egyéb eredménye nem lesz, mint az, miszerint mi a mostani oktatásügyi ministeriumnak indirect bizalmatlansági szavazatot látszandunk szavazni: mi anyira céltalan, hogy ezt meggyőződésem szerint indítványozó nem is akarná. (A gyűlés a miniszter elejbe járulást elégli.)

Ezekután **Majer** fölolvassa a siketnéma- s vak-tanítóképezdek tervét mely is helyeselve lön. Az utóbira nézve **Dienes** ajánlá, hogy épen oly helyen állíttassék föl, hol néptanítóképezde van, — mely javaslat többektől célirányosnak lön elismerve.

Ötödik napi közgyűlés. Jul. 25-kén.

(Reggeli 10-től, délutáni 2 óráig.)

Elnök. A minister elejbe járulandó küldöttségnek tagjai kik legyenek?

A kérdés következtében, Ney vezérlete alatt, tagokul a következők nevezettek ki: Tavasi, Koós, Zimmermann, Tatai, Jedlik, Seltenreich, Halványi, Kolonits, Horony, Virnau, Majer, Karádi, Németh, Dierner.

Elnök. Figyeltet, miszerint napirenden a gymnasiumi s főtanodai terv levén, ezt inkább csak megerősítés, mint megvitatás végett ohajtja felolvasatni.

Tatai. Kitérésre kéri társait és figyeltet, miszerint jobb is szebb is lesz a fölfedezendő rosztat a tervből elvitatni, buktatni, s kiigazítani, mint önbelátásunk kompromissiojával megerősíteni. Azért annyi időt fordítsunk rá, menyi ily fontos dolognak átgondolására s megrostálására szükséges.

Kuntzius. Ugy de hiszen már nagyon is meg gyérültünk, valljon intézkedhetünk-e így?

Többen. Az ügyérdeklettek jelen vannak; nem is vagyunk bizonyos számhoz kötve. Halljuk a szakülési munkálatot.

Dienes. Még előb egy kérésem van. Tudom miszerint a napló kiadatik. Tehát, nehogy valakinek nem mondott szók is adassanak szájába, jó leszen ha a naplót a szerkesztőnél kinyomatás előtt bár melyikünk megtekintendi.

Tavasi. Mint kiadó eziránt megnyugtató ígéretet tön.

Ezekután **Pecz Gyula** olvassa a gymnasium iránti javaslatot a fegyelemig.

Tatai. Itt külön szakasz kezdődvén, megtehetnénk már pontonkint észrevételinket.

1. pont. **Tatai.** Figyeltet, hogy ez nem eléggé határozott. (Csekély módosítással határozotabbá tétetelt.)

3. pont. „Tanegyetem“ helyett a többség a *főtanoda* szót igtatja be.

4. pont. **Tatai.** Hogy a gymnasiumba lépő gyermek magyarul tudjon; tulvitt követelés, elég magyarul olvasni s írni tudnia.

Dienes. Minden esetre mondassék ki hogy a tannyelv magyar.

Hunfalvi János a követelést szinte tulvitnek s impraktikusnak találja.

Pecz és Brassai egyszerű szerkezetet javasolnak.

Brassai. A magyar nyelvnek ilyféle követelése az ország több vidékein, pl. a szászok közt nem kis ingerültséget szülne.

Vállas. Ha a szászok az országos tervet elfogadni nem hajlanak, ám állítsanak magok erejével külön intézetet.

Dienes. Ha megkívánjuk a kisdedovóktól a magyar nyelvet, megkívánhatjuk azt is, hogy a fiu az elemi osztályokban szerezzen anyi jártasságot a magyar szóban, hogy a gymnasiumi magyar oktatást megérthesse. Vagy ha tetszik engedjünk ebbeli követelésünknek három évet életbe léptetése végett.

Vállas. Tervünk szerint minden községnek oly tanítója lesz, miszerint mód a magyar nyelv megtanulására sehol sem hiányzik az országban.

Csoma. Mondassék ki, hogy a gymnasiumba menendő okvetlenül tanuljon magyarul.

Brassai. Most is a nyelv ügyével bujtogatják a népfajokat. Ne adjunk töbről több üszköt a bujtogatók kezébe.

Majer. Az ország közszelemme igényli a magyar nyelvnek terjesztését; de *Brassai* aggodalmában osztozik szóló is. Elég ha magyar írásban, s olvasásban kívánunk a belépőtől jártasságot.

Dienes. Részletesben bizonyítja, miszerint a tót községek a nyelvkérdésével magukat, fölbujtogatni nem hagyják. Nem a falusi tanodába akarja a magyar szót bevinni, hanem csak a tudományos tanodákba lépéndőktől követeli.

Tatai. Példával bizonyítja, miszerint szükségtelen is a gyermeknek magyar olvasáson és íráson túl, beszédben is jártasnak lennie már gymnásiumba léptekor, egy pár hónapnyi ottbent lét tesz a magyar nyelvbeni járatlanságról.

Müllner. Ezen állítást a tapasztalás által nem igazoltnak nyilatkoztatja.

Elnök. A Pecz által javasolt szerkezetbe következő két szót kívánja tételni; kellő sikerrel (t. i. végzette legyen az elemi tanodát a gymnasiumba lépő.) Elfogadtatik.

5. pont. *Brassai.* A nyelvészetben nincs eléggé kiemelve a magyar nyelv; nincs úgy szólván az egésznek gerincévé s alapjává téve, minek lennie kell. — A latin nyelvvel a hellent coordinálni hasztalannak tartja. Rendes tantárgynak tartja a francia és angol nyelvet. A hellén s római régiségeket külön tanná tenni nem akarja.

Tavaszi. Tervünk a klasszicizmust kötelezővé teszi, a reálékat e mellett eléggé felkarolja; az europai művelt nyelvek tanulására rendkívüli alkalmat nyújt. Itt tehát minden kellőleg van méltányolva.

Vállas. A francia nyelvet rendes tantárgynak ohajtja.

Orbán. Az angolt is.

Tatai. Enyi nyelvnek rendszerinti tanítására mikép terjeszkedhessünk, nem igen látja módját. Egyébiránt hiszi, miszerint jelenleg a hellen nyelv lehet leginkáb kérdés tárgya, u. m. a mely külsországban s eddiglen nálunk is rendes tantárgy, de sokaktól elleneztetik, és anyiban nem ok nélkül, menyiben hazánkban a tanulandó nyelveknek egész özöne nyomja az ifjat. Azomban ő maga részeről, ha csak lehet, nem szeretné kirekesztetni a hellen nyelvet és irodalmat.

Hunfalvi János. Röviden fejezzük ki miszerint a magyart és németet a beszédbeli használatig, a latint az irályozásig, a hel- lent csak megértésig, s a többi európai nyelvek műveltjeit rend- kívülien akarjuk taníttatni.

Brassai. Ujabb szerkezetet javasol, melyben minden hazai nyelvek tanulására nyíttatik alkalom.

Tavaszi. E nyelvek tanulására inkább az egyetemen nyíttas- sák alkalom. Hunfalvi nézetéhez járul. A többség Hunfalvival tart, sőt felszólítja a pontot nézete szerint szerkeztetni.

Takács. Brassai indítványához járul.

Dienes Brassaival tart a magyar és francia nyelvre nézve de tőle eltérőleg, a német nyelvet is rendes tantárgyul ohajtja. A hazai nyelvek megtanulására alkalmat nyújtani szinte helyesli.

Jakab. A francia nyelvet rendkívül kívánja taníttatni.

Vállas. Megjegyzi, hogy az irodalomért kell tanulni a francia nyelvet.

Hunfalvi. Fölvassa szerkezetét mely el is fogadtatik. Csak a görög nyelvre nézve ohajtja az elnök szavazás ulján eldöntetni, ha rendes tantárgy legyen-e az vagy se? A többség a rendki- vüli tantárgyak sorába teszi.

6. pont. A gymnasiumnak hét osztályra, illetőleg folyamra oszlásában a gyűlés megnyugszik.

De az egy-egy osztályra fordítandó időről szó nem lévén, **Tatai** hozzá kívánja tétetni miszerint az egy-egy tanfolyamban töltendő idő legalább egy év, elfogadtatik.

8. pont. A szakosztályi munkálatban a tanítók száma határo- zatlanul maradván erre nézve:

Tatai. Miután eddiglen legtöbb gymnasiumainknak fő baja épen abban áll, hogy 9—10 ember helyett 2—3 működik ben- nök szinte kétségbe esetten mérközve a föladatnak nagy terhé- vel; ha semmi egyebet határozottan ki nem mondanánk is ter- vünkben, anyit minden esetre bele tegyünk, miszerint a rendes tanítók száma, legalább is akkora legyen a hány az osztály és azon felül még egy igazgató, egy gymnasta, énektanító, s végre a hol és a menyire lehet még rendkívüli oktatók is. A tanítói erő elegendő voltán fordul meg minden, mit a gymnasiumra nézve szépet, jót tervezünk.

Már a mi a szaki és osztályi rendszert illeti, sem amazt, sem emezt kizárólag a gymnasiumban nem látnám helyén, valamint az elemi tanodában csupa osztály rendszert, az akademiában pedig csupa szakrendszert ajánl az eddigi tapasztalás, ugy a kettő közti gym- nasiumban e két rendszernek némi kapcsolatban kell lennie.

Takács. Elég volna általányban oda tenni, hogy elegendő legyen a tanító.

Tatai. Ugy de hiszem az a baj, hogy a világ az eddigi elégtelen tanítót elegendőnek hiszi. Ily relativ és határozatlan kife-

jezések mellett a régi nyomoruságban még mélyebbre süpedhettünk.

Jancsó. Nincs említés a tanítványszámrol, s ahhoz képest kellendő párhuzamos osztályokrol.

Brassai. Az osztályrendszert teljesen kizárhatónak nyilvánítja. Hivatkozik Kolosvárra, hol csupa szaktanítók működnek, még is meg van a kellő rend és iparkodás.

Tatai. Ujabban mellőzhetlennek nyilvánítja a tanítói erő meghatározását. Kiemeli a fiatal segédoktatók alkalmazásának abbéli szokát, miszerint így a gymnasium a majdani gymnasiumi rendes oktatók képezedejül is szolgál: mi a jövőre tekintőnek igen fontos. — Végre szóló kifejtett nézeteihez képest ajánl szerkezetet, mely elfogadtatik.

9. pont. A tanárok választásáról. — Erre nézve *Pecz*: ideiglenes segédoktatók közüli választást ajánl.

Tavasí. A szerkezet értelmében pártolja a szakversenyt.

Jancsó. Legalább egy évi próbatanítást kíván.

Brassai. Szabad-e az egész ifjúságot próbának kitenni?

Tatai. A szerkezet szerinti szakversenyt nem véli azon célra elvezethetőnek, melyszerint rendes oktatókul csupán azok alkalmazandók, kik magokat a tanításra nem csak készület, hanem gyakoroltság tekintetében tanusították alkalmasoknak. Én (ugyond) így javasolnám: kik magokat mint gymnasiumi segédoktatók sikerrel-eredménnyel tanítani képeseknek bizonyították, azok közül jeleljen ki az illető gymnasiumi igazgató, egyetértve tanító társaival, az ilykép kijelöltekből nevezzen ki a kormány vagy az alapító s felügyelő testület, ez utóbi esetben minden esetre kormányi megerősítés kívántatván.

Csoma. Szinte oda nyilatkozik, hogy a gyakorlottaknak legyen elsőbségök a csupán elméletileg készültek felett.

Tavasí. Tatai indítványát azért nem pártolja, mivel ugy a választást helyhez kötöttnek, nem pedig az egész ország egyéneire kiterjedőnek véli.

Takács. Tegyük oda, hogy a kerület tanács legyen figyelemmel a segédoktatókul működöttekre.

Vállas indítványára, a szerkezetbe a „verseny“ szó elejbe „gyakorlati“ tételik, ugyan az ő indítványára a pályázat szükségétől felmentetnek az árhelyeztetni kívánó rendes tanítók.

Tavasí. A pártfogolási visszaéléseknek eléjét veendő, a versenyzettek fölött ítéletgatók és szavazók ülését nyilvánosnak ohajtja, mi vizshangra talál.

A tervnek hátra levő pontjai, ugy szinte az ez után következett *fegyelmi és tanfolyami terv*, nem különben *a főtanoda iránti javaslat*, idő rövidsége miatt, minden vitatás és módosítás nélkül ugy hagyattak, mikép azokat az illető osztályok beadták vala.

Ilykép a gyűlés teendője bevégeztetvén, az elnök a gyűlést berekesztette.

Berekesztő szavai — utóbi följegyzés szerint következők: „Bevégeztük ime munkálatainkat tisztelt társaim, — minő sükerök leend, az nem tőlünk függ. Hogy többet nem tehattunk, azt leginkáb az idő rövidségének kell tulajdonítunk, s részben annak is hogy egymást nem ismervén, sokáig kelle egymást felvilágosítunk, míg végre kifejlett azon közmeggyőződés: hogy mi csakugyan akarunk és tudunk közértelemmel, minden felekezetiesség fölé emelkedetten, igazán testvérileg tanácskozni. S ezt fényesen bizonyította be ezen gyűlés. Legkisebb személyes sértés, bántó kifakadás nem történt öt napi együtt létünk alatt. Megmutattuk: hogy mi valóban mint nevelők s tanítók, mint művelt férfiak tudunk tanácskozni. S ez nagy nyereség. — De nyereség ama néhány nagy elvnek megállapítása is, melyet különösen a két első napi harc által kivivtunk. Erre is bátran hivatkozhatunk a világ előtt.

A mi a szakosztályi munkálatokat illeti, azok nagy részben még hiányosak, és inkább vázlatok, mint kikerekített munkálatok. De rövid öt napról többet várni alig lehet. Nem is akarjuk mi e gyűléssel bevégeztetnek nézni hivatásunkat, — sőt csak kezdeményül nézzük ezt majdan kifejlendő bővebb és kimerítőbb mulkálkodásra. A miért is legőszintéb köszönetemet nyilvánítom a nevelési társaság nevében, hogy ezt a jövő évben tartandó hasonló gyűlés egybehívásával s rendezésével megbizni sziveskedtek.

Csekély személyemet illetőleg, köszönetet mondok azon türelemért, melyet irántam tanusítottak. Nem hiszem, hogy nagy hibákat követtem volna el az elnöklésben. Én semmi véleményt nem erőszakoltam, mindenki nyilatkozatának szabad befolyást engedtem a megállapodások kifejlésére, s így az a mit tettünk, ha kevés is, kétségtelenül a többség szabad közvéleményének eredményeül tekinthető. Ha még is némelyekben hibáztam, sziveskedjenek azt a mindnyájunkkal közös emberi gyarlóságnak vétkül felróni.

Ezzel magamat s tisztársaimat szives emlékezetükbe ajánlom.

Végre — s most már nem a magam s tisztársaim nevében, hanem a szent nevelésügy nevében — azon ohajtásomat fejezem ki: vajha minél gyakrabban s minél nagyobb számmal gyűlhessünk így össze, hogy a hazai tanítás- és nevelésügyet, csekély bár de jó szándéku közremunkálásunkkal, mielőb közvirágzatnak indítani segítsük. Éljenek boldogul! —

A tanítói egyetemes gyűlés küldöttsége a nevelésügyi minister előtt.

Julius 28-kán a petitió s csatolmányok átadása végett 25 tagból álló küldöttség jelenvén meg a nevelésügyi minister előtt, a küldöttség szónoka *Ney Ferenc* mintegy ilyképen szólott:

Tiszelt Minister Ur!

Mi, mint a most Pesten tartatott egyetemes és közös magyar tanító-nevelői gyűlés küldöttei jelenünk meg ön előtt.

Nem akartuk elmulasztani e kedvező alkalmat, hogy önnek, mint ez országban a nevelés- és tanításügy főkormányzójának tiszteletünket kifejezzük, s egyszersmind átnyujtsuk s a menyiben használhatók volnának, figyelmébe ajánljuk csekély munkálatainkat, tervezményeinket s kérelmeinket.

De mielőtt ezt tennék, kötelességemnek tartom e gyűlés keletkezését s természetét illetőleg némiképp megemlíteni.

Nem felsőbb meghívás következtében gyülekeztünk egybe, minket a kor lelke, a nevelésügy szelleme s egyéni buzgalmunk s lelkesedésünk hitt ösze, s azt hisszük, hogy ezt téve a nevelésügy fejlesztéséhez erőnk szerint szabadon hozzájárultunk. Összejöttünk mintegy harmadfél százan az ország, az egyesült hazá különböző vidékeiről, s minden rendű tan- s nevelőintézeteket képviselve, — s tanácskoztunk a tudományosság szentélyében, az egyetem főteremében öt napon át.

E gyűlés folyama alatt egy nagy *elben* állapotunk megközértelemmel, abban t. i. hogy „*az álladalom állit tanintézeteket a tanszabadság teljes biztosítása mellett.*“ Egy nagy tény valósult a gyűlés alkalmával, az t. i. hogy félretéve minden fokozati s felekezeti külömbiséget egy testté forradtunk özsze s tanácskoztunk mint barátok, mint testvérek. Végre egy nagy *ohaj* is nyilvánult, az t. i. hogy vajha minister ur minél előb javasolna s eszközölne a nemzetgyűlésen nevelésügyi törvényeket.

Ezeket előrebocsátván van szerencsém átnyujtanai minister urnak írásba foglalt kérelmünket szakosztályi munkálatainkkal, s a jelenvöltak névsorával együtt. — Ne méltóztassék ezeket bevégzett munkálatoknak tekinteni; inkább csak vázlatok ezek s mintegy töredékei egy későb folytatandó nagy egésznek. Nem csupán kérelmek ezek, hanem javaslatok is, de nem anyira javaslatok, mint véleményünk s megállapodásaink szabad nyilvánítása. Minket ugyan is arra tanított a tapasztalás: hogy minister ur mindenben szívesen meghallgatja a közveleményt, s úgy vagyunk meggyőződve: hogy a hazai tanítás-nevelésügy körül épen a tanítók és nevelők képezik az első fokú s legilletékesebb közveleményt. Ennek nyilvánítását minister ur kétségtelenül kedvesen veendő.

Igaz, hogy mi némelyekre nézve már elkéztünk jelen javaslat kérelmeinkkel; miután a napokban ön már benyújtotta az országgyűléshez az elemi nevelést érdeklő törvényjavaslatát. De ez csak dicsőségére válik minster urnak, midőn oly fontos ügyben minő a népnevelés, a tanítóknak ohaját megelőzve egyszersmind az egész haza ohajlásának megfelelt. Azomban ez még sem teszi talán egészen fölöslegessé a mi véleményeink nyilvánítását. Némely pontokban alkalmasint találkozik véleményünk a minster ur véleményével, s ez nekünk kétszeres örömről, önnek pedig kétségtelenül megnyugvására szolgálhat, minthogy oly intézkedések, melyek a közohajban gyökereznek, erkölcsileg véve eredménydusabb valósulásnak nézhetnek elibe. A mely pontokra nézve pedig eltérnének véleményeink, ezeket úgy hisszük az idő kifogja egyenlítőni, miután a folytonos eszmesurlódás és fejlődés végre is kívánt sikerrel koszoruzandja a közvéleményből kiáradó ohajokat.

Említém már, hogy a még eddig csonka és bevégezellen munkálatainkat a kor és körülmények kívánalmái szerint jövőben folytatni ohajtjuk. Mert erősen elvagyunk tökéltve, hogy ezután is akár minden évben, akár két vagy három évi időszakokban összegyülekezzünk a nevelésügy virágoztatásának tehetségünk szerinti elősegítésére.

S midőn ezt egy részről őszintén bevalljuk, más részről reméljük, minster ur is mint főigazgatója az összes hazai nevelésügynek, hatalmának teljes ereje szerint mindent el fog követni ez ügynek minél virágzóbbá fejlesztésére, s egyszersmind ohajtjuk, mint a tanítógyűlés küldöttei, nem csak magunk, hanem az összes tanítói gyűlés, sőt az összes hazai tapitók s így a hazai nevelésügyi közvélemény nevében: hogy minster ur minél több ideig örvendhessen sikeressé válандó fáradozásainak, s hogy e hazának nevelési tekintetbeni boldogítására, a tudomány, nevelés és műveltség érdekében még számos évekig éljen! (A küldöttség hatalmasán viszhangoztatá: Éljen!)

Erre a közoktatási minster körülbelül ily értelemben válaszolt:

Uraim! Első fiatalságomban egy álom lebegett körül: vajha erőim s tehetségeim szerint hazámnak a nevelés, a népnevelés terén szolgálhatnék, mert láttam s éreztem, hogy épen e téren van leginkább elhanyagolva hazánk állapota. Ezen álom, noha akkor nem láttam valóságának módját, mégis boldogított akkor. A sors úgy akará, hogy ezen ifjúkori álmam teljesült, midőn oly kört jelölt ki nekem hazámfiúi bizalma, melyben épen a hazai nevelés ügyének szentelhetem munkásságomat. S én iparkodni fogok, ama bizalomnak lehetőleg megfelelni.

Ha valahol, úgy a nevelés és tanítás mezején igaz az, hogy egyénektől függ minden. Bármit tegyen is a kormány, vagy az ügynek intézője: ha magok a tanárok a nép nevelői nem elég

lelkesek vagy nem elég ügyesek, a legszentebb ohajok sem fog-
nak teljesedni. Azért az én meggyőződésem az: hogy a hazai
nevelés és tanításügyben épen önöktől kell és lehet legtöbbet
várni, önöktől: kik a köznevelési intézmények legközvetlenebb
végrehajtói. Én csak azért vagyok itt, hogy kijelöljem az irányt
s figyeljek arra, mikép az irány valóban meg is tartassék, de a
dolog sükere önök kezében van.

Hogy e süker minél közönségesebbé váljék, igen üdvös a
tanítók egymásközi egyetértése, s bizonyos dolgokra nézve köz-
megállapódása, vagy legaláb kölcsönös értesülés, felvilágosítás,
buzdítás s több efféle. Erre igen alkalmas eszközül szolgálnak a
tanítói eszmecserék, s tanácskozmányok. A miért is igen örülök
hogy a magyarországi tanítók nagy része, nem tekintve feleke-
zeti különbségekre, összegyülekezett, s barátságosan tanácsko-
zott. Azon ohajtásokat, a melyeket önök nekem benyújtottak;
igen szívesen fogom használni a nevelésügybeni tájékozásul, sőt
felmerülő szükség esetében önök közül többeknek tanácsát még
különösebben is kifogom kérni. A mi pedig a tanítói gyülekeze-
teket illeti, kívánatos hogy vidékek szerint is tartanának részletes
gyűléseket többször; részemről pedig, ha isten segít, rajta le-
szek: hogy a hasonló országos összejöveteleket időszakonként lehe-
tőleg könnyítsem s elősegítsem.

(Mondott ezeken felül a minister ur még igen sok szépet és
lelkesítőt, de egy hallásra nem bírván az egésznek minden rész-
leteit úgy felfogni, hogy hiven visszaadhassam, inkább mellőzöm
azokat, nehogy olyasmit s úgy közleni láttassam, a mit s a
mint nem volt mondva. Egyébiránt a dolog lényege a főnebbi-
ekben foglaltatik)

Ney Ferenc.

III.

Vegyes közlemények.

*Az 1848. t. 20. §-sa szerint Pesten ministeri értekez-
letre egybegyült mind három hitfelekezetü prot. kép-
viselők testületéhez :*

*Nyilatkozata az ugyancsak Pesten egybegyült mind három
hitfelekezetü protest. tanároknak a tanodák ügyében.*

September hó elején, a prot. három hitfelekezetüeknek, a közoktatási és kultusminister ural tartott értekezletnek napjaiban, a midőn elsőbben az egyes felekezetek külön, utób pedig a mind három felekezetüek együtt is tanácskoztak, teendőik és nem-teendőik iránt határoztak, nyílt tanácskozmányba gyültek össze a következő prot. tanárok: Berde Áron, kolozsv.; Brassai Samu, kolozsv.; Ballagi Mór, szarvasi; Boesor Ist., pápai; Breznyik Ján., selmeci; Kunczius Kár., selmeci; Dierner Endre, pesti; Emericzy Lajos, nyiregyházai képezdei igazg.; Farkas Károly, losonci; Godra Mihály, uj-verbászi; Kanya Pál, pesti; Kalin-
csák János, modori; Kiss Ferenc, székely-udvarhelyi; Koller Samu, lőcsei; Melcer Lajos, pesti; Michnai Endre, pozsonyi; Nagy Péter, kolozsvári; Pataki János, már.-szigethi; Pásztory Dán., márm.-szigethi; Péczeli József, debreceni; Tarcsi Lajos, pápai; Terray Károly, losonci; Tomasek Pál, lőcsei; Tavasi Lajos, pesti; Tatai István, sopronyi; Schmidt István, budai; Vandrák Endre, epérjesi; Varga János, n.-kőrösi. Azonkívül még magántanítók és nevelők: Domanovszki Endre; Herfurth József; Horári János; Szemian Dienes, s többnemü hallgató.

Együtt levén enyien és pedig minden prot. felekezetbeliek, kitüz-
ték az oskola ügyéről véleményöket kölcsönösen kifejtteni és vala-
mely közös határozatban megállapodva, azt egyszersmind nyilvá-

nitani. Elnökül közfelkiáltással, a debreceni főiskolának hazaszere ismeretes historikus tanára Péczeli, jegyzőül pedig az unitarius tanár Berde Áron választatván, a gyűlés megalakult. — Alig szólottak még néhányan, a midőn Tarcsi Lajos, pápai tanár, figyelmezteté a gyűlést, ha valljon fogja-e az tanácskozmányait oly határozati erőre emelhetni, miszerint a többségnek a kisebbség magát alárendelje? A felszólalásnak senki ellent nem mondván, közösen megállapított határozattá lön az akkor mindjárt fel is olvasott *vélemény-nyilatkozat*, azon kijelentéssel, hogy az egyfelől a közoktatási minister urhoz, másfelől pedig, és különösen e lapokban a sajtó-nyilvánosság ulján az egész haza eleibe adasék. *)

„A prot. mind három felekezettelieknek, a magyar hazában, legszebb és legszentebb joga az, miszerint egyházi és iskolai ügyeiket önmagok kormányozzák.

Ezen jog, a mely az ezelőtti mind két hazában, törvények és törvényes békekötések által biztosítva és elismerve van, — az egyházra való alkalmazás által, szülte a lelkiösmeret szabadságát, a szabad vallási gyakorlatot, melynek nyomán a prot. felekezetek vallás dolgában, mind a hiendóket mind pedig a teendóket magok határozzák el; az iskolákra alkalmazása által pedig, e jogbol ered a protestansoknál a tudomány fejlődésének szabadsága, a szabad tanítás, a szabad iskola-állitás és általában a nevelési- és tanítási ügynek szabad önkormányzása.

A protestans ezeket a maga autonomiájának nevezi.

A mit a protestans, több mint 300 év óta gyakorolt, a miért anyi idő óta — egyfelől a megkötött római egyház ellenében, a melytől épen a szabad lelkiösmeret erejénél fogva szakadott el; másfelől pedig a megkötött absolutistikus status irányában, a melytől a tanítás szabadságában függni nem akart — kivivott és magának törvényileg és gyakorlatilag biztosított: azt immár általánosban érelve meg a haladó kernak hatalmas szelleme ugyancsak törvény által látjuk kimondatva; egyfelől a tökéletes vallási egyenlőség és viszonyosság elve elismerésében: másfelől az egymás iskolába járhatás és nem különben a tanítási és tanulási szabadságban.

Azóta új stadiumban üdvözöljük az emberi és polgári társaságot; a közösen szabad tanításnak az alapján, *közös és országos tudomány-intézeteket indul állítani* maga a mindnyájunknak közös és szabad hazája.

A prot. tanárok ezeknél fogva, az immár szabad és közös alkotmányos hazában, a melynek mindnyájan kiegészítő polgár-

*) Értsd a „Kossuth hírlapját, a hol e nyilvány közzé is tétetelt. — A harmadik kívánat volt, hogy e nyilatkozat a három felekezeti értékeztet eleibe is adassék. Ez is megtörtént. Minő sikerrel? arról más tudósítsa a t. közönséget. Tavaszi.

tagjai vagyunk, elérkezettnek hiszik azon időt, melyben a prot. testületet félkérjük és felszólítsák, miszerint az, a hit szabadságát és a szabadság alapján alkotott szabad vallási egyesületet, a prot. egyházat magának fentartva, a tudományt és ennek megfelelő intézetét, a tanodát, az eddigi vallásfelekezeti korlátok közül felszabadítva, az általános tudományszabadság mezejére bocsássa.

Szabad hitegyesülés és szabad tanítás minden polgárra nézve, az a mai kor küzdelmeinek egyik legszebb nyeresége.

A prot. tanítók bizván a kor-szülte és nemzet biztosította e szabadságban, a szorosb értelemben vett *egyházról*, mint önálló és vallási hitegyesülettől, *különválnak és önállónak kívánják a tanügyet is.*

A hittudomány az egyházé, és hogy az, annak rendelkezése alatt álljon jövőre is, az magában értetik; de a tudomány általában mint közös nevelési és tanítási ügy, úgy tartjuk, hogy az nem lehet többé csak egy felekezeté, az az összes hazáé egyfelől, és másfelől az összes emberiségé. Annak fölvirágozása az összes nemzet érdekében van.

De a mi a nemzetet egészben érdekli, a mi életét minden irányban fejleszti, jövődjét biztosítja, azt az egész nemzetnek kell elrendelnie, az egész nemzetnek kell kezelnie. És így a tanügynek, a tanszabadság elvének tökéletes föntartása mellett, az álladalomtól kell fügnie, a tanítónak a haza hivatalnokának lennie.

Kívánja ezt különösen:

1.) *Az alkotmányosság fogalma és ennek kifolyása a népképviseleti törvényhozás.*

Mióta a nemzetet mindnyájan tesszük; mióta status mindnyájan vagyunk; mióta a törvények mindnyájunknak képviseleti befolyása által hozatnak: nincs, és nem lehet többé e hazában kiváltságos állás, nem lehet kiváltságos közügy. Minden közügyét a nemzetnek, a nemzeti törvényhozás dönti el. És ilyen ügy lévén a tan- és nevelésügy is, kívánjuk, hogy ennek külső elrendezése a törvényhozásból folyjon ki.

Vagy féljünk-e önmagunktól? féltsük-e a nemzet ügyét a nemzettől? a törvényadta és törvénybiztosította szabadságot a törvénytől?

És ha netalán félünk lehetne, nem találnánk-e a szabadsajtóban, a szabad egyesülési jogban, és a közakarát nyilatkozhatásának minden tényezőiben oly hatalmat, mely a törvényhozás asztalán és a törvény-végrehajtás kezeiben netalán ferde irányban vezetett tudomány-ügyet ismét utba igazítsa?! Nem felelős-e a nemzetnek közoktatási minisztere? nem áll-e ő a törvényhozás teste előtt mint számoló? Nem a közvélemény, nem-e az értelmesség előtt?

2.) *Kívánja azt a hazának jelen érdeke, kívánja szebb és dicsőbb jövődje.* Oly, anyi és akképen felszerelt iskolákra van

már is szükség e hazában, minőket, menyit, és a mint felszerelhetőket sem egyes polgárok, sem egyes felekezetek felszerelni nem képesek. De ha az érdekek öszesülnek, létesülni fognak ily iskolák. Bátran ki lehet mondani, miszerint a haza jelen veszedelmes bomladozásának egyik és aligha nem főoka, az eddig hazaszerte uralkodott separatistikus nevelési és oktatási rendszerben rejlik. Ki ne kívánna szebb jövődőt, ki ne kívánna dicsőbbet e nemzetnek a szabadság, egyenlőség s testvériség elveire fektetendő nevelés által? a ki egyekké akarja a polgárokat, az szoktassa együvé a gyermekeket; itt a szeretetnek ölelése közt az öröklött idegenkedésnek és netáni gyűlöletnek magva is el fog enyészni. A ki szereti az egyességet, ne nevelje a kőlömbiséget a gyermekekben.

3-szor *Kívánja azt minden vallásfelekezeteknek egyenlőségi és viszonyossági törvénye.* Ha a haza gyermekeinek minden tanodába szabad járni, nem következik-e abból, miszerint ezen tanodáknak közöseknek és egyenlő tanrendszeren alapulóknak kell lenniök? azon szabadságot vagy kiváltságot, melyet eddig a protestans tanintézetek birtak, méltán és törvényesen igényelheti immár a maga számára valamenyi tanintézet, vagy felekezet. Hányféle függetlenségnek kellend e szerint e hazában lennie? hánynak kiváltképen még akkor, ha uj meg uj vallási egyesületek és felekezetek fognak hazánkban létre jönni? nyerhetend-e az által a tudomány? nem fog-e gyengülni a haza? ellenben a tanügy kezelésének a nemzetre való bizásával, nagyszerűbben, és szabadabban fog az fejlődni és általa dicsőülni és boldogulni a nemzet.

4-szer *Kívánja magának az álladalomnak financialis érdeké.* Az állodalom az iskolai ügyek fedezésél magára válalta ugyan, azomban a ki hazánk körülményeivel ismeretes, legott átlátja, miszerint ezen adott szavát beváltani iskoláink eddigi állapotban maradása mellett teljes lehetlen. De ha szinte a lehetlenséget lehetővé birná is tenni, ki volna oly elfogult, hogy ezen eljárását a hazára, nemzetünk öszhangzó fejlődésére s az alapos tudományosság felvirágzására nézve célszerűnek hinné? megosztott, parányi ágazatokra felbontott erő, valamint a természetben, épen ugy az iskolai ügyekben is nagyot és dicsőt egyáltalában nem eredményezhet, s épen azért, mi nem a sok és külön-külön gyenge, hanem a kevés, de anyagilag és szellemileg erős iskolákban látjuk nemzeti és tudományos fejlődésünk biztos zálogát.

Ezen okok birtak bennünket arra, miszerint kívánjunk oly *közös* iskolákat, melyek az egyenlőség, tanszabadság és testvériség erős alapjain nyugodván, hazánkat a separatistikus törekvések széttépő kezei közül kiragadják, s a mellett hogy a mivelődés, a tudományosság magasabb fokára emelnék, a testvériség lánczaival fűzenek be azon egy család, a nemzet egyetemébe. Igen, ezen magas eszme anyira áthatotta keblünk minden redőit, miszerint

legkevesebé sem kételkedünk, ezen nyilatkozatunkat a mind három hitfelekezetü protestans képviselők egyetemes gyűlése elébe felterjeszteni, bizton reménylvén, miszerint mint hit- és ügyrokonink, e nagy és boldogító eszmét alárendelt és elnémulni kellett érdek miatt elesni nem engedik

E nyilatkozatunkat egész bizodalommal mind a három felekezetü protestans képviselők testületének és a hazának figyelmébe ajánlva, tisztelettel maradok, september 3-kán 1848-ban a Pesten egybegyült protest. tanár-követek nevében *Brassai Samu*, helyettes elnök.

Az előre bocsátottak nyomán, még következőkben egyesültek a többi napokban egybegyült tanárok: „*mikép hiszik a hazai iskolai ügyet most elrendezendőnek?*”

1. A fenálló és egymás közelében eső főintézetek *valláskülömbőség* nélkül, hatalmas és a tudományosságot emelendő legalább két egyetembe egyesíttessenek; a többi ugynevezett főiskolák három szakegyetemekké, tehát olyanokká alakíttassanak, melyek körökre és felszerelésökre nézve a fölebb említett két egyetem azon nevü szakaival teljesen egy lábon álljanak.

2. A szomszédságos vagy épen egy városban levő bármely felekezetü közép tanodák (gymnasiumok és progymnasiumok) részint real- és ipartanodákká változtassanak, részint erős középtanodákká egyesíttessenek.

3. Az alapítványok a birtokra nézve az eddigi jógállapotban maradnak. Jövedelmeik kezelésére és hová fordítására nézve azon tanintézet sorsát követendik, a melynek javadalmára hagyományzóik rendelték, tekintetbe véve a netalán ezek által kitűzött különös és sajtáságos célokat.

4. Az iskolák kormányzását illetőleg: legyenek a ministerialis kormánynak felelősséggel tartozó kerületi és helybeli bizottmányok, melyek tagjai a neveléshez értő szülők, nevelők és tanárokból álljanak, oly módon, hogy minden érdekelt felekezet kellőleg képviseltessék.

5. A tanárok választását illetőleg, a kerületi tanbizottmány az illető iskola befolyásával válasszon a ministerium által megerősítendőt.

6. A tanárok csak bepörléssel s ezen pör lefolyása után *ítéletesen* mozdíttathassanak el hivatalukból.

A Pesten egybegyült három hitfelekezetü prot. tanárok nevében közli, Pesten, septemb. 6-kán 1848.

Tavasi Lajos.

Hivatalos tudósítások és rendeletek a tanügyminis- tertől. *)

(Közoktatás és kultus.)

XXV. Hazánk mostani körülményei között a közalapítványi fő-
pénztári hivatalnak rendeltetik: hogy az ösztöndíjak kiosztásának

*) A *Nevelési Emléklapok* V-ik füzetében közlöttük volt egy részét a tanügyministeri rendeleteknek, a melyek t. i. a füzet kiadatása ide-
jéig jelentek meg; most megragadva a fonalat ott, a hol azt az
említett füzetben elejtők, közöljük mind azon hivatalos rendelete-
ket és tudósításokat, mik az alulirt napig adattak ki

Nem minden tanító és nevelő járathatja a „*Közlőnyt*“ a honnan
a rendeleteket lenyomatók; nincs is mindenkinek alkalmá a „*Köz-
lőny*“ olvastához jutnia: de nevelés és tanításügyi könyvecskénket
megszerezheti mindenki, s ugyanazért örömmel veendi, ha abban
és az előbiben, az eddig kiadott mindennemű tanügyi rendeleteket
birhatandja.

Sokja ezen rendeleteknek már elmulta idejét, többjének tuda-
tása egészen közönyös: de mind a mellett, hadd foglaljanak azok
is helyt a *Nevelési Emléklapokban*, mert azok mindenesetre emlékei
az első-tanügyministeri kormányzatnak magyar hazánkban, és aztán,
jobban is esik azokat összefoglalva egymásután megolvashatni és
igy, mintegy az egész ministerialis nyilvános hivatali működést át-
nézetileg végig tekinthetni.

Valamely fejtegetést, vagy véleménynyilatkozatot akármelyike
felett e rendeleteknek, nem szándékunk most írni, mert sokkal
rohanóbb most a kor, sokkal halmozottabbak az események, és sok-
kal inkább kell minden férfinak azokban tényleges részt vennie,
sem hogy még kedve, ideje és ereje volna és lehetne boncolgatni,
elv- és nézetkülömböséget nyilatkoztatni.

Anyit azomban mindenesetre szabadjon megvallanunk, hogy a
külömben minden téren és minden irányban megindult reformok,
új alakulatok és gyökeres változtatások, még csak igen csekély
nyomukat mutathatják fel a tanügyi téren, kivéve netalán egyes
tanodák erőlködéseit, miket én részemről csak sporádi tüneteknek
nézek. Már pedig a hatalmas és igazán szellemi reformnak, mely
kihathasson a messze jövőndőbe, hová a nemzet életének fonalát,
isten, igazság és remény ragadja, gyökeres és erőlyes, és apró
kivételekre és töredezett separatistikus irányzatokra nem tekintő
indulást kell vennie és vennie azt épen a tanügy összes terén. —
Míg lutheranus, kálvinista, görög egyesült és nem egyesült, r. ka-
tholikus, socinianus, izraelita sat. sat. irányuak lesznek tanodáink:
mindaddig, anyi meg anyi irányu lesz némileg a tanító is, általa a
tanítvány és a tanítványban a polgár és végre a polgárban a haza.
Tegyétek egyenesen emberien, tudományian, hazaiakká és magya-
rokká a tanodákat, és magyarokká, és tudományosan és nem fele-
kezeti képzettek kéleendnek a növendékek. Törvényeket kell hozni,
szentséges, alkotmányos erejű törvényeket, hisz azok most, már a

ideje és módja körül eddig követett gyakorlathoz nem ragaszkodva, az eddig ösztöndíjra méltatott s nála jegyzésben levő ifjakat, mihelyt ezek, az illető tanár hiteles aláírásával és pecsétével megerősített jó erkölcsi és szorgalmi bizonyítvány előmutatása mellett, ösztöndíjaikért megkeresik, még ki nem fizetett járandóságaikat folyó 1847/8-ik tanévnek mindkét feléről fizesse ki; s ezen általános utalvány értelmében a fiókpenztáraknál is rendeleteket tegyen.

XXVI. Néhai Trenka Mihály Alajos alapítványi tömegének harmada, azaz 738 ft 17 $\frac{2}{3}$ kr, a pesti ipartanodába járó tanulók számára ösztöndíji alapul vétetik; s ennek kamata, azaz 44 ft 17 kr, egy, erkölcsben és tudományban kitűnő szegény tanulónak a jövő iskolai évtől fogva évenként kiadatik. Ekkép a fenirt tömeg rendeltetésének céljára vitetvén, a pályázó tanulók folyamodványait és bizonyítékait az ipartanodai igazgatóság fogja, szokott módon, bevenni, s annak idejében a minisztériumhoz felterjeszteni.

XXVII. Az egyházak, lelelkészek és ezek jövedelmeinek összeírása végett a táblás jegyzékek elkészülvén, az egyházak főpásztora-ihoz utnak indíttatnak.

A népiskolák ügyében következő rendelet adatott ki:

XXVIII. A népnevelés megalapítására nézve, a tanítóképzés esz-
közlése után a népiskoláknak rendezése, s a hol nem léteznek,

nép összes szellemi erejének eredményei, saját lelke hata'mának kifolyásai; törvények, de nem csak rendeletek nyomán kell elintéznii a nevelést. De a mint a törvény csak a külső embert illeti — a belső ember, öntörvényétől függvén, — ugy ezen tanügyi törvények is, inkább külsejét illethetendik a tanodának, illethetendik a tanoda helyét, anyagi szerkezetét, anyagi erejét, a tanító biztos állását sat. s épen ezekben olyanyira eltérők tanodáink! — a tanítás szellemét a nevelés elvét és a lelki lehelleter, azt törvény ugy sem szabályozhatja, azt szabadon kell hagyni, mert a tudományos és az emberi haladás szelleme ragadja és igazgatja. Tanítónak könyvet kiszabni a mely szerint tanítson, vagy modort melyben oktalgasson, vagy fogásokat, mikszerint a növendékekkel bánjon, — az nem egyebet tesz, mint tanítót rontani. A művésznak, nem kell egyebet kezéhez adni a puszta márványdarabnál, és az eszmének szavát, Zeus vagy Aphrodite vagy Apolló, — Hunyadi, Zrinyi sat. szobrot akarok, — a többit, a kivelt bizd reá. Ilyen művész a nevelő, eszméje: az ember, ennek közelebb neve: magyar. Enyi az általános. Reszletekben más idomulást nyer ez, az elemi növendékben, más netalán az ipari, más a klasszikus tudomány irányu sat. sat. egyénnél. Általában, rossz a kormányzat nélküli tanoda, még rosszabb a tulzásig kormányzott. Tehát mentül eléb csak törvényeket és aztán kevés rendeleteket.

Tavasi.

felállításá és a tanítóknak méltó és illető ellátása elkerülhetlenül kívántatik.

Ennélfogva

Miután az iskolai szükségek fedezését az állodalom elvileg elvállalta, s ezen elv alkalmazásának kidolgozásával a ministériumot megbizta; és

Miután a ministerium addig is, míg a törvényhozás által segélytetnék, a menyire lehet a népnevelést emelni kívánja:

Ezennel felszólíttatnak az egyházmegyék és illetőleg egyházkerületek főpásztorai, hogy az iskolai reform előkészítéseül és alkalmazásaul szolgáló részletes adatokat s az egyes népiskoláknak és tanítóknak jelenlegi mind szellemi, mind anyagi állapotát a megküldött példány és utatítás szerint pontosan és hitelesen irassák össze, s véleményes jelentéseikkel minélelőbb terjesszék elő.

Ugyanazon alkalommal, mellyel az egyházi összeírás készül, a jelen iskolai összeírás is teljesíthetetik.

Budapest, május 12. 1848.

XXIX. Azon kötések, melyek az állodalom között viszonyosan fenállottak, miglen újab egyezkedések által fel nem oldatnak, épen tartatni kelletvén, rendelem: hogy mindazon szabályok, melyek a külföldi házassulandókra nézve birodalmi kapcsolatunkban eddig fenállottak, minden lelkésznek által felelet terhe alatt megtartassanak.

Ezen rendelet végrehajtása az egyházi megyék s illetőleg kerületek főpásztoraira bizatik.

Budapest, május 18-án 1848.

XXX. *A karlovici érsek s metropolitának.*

Midőn nagyméltóságod engemet az Ujvidéken tartandó értekezletről tudosita, nem másképp tünteté elő azt, mint a vélemények központosításának, a bekövetkező egyházi gyülekezet előkészítésének békes eszközét.

E helyett azomban, miként közönségesen tudva van, s maga nagyméltóságod f. é. 405-ik sz. alatt kelt levelében előadja, amaz értekezlet, a magyarföldi gör. n. egyesültek nagy részének részvéte nélkül, idegenekből is szerkeződve, Karlovicon akkép és oly dolgokba vegyült, a mikép s a melyeket sem az 1779. évi július 16-án kiadott szabályok, sőt magának a keleti egyháznak elvei sem engednek meg, a minthogy az ellen magának ezen egyháznak magyarföldi hivei nem szűnnek meg folytonosan nyilatkozni.

Minélfogva mind a patriarcha-választás, mind a mód mellyel az tétellett, törvénytelennek és érvénytelennek, ezennel kimondatván, nagyméltóságodnak rendelem, a mint következik:

1) Hahogy az egyházi gyülekezetnek Temesvárra juniusnak ószerinti 15-kére történt áttételét, a nádor királyi helytartó ő főn-

sége által, az én előterjesztésemre f. évi május 15-ről kiadott rendelet értelmében még ki nem hirdette, azt haladéktalanul 24 óra alatt, a legszorosabb felelet terhe alatt, saját költségén küldendő sürgönyök által hirdesse ki. És e szerint

2) Nagyméltóságod azon kívánatának, hogy az egyházgyülekezet még június 15-ről is elhalasztassék, és Temesvárról Karlovicra visszatéssék, hely nem adatik, anyival inkább: mivel a karlovici törvénytelenségek még szaporították azon okokat, melyek az egyházi gyülekezet áttételét kívánták.

3) Ő fölsége, a magyar- és kapcsolt országok királya, már az 1779. július 16-án a keleti egyházhoz tartozó magyarföldiek biztosítására kiadott nyilatkozványában is, kiszabta azon formákat, melyek szerint ezen egyház kívánatai előterjesztessenek; midőn pedig a legújabb törvényeket szentesítette, sanctiókép kimondotta — a mit nagyméltóságod tudtul adand hiveinek, — hogy ő fölségének rendeleteit mindenkoron és minden kívánataik iránt a minisztérium útján veendik.

4) Miután az országgyűlése f. évi július 2-ára ki van hirdetve egygyel több az ok, miszerint az egyházi gyülekezetet — a már kijelölt helyen és időben — megtartani kell; a minthogy az valósággal is meg fog tartatni azok által, kiknek ottan törvényesen helyök van, s kell, hogy jelen legyenek. Minden más törekvések, melyek e kongressus kebelén kívül keresnek lételt, törvényteleneknek s a rendbontás fokozatához képest megbüntetendőknek nyilvánítottak, és olyanoknak ki is hirdettessenek.

A kormány minden, a koronához tartozó népfajnak s így a szerbajkuaknak is jogait őrizni fogja, de nem fogja tűrni, hogy a magyar földön egyik népfaj a másik fölött, sőt ugyanazon fajnak egy része a másik rész felett, mint Karlovicon történt, ugyanazon egyházban előnyökkel éljen; a kormány igyen elnyomatottnak pártjára kél, és minden engedetlenség ellen tudand a maga rendelvényeinek fogamatot szerezni.

Budapest, június 3-án 1848.

XXXI. A miskolci tanítóképző intézetnél, Mester István lemondásával megürült egyik tanszék szabályszerű betöltéseül, a kassai tan. főigazgatóság előtt tartandó pályázat f. é. szeptember 1-jére tüzetett.

XXXII. A kassai főtanodánál Jantsik Mihály halálával megürült állodalomtani és bányajogi tanszék betöltése végett, a magyar tudományos egyetem előtt tartandó pályázat f. é. június 15-ére tüzetett.

XXXIII. Hivatalos teendőim anyira elfoglalnak, hogy ezeknek mulasztása nélkül időmet látogatások s egyes folyamodványok elfogadására forditanom lehetetlen. Minélfogva ideiglenesen kijelenteni kénytelen vagyok:

1) Hivatalos ügyben naponkint déli 12-órától 1-ig fogadok.

2) Folyamodókat szívesen látok hetenkint háromszor: t. i. hetfőn, szerdán és pénteken, reggeli 10 órától 12-ig.

3) Folyamodványát kiki átadhatja naponkint reggeli 10 órától 2-ig álladalmi altitkárom hivatalában; honnan a sürgelősbekek velem azonnal közöltetni fognak.

4) Kik rendkívüli eset miatt kívánnak velem személyesen értekezni, e végett akár írásban, akár szóval álladalmi altitkárom hivatalában szíveskedjenek magokat jelentení, mire válaszomat az illetők által tüstént megnyerendik.

Kelt Budapesten, június 19. 1848. *b. Eötvös József*, vallás és közoktatási minister.

XXXIV. A tanodai ösztöndíjakban részesíttetni kívánt ifjak melletti magánfolyamodványokat illetőleg jövőre nézve szabályul tüzetett ki, miszerint az ily folyamodványok kellő bizonyítványokkal ellátva, ezentul a tan-év befejezésétől számítandó egy hónap alatt mulhatlanul beküldessenek.

Budapesten, 1848-dik évi június hó 18-kán.

XXXV. A vallás s közoktatási ministerem előterjesztésére, *Ilm János* eddigi szathmár-németi megyés püspököt esztergomi érsek- és ország primásának; *Lonovics József* mostani csanádi püspököt egri érseknek; *Karner Antal* báci cimes püspököt és győri kanonokot székesfejérvári megyés püspöknek, *Jekelfalusy Vincze* almisi cimes püspököt és esztergomi kanonokot szepesi megyés püspöknek; *Horváth Mihály* hatvani prépostot és plébánost csanádi megyés püspöknek neveztem ki.

Kelt Innsbruckban június 25-én, 1848.

Ferdinand s. k.

b. Eötvös József.

vallás- s közoktatási minister.

XXXVI. A vallás s közoktatási ministerem előterjesztésére *Athanaczkovits Plátót* eddigi budai püspököt és a vallásministeriumomban a görög nem egyesült egyházi osztály főnökét bácsi g. n. e. püspöknek neveztem ki.

Kelt Innsbruckban, június 20-án, 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József

vallás- s közoktatási minister.

XXXVII. Nádor k. helytartó ő fensége a vallás és közoktatási minister előterjesztésére tárcájához Markovics Lászlót ministeri titkárrá nevezte.

XXXVIII. A vallás és közoktatási minister által Balázs Villibald és Torzsok Mihály segédfogalmazókká. Blázsovics János irnokká, Ginter Károly és Tisza Kálmán pedig díjtalan fogalmazógyakornokokká kinevezettek.

XXXIX. Vallás és közoktatási minister előterjesztésére a pécsi káptalanban címzetes kanonokká Pletnich Ferencz kinevezetik.

Budapesten, jun. 30-kán 1848.

Istvān, nádor és k. helytartó.

b. Eötvös József.

XL. *Kinevezések.* A vallás és közokt. minister által a pesti m. k. egyetemenél Garay János a magyar nyelv és irodalomtani, Horváth Árpád a diplomatikai, Nendtvich Károly a vegytani, Purgstaller József a bölcsészettani és Vallas Antal a menyiségtni tanszékre *rendes*; Bercsényi László pedig a politikai és váltóügyi, továbbá Kornis Károly a büntetőtörvénytni, végre Suhajda Pál az egyházügyi tanszékre *rendkívüli* tanárocul kinevezettek.

XLI. *Körlevél minden vallásfelekezett főpásztoraihoz.*

Midőn önökhez e folyó évi május 10-én intézett szavaim még alig hangzottak el; az egyetértés, és testvéri béke ellen, melyeknek paizsára a hazának soha nagyobb szüksége nem volt mint most, némely roszakarók vagy korlátoltak által ittott mint értesitem, folyvást ármányok forraltatnak; önök kik a nép millióinak lelki őrjei, s az üdvösség utján vezetői, a haza ellen véténének, ha szent hivatásuknak minden eszközeit ezentul is fel nem használnák hatályos meggátlására azoknak, mik a kivivott szabadság gyümölcseit megérlelni nem engedik.

Hogy félreértések történnek, jele hogy sokan a törvényt nem tudják, de nem értik. Izgatások rosz akaratot tanusitnak.

Felhivom tehát önöket, a haza szent nevében ujjolag és ismételve, hogy papjaik, és alárendeltjeiknek szoros kötelességükké tegyék, miszerint a népet minden mellékes tekintetek nélkül felvilágosítani, a törvények rendeleteiről kellőleg értesíteni, s a testvériség, rend, és béke szent igéire oktatni soha meg ne szünjenek.

Hogy pedig a felelős kormánynak rendeletei is a haza minden polgárai előtt tudva legyenek, szükséges, és meghagyom miként azokat a lelkészek az egyházi szószékből alkalmlilag hirdessék, s a köznép felfogásához mért magyarázatokkal kísérve értelmessék.

Rendeletieért felelős a kormány a népnek is, de a lelki pásztorok, mint a népnek legközelebb álló vezetői kétszeresen felelősek, a vallás és haza nevében a kormány rendeleteinek igaz értelmezéseért.

Hazaifui üdvözlattel!

Budapest, jul. 8. 1848.

Vallás- és közoktatási minister.

Eötvös József.

XLII. A helvét s ágostai hitűek egyházkerületeihez.

Az egyházi és iskolai reform iránt önökkel tartandó értekezlet határidejének kihirdetésére, az országgyűlésnek a haza rendkívüli körülményei miatt idő előtt történt egybehivatása, s erre viszont Erdélynek egyesülése következőzén; önök átlátandják: hogy mind országgyűlési elhivatásaink miatt, mind erdélyi rokonainknak, most már velünk egyeknek és azoknak megjelenhetése tekintetéből, az eleve kitűzött időt meghosszabítani kell.

Ezeknélfogva, az érintett értekezlet helyéül továbbá is Budapest tartatván, idejéül — ezen rendelet által — folyó évi szeptember 1-je tüzetik ki, mikoron önök küldöttei hitőknek az immár teljes hazában levő minden sorsosaival együtt alkotandják azon értekezletet, mely a dolgok új rendét előkészíti.

Budapest, jul. 10. 1848.

Eötvös József.

XLIII. A vallás és közoktatási ministerem előterjesztésére Kollarcsik István, kassai székesegyházi főesperes-kanonokot a szentlélekről nevezett hrapnai címzetes apáttá, és Szolcsányi Ádám, szinte kassai székesegyházi mester-kanonokot, Krompach melletti richnyói címzetes préposttá nevezem ki.

Kelt Innsbruck városában, junius 25-én 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József s. k.

XLIV. A magyar tudomány-egyetemnél Virozsil Antal nyugalmaztatása által ürességbe jött természetjogi tanszékre rendes tanárrá: Pauler Tivadar, a győri feltanodában volt természetjogi tanár kinevezett.

Budapest, jul. 11-kén 1848.

b. Eötvös József.

XLV. Az erdélyi helvét s ágostai hitvallásuak és unitariusok egyház főtanácsaihoz.

Miután minden bévett vallás-felekezetek egyházi és iskolai szükségeinek fedezését az állodalom elvileg elvállalta, s ezen elvnek alkalmazásával s e tárgyban részletes törvényjavaslatnak készítésével a ministeriumot megbizta, az 1848: 20. tcz. 3. §-ának teljesítése végett a magyarhoni protestans hitfelekezetekkel az egyházi és iskolai reformrol tartandó értekezés helyéül Pestvárost, idejéül pedig f. é. augusztus 1-jét jelöltem vala ki.

Miután már Erdélynek Magyarhonnali ohajtott egygyé alakulása létesült, ezen értekezletben a volt erdélyi protestans és unitarius vallásfelekezeteknek is részt kellett venniök, hogy

azt biztosabban, s szükséges előkészületek mellett tehessék, célszerűnek találtam az említett értekezlet idejét augusztus 1-ő napjáról f. évi *september 1-ő* napjára tenni által.

Ennek következtében, bizodalommal hívom föl önöket, uraim! hogy addiglan is az értekezlet tárgyait vitassák meg, adataikat készítsék elő, s az értekezletre, a fen irt időben küldjék megbízottjaikat, oly számban, a mint jönnek és célszerűnek fogják tartani.

Tisztemnek s hazafiui kötelességemnek érzéseivel várom önök küldötteit, kiket az ügynek mind szeretete, mind ismerete fog lelkesíteni, hogy a dolgot új rendének megalakításában közremunkáljanak.

Budapest, július 11-én 1848.

b. Eötvös József.

XLVI. A vallás- és közoktatási minister az egyetemi könyvnyomdaintézethnél fenálló könyváruai ügyelő, és könyváruai ügyelői segéd hivatalokat a nyilvános tiszti állomások közé sorozván, — az eddigi könyváruai ügyelőt, *Belányi Ferencet*, e tisztében megerősítette: a megürült könyváruai ügyelő segédi hivatalra pedig azon intézet eddigi dijnokát, *Schöffmann Jánost*, nevezte ki.

Budapest, 1848-ik év július 13-án.

XLVII. Folyó évi május hó 8-dik napjáról közzé tett felszólításom következtében, a porosz képezdébbe, status költségén, kiküldetés végeft folyamodtak a kitűzött határidőig 196-an, elkésztek folyamodványuk béküldésével 5-en.

Erdélynek közbejött egyesülése hozván magával, hogy a kiküldendő egyének száma legaláb négygyel szaporittassék, ezen okból nem, mint kezdetben cél vala 12, hanem 16 egyén fog kiküldetni.

Megválasztattak pedig a kiküldetésre, a benyujtott bizonyítványoknak, gondos egybevetése, továbbá a nevelés ügye iránti meleg részvétnek, s a magán vagy köztanítói minőségben kifejtett érdemeknek kellő méltánylása mellett a következők egymint:

Ballagi Károly helv. hitvallásu; 3 év óta magán tanító, s nyelvészettani író.

Bartal László, róm. kathol. több év óta ápolója a magyar nevelési ügynek.

Bedő Ferenc unitarius, bölcészetet végzett tanuló Kolozsvártt.

Bilszky Ferenc róm. kathol. áldozó pap, és 9 év óta nevelő.

Birányi István róm. kath. nevelő s magántanító 4 év óta; Schulz név alatt ismert író.

Elekes István helv. hitvall. magántanító volt 5 évig, köztanító 3 évig.

Görög Imre görög egyesült; képzett kiseddovó, köztanító volt 3 évig, nevelő 2 évig.

Gregus Gyula ágostai hitv: magántanító volt 3 évig.

Kacziány Ferdinand ágostai hitv. nevelő volt 7 évig, N. Enyeden köztanító 1 év óta.

Kárffy Titus róm. kath. nevelő 4 év óta.

Kolosa György róm. kath. magántanító 4 év óta.

Krecaóovics Pál görög nem egyesült; egyedüli folyamodó, ki a kapcsolt részek nyelveit, a magyar és német nyelv mellett, oly mértékben bírja.

Pázmán György, róm. kath. nevelő, és segéd köztanító volt 11 évig.

Pillicz Dániel izraelita, mint rabbi, két helyt állított népiskolát.

Sárkány Ferencz helv. hitv. kolozsvári köztanító 4 év óta.

Sztolozsán András görög nem egyesült, több év óta magántanító.

Mikor fognak e megnevezett egyének, poroszthoni utjokra úgy indittatni el, hogy rendeltetésök helyére még a jövő tanév kezdete előtt megérkezessenek: erre vonatkozó rendeletemet, ezen hivatalos lap után azonnal veendő, mihelyt az azt módosítandó, s már mübe vett előleges intézkedések bevégeztetnek.

A kiküldetésre meg nem választott folyamodók közül azok, kikben a tanítói pályára legtöbb hajlam s képesség van, az oktatás ügynek tervezetben levő, s a kor kívánataihoz illesztendő átalakítása folytán, itthon fognak általam igénybe vétetni; s tanítói ügyességöknek a köösönség irányábani hebizonyíthatására kellő tért nyerni.

Egyébiránt mind azok, kik a kiküldetésért folyamodtak, folyamodványaikat az azokhoz mellékelt bizonyítványokkal együtt, folyó hó 18-dik napjától kezdve, irodámból fogják visszavehetni.

Budapesten, július 16. 1848.

b. Eötvös József.

XLVIII A közoktási ügynek mind szellemi mind anyagi tekintetben tervezetbe vett elrendezésével kapcsolatban álló teendőök miatt, a jövő tanév kezdete úgy a gymnasiumokra, mint az ezek feletti álló valamenyi felsőb tanintézetekre nézve, folyó évi novemberhó 1-ső napjára tüzetvén ki általam, erről az illetők ezennel is értesítetnek.

Budapesten, július 16. 1848.

b. Eötvös József.

XLIX. A vallás s közoktatási minister előterjesztésére olvasó kanonokká: *Pendl Ferenc*, éneklő kanonokká: *Farkas Imre*, órkanonokká: *Schwanfelder József*, székesegyházi főesperestté s kanonokká: *Maurer György*, budai esperestté s kanonokká:

Késsány Ignác, idősb mester-kanonokká: *Aigner Károly* kinevezetnek.

Budapesten, július 16-kán 1848.

István nádor k. helytartó.

b. Eötvös József

L. Schöpf Ágoston orvos sebésztudor és a gyakorlati gyermekgyógyászat magán-oktatója, a pesti magyar tudományegyetemhez gyakorlati gyermek-gyógyászat rendkívüli tanárává kineveztetett.

Budapest, jul. 17. 1848.

b. Eötvös József.

LI. Orvostári előterjesztések nyomán, a sebészi tanfolyamot illetőleg rendelem:

A sebészi tanfolyam már a legközelebbi tanévben megszüntetik. Ugy azomban, hogy

1-ször. A tanfolyamot már megkezdett sebész növendékeknek, pályájukat bevégezni megengedtetik.

2-ször. Azon egyénekre nézve, kik oly szándékkal léptek borbélyműhelyekbe, hogy később a polgári sebészi tanfolyamot végezhessek, a felvételre kétévi határidő tűzetik ki.

Budapest, jul. 24-én 1848.

b. Eötvös József.

LII. A népnevelésnek hazánkban jobb lábra állíthatása nélkülözhetlen tényezőként igényel egy olyan folyóiratot, melyben az e részben követendő például előttünk álló nemzetek nevelési elvei, hazánk s korunk szükségéhez illesztve, időről időre felmutattassanak; a saját körünkben felmerülő népnevelési előnyök és hiányok, kellő használat s orvoslás tekintetéből, ismertessenek; az oktatás s neveléstan egyes legfontosabb kérdései népszerűleg kimerítve megfejtessenek; a neveléstani irodalom művei, honiai s külföldiek egyiránt, az azok közt célszerűleg választhatásra irányadólag bíraltassanak; s midőn az ily szellemben közlendő értekezések által, egy részről legkitünőbb szakembereink felismerésére alkalmat nyerünk, ugyanakkor, más részről folytonosan pótoljuk azon tanítóink fogyatkozását, kiknek hivatalba állásuk előtt nem vala módjuk magokat, rendeltetésök céljához illő módon kiképezni stb. stb.

Célom egy ily szellemű folyóiratot, *Nevelési Szemle* cím alatt, legfeljebb 10 nyomtatott ivre terjedendő havi füzetekben, a jövő 1849-dik évi január 1-ső napján úgy indítani meg, hogy minden füzet azon hónap elsőjén, melynek nevét viselendi, már köz kézen foroghasson.

A Szemle szerkesztőjének évi díját 1500 ftra, egy mellé adandó segéd szerkeztőét 800 pfttra határoztam. Továbbá, a Szemlébe fölvehető eredeti cikkek nyomtatott iverért 20 pft, az idegen nyelvből fordított értekezésnek nyomtatott iverért pedig 12 pft tiszteletdíjt ajánlok.

Miről azon felszólítással értesitem a nevelésügy szakismerő barátait, hogy a kik a nevezett szerkeztői vagy segédszerkesztői állomásra alkalmaztatni kívánnak adják be az iránti folyamodványukat, tanodai bizonyítványaiknak kíséretében, s minden a nevelés ügye körül, kivált pedig a nevelési irodalom mezején szerzett érdemeiknek hiteles felemlítése mellett, budapesti irodamba, f. é. október 1-ső napjáig.

Azok pedig, kik a nevelés és közoktatás bármely ágára, különösen a népnevelésre vonatkozó értekezéseikkel vállalatombhoz járulandanak, f. é. október 1-ső napjától kezdve küldjék munkálataikat most nevezett irodamba, tiszteletdíjukat, a beküldött értekezésnek megjelente után, s annak terjedelméhez képest, a szemlei szerkeztőség utján pontosan veendőik.

Az iránti intézkedésem, mikép élvezhesse a tanítói kar a *nevelési szemlét* anyagi terheltetése nélkül, annak idejében fog a maga utján közzététetni.

Budapesten, julius 25-kén 1848.

b. Eötvös József.

LIII. Hogy a képezdétet, melyeken népnevelésünk sarkallik, hazánk s korunk kívánataihoz képest *minél előb* átalakithassam, mulhatlanul szükséges levén e végre mindegyik, már fenálló képezde körül, a helyszínére küldendő biztosaim által szereznem részletes tudomást mind arról, valami csak ezen intézeteknek szellemi és anyagi fenállását, életmozgalmaikat s az azokra segé-
lőleg vagy gátlólag ható körülményeket illeti; ez pedig akkor történhetvén meg legcélszerűbben, ha kiküldendő biztosaim minden képezdétet, s az a mellett megtekintendő elemi- és népiskolát, saját életműködésében, tehát a rendes szorgalom idején gyakoroltatni szokott napontai foglalkozások közt tesznek vizsgálódások tárgyává: ezekhez képest rendelem, miszerint hazánk minden *képezdejében*, nem külömben *elemi- s népiskolájában*, f. é. september 1-ső napján a tanítás megkezdessék; hogy, a nevezett intézetek körül így szereszhető tapasztalatok nyomán, a szükségelt reformnézetek még f. é. november hóban életbe léptethessenek.

Budapesten, julius 25-én 1848.

b. Eötvös József.

LIV. A vallás és közoktatási minsterem előterjesztésére *Girk György* adrásai felszentelt püspököt s kalocsai kanonokot az ottani főkáptalanban nagypréposttá, *Ránolder János* pécsi kanonokot droszói címzetes apáttá, *Zsitvai István* zimonyi lelkészt csudányi címzetes préposttá nevezem ki.

Kelt Insbruckban, julius 10-én 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József s. k.

vallás- s közoktatási minster.

LV. A vallás- s közoktatási ministerem előterjesztésére *Liptai Antal* apátot és hétszemélyes táblai ülnököt dulmi címzetes püspökké nevezem ki.

Kelt Insbruckban, julius 11-kén 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József s. k.

vallás- s közoktatási minister.

LVI. *Csalány István* jogtudor a pozsoni főtanodánál természet- és magyar közjogi tanszék helyettes tanárává kineveztetett.

Budapest, julius 26-kán 1848.

LVII. A vallás- s közoktatási ministerem előterjesztésére *Szilberknoll József* győri kanonokot a boldogságos szűz prinói címzetes apátjává, — *Mogyorósy Pál* győri kanonokot pedig szinte a boldogságos szűz aicskai vagy ocskai címzetes prépostjává nevezem ki.

Kelt Insbruckban, julius 10-kén 1848.

Ferdinánd s. k.

b. Eötvös József,

vallás- s közoktatási minister.

LVIII. A kassai nemes növeldeben két növendékhely megürülvén, ez tudomásul közzétételik oly megjegyzéssel: hogy ezen növendékhely elnyerése tekintetéből, a kellő bizonyítványokkal ellátandó folyamodványok f. é. september első napjáig budai irodámnál lesznek átadandók.

Budapest, julius 31. 1848.

b. Eötvös József.

LIX. A vallás- és közoktatási minister előterjesztésére rendelem, a mint következők:

A mint a görög nem egyesülteknek vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga az 1848: 20. törvénycikk által biztosított, a törvény kihirdetése után még egy hónap sem mulék el, egyházi gyülekezetöknek egybehívását folyó évi april 26-rol már el is rendeltem, és rendeletemnek végrehajtásával karloviçi érsek és metropolita Rajacsich Józsefet megbiztam.

A nevezett érsek azomban, e törvényes rendnek követése helyett, elsőben is azon értekezletet, melyen előleges följelentése szerint, az egyházi gyülekezetet kell vala előkészitnie, pártütő gyülekezetté változni, s azt, a helybelieken kívül Szerbiából átjött hitsorsosaival is alakulni, s általa magát lázadó módon patriarchává választatni engedte és segítette.

És ámbár ezen gyülekezetnek törvénytelenységét és a patriarcha-választásnak megsemmisítését az előterjesztő minister, f. évi jun. 3-rol 1410. szám alatt kiadott rendelete által nyilván kimondotta, — ámbár ő felsége apostoli királyunk az elébe járult karloviçi küldöttségnek ugyanazon értelemben adta királyi válaszát Innsbruckban: Rajacsich József mind ennek ellenére a törvényes

rend ntjára nem csak vissza nem tért, sőt azon rendeletemnek : miszerint a kikindai vészes mozgalmak következtében az egyházi gyülekezetnek Temesvárra áttételével megbiztam, nyilván nem engedelmeskedett, és érseki s metropolitai címének elhagyásával törvénytelen címet vévén föl, hiveit az állodalom ellen nyilvános lázadásra gyűjteni, Karlovicot ezen kárhozatos lázadás központjává tenni, polgári háborura okot szolgáltatni, s ennek nem csak részesévé lenni, de egészen élére állani, s a lázadó seregeket nevelni, gyarapítani vakmerősködött.

Ezeknél fogva Rajacsich József, mint kit enyi törvénytelen tettek terhelnek, s ki a törvénynek, ő felségének és a kormány-
nak rendeletei ellen feltámadott, ő felsége nevében érseki és metropolitai hivatalától ezennel felfüggesztetik, s a görög nem egyesült egyház kormányzásával Athanackovich Pláto bácsi püspök ideiglenesen megbizatik, s egyszersmind a görög nem egyesült egyház püspökeinek, papjainak és minden hiveinek ezen rendelet által megparancsolom: hogy Rajacsich Józseffel mindennemű érintkezést elkerüljenek, a mikép attól az előteterjesztő minister által már folyó évi julius 9-kéről kiadott körrendelet által eltiltattak; külömben szövetségeseinek fognak tekintetni, és a büntető igazságnak általadatni.

Más részről rendelem: hogy további rendeletig Athanackovich Plátót az egyházi kormány vezetésével megbizottnak ismerjék, rendeleteit azon engedelmességgel fogadják, mellyel az egyház főkormányzójának minden törvényes intézkedései iránt viseltetni tartoznak.

Budapest, aug. 2-án 1848.

István nádor, kir. helytartó.

b. Eötvös József.

LX. *Gaal Lajost* a kolozsvári kir. főtanodában a politikai tudományok rendes tanárává ezennel kinevezem.

Budapest, aug. 5-kén 1848.

Vallás- s közoktatási minister

b. Eötvös József.

LXI. Miután az aldunai vidéken fellázadt szerb csapatok már is közpénztárakat raboltak ki; miután tartani lehet attól, hogy a szerb nemzeti alapértéket is megcsorbitani és kárhozatos céljaikra fordítani igyekezendének:

Rendelem: hogy az érintett, s az állodalom felügyelése alatt álló alapértéknek adósai, előleges engedelmem nélkül, sem kamatbeli, sem tőketörlesztési fizetést, semmi szin és ürügy alatt ne tegyenek.

A ki ezen rendeletet áthágja, a lázadásbani tetteges részvét gyanuját vonandja magára: a mellett fizetései érvényteleneknek, s annak idejében felhajtandóknak ezennel nyilvánítatnak.

Ezen rendelet minden hatóságokban hirdeltessék ki.

Budapest, aug. 13-dikán 1848.

Vallás- s közoktatási minster *b. Eötvös József.*

LXII. Az ausztriai közoktatási ministerium hivatalos jelentése szerint a bécsi protestans hittani intézetnél a szünnapok folyó évben september végéig tartandnak, és az új tanév ezen intézetben, a bécsi tudományos egyetemmel együtt, az eddigi rendelet szerint október elején veendi kezdetét; mi is ezennel köz-hirré tétetik. Budán, augusztus 14-én 1848.

LXIII. A tudós pályára indult ifjaknak célszerűleg képezhetőse s főiskoláinknak szilárd alapon működhetőse kívánja, hogy középtanodáink (gymnasiumaink) rendszere és tanítói személyzete körül gyökeres reform eszközöltessék.

Ohajtandó volna e végre minden jövőre is fenállandó középtanodát, már folyó évi november hó 1-ső napjára a kor kívánta irányban s mértékben átalakítani.

De mivel ezt sem hazánk jelen anyagi állása, sem az itt igénybe veendő képes tanári egyének száma még meg nem engedi; azomban nem is a sok, hanem a jól rendezett középtanodákban áll a jövő tudós osztály biztos alapja: céloim ehhez képest jelenleg, ha a körülmények engedik, tiz középtanodát, a kimondott elv szerint oly renddel alakítani át, hogy kettő azok közül itt Budapesten, a többi pedig az egyesült Magyarhonnak különböző vidékein, még ez év folytatában rendeztessék.

Melyek lesznek a Budapesten kívül legközelebb rendezendő középtanodák, ezeknek megnevezése még függőben lévő tárgyak elintézésétől feltételeztetvén, később fog hivatalosan közzé tétetni.

Hogy pedig a nevezett tanári minőségben alkalmaztatni kívánó egyének az előkészülésre időt nyerjenek, s az illető tárgyakban magokat tájékozthassák, ezennel tudatom: miszerint az átalakítandó középtanodák mindegyikében 7 tanár fog szakrendszer szerint összesen 6 osztályban működni; nevezetesen:

1-ör. Az első és második osztályban egy tanár a latin és magyar nyelv elemeit adandja elő.

2-or. A harmadik és negyedik osztályban szintén egy tanárra lesz bizva a latin és magyar nyelv taníttatása.

3-or. Az ötödik osztályban a költészetet, klasszikusok magyarázatát, s a görög nyelv elemeit egy külön tanár adandja elő.

4-er. A hatodik osztályban a szónoklat, a görög nyelvtan, és a klasszikusok magyarázatának folytatása szintén külön tanárra lesz bizva. Magában értetvén, hogy a legközelebb nevezett két tanár a klasszikusok magyarázatához megkívántató segéd tudományokat is fogja előadni.

5-ör. A mathesis és természettudományok.

6-or. A történet és földrajz.

7-er. A német és francia nyelv és irodalom szinte külön tanárok által fognak előadatni, kik közül az 5. 6. és 7. szám alattiak a középtanodának több egymásfeletti osztályában fogják szaktudományukat az e végett kibocsátandó szabályok szerint fokozatosan tanítani.

Minden tanárnak fizetése leend Budapesten 800 pft, vidéken pedig 600 pft azon megjegyzessel, hogy minden középtanodában az alkalmazandó 7 egyén közül fog kineveztetni egy igazgató, kinek tanári rendes fizetése igazgatói fáradsága jutalmául Budapesten ugyan 300 pfttal, vidéken pedig 200 pfttal fog pótoltatni, s 10 évi működése után, minden tanár 100 pft növendéket kap évenként azon rendes fizetéshez, melyet 10 éven keresztül huzott.

A tanárok bármely bevett vallás követői közül egyedül képeességök ajánlatára fognak alkalmaztatni.

A tanszékek pályázás utján fognak betöltetni, mely pályázás történni fog Budapesten az általam kinevezendő bizottmány előtt következő módon:

1-ör. Az irodalom és közoktatás mezején ismeretes egyének pályázhatnak pusztá folyamodás által is, melyhez azomban tartoznak oda mellékelni hiteles bizonyítványokat, és munkáikat, irodalmi és oktatási érdemeik igazolása végett. Ily pályázók számára a határnap, melyen tul folyamodvány el nem fogadtatik, f. é. október 1-je.

2-or. Minden másoktól, kik az irodalom és oktatás mezején köz elismerést nem vtvak ki, személyes pályázás kívántatik. Az ilyen pályázók a kitüzendő kérdésekre szó- és írásbeli felelettel fognak tartozni, s a kitüzendő kérdések, a tárgy érdemén kívül, az előadási módszerre is vonatkozandnak. — Ily pályázók csőd-je szinte f. é. október 1-jén kezdődik, s néhány nap alatt befejeztetik.

A pályázók egyáltalán világos szavakkal jelentsék ki, melyik tanszéknél kívánnak alkalmazást nyerni.

Jelen rendelet által a csőd kihirdettetik.

Budapest, augusztus 24-én 1848.

Vallás- s közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXIV. *Vallás s közoktatási minister előterjesztésére a kalocsai főkáptalanban fokozatos előléptetéssel olvasó kanonokká: Nehiba János, éneklő kanonokká: Szathmáry Antal, őrkanonokká: Göbel Ferenc, bácsi sz. Pálrol nevezett kispréposttá: Korsós József, székesegyházi esperestté: Zombory János, bácsi főesperestté: Körmöczy Miklós kinevezettek.*

Kelt Budán, 1848-ki aug. 24-kén.

István nádor.

b. Eötvös József s. k.

I.XV. Vallás s közoktatási minister előterjesztésére a károlyfejérvári székes káptalanban éneklő kanonokká: *Losteiner János* kinevezetik. Kelt Budán, 1848-ki aug. 24-kén.

István nádor, k. helytartó. *b. Eötvös József* s. k.

LXVI. Mennyei Lajos ájtatos-tanítórendi növendéket, az érsekújvári képezdénél megürült tanszékre mint helyettes tanárt ezennel kinevezem.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXVII. A kassai feltanodánál megürült álladalomtani és bányajogi tanszékre *Végh Antal* jogtudor helyettes tanáru ezennel kinevezetik. Budapest, aug. 25-kén 1848.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXVIII. A pozsonyi kir. feltanodánál ürességben volt álladalomtani és bányajogi tanszék, *Baintner János* kineveztetése által betölttétvén, a volt magyar kir. helytartó tanács által azon tanszékre nézve f. évi október 5-re hirdetett csőd ezennel megszűntetik. Budapest, augusztus 30. 1848.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXIX. Azon bármely vallásfelekezetheli lelkészek s iskolatanítók, kik, szívök magasztos sugallatát követve; készek az önkintes nemzetörök zászlói alatt szeretett honunk védelmére fegyvert fogni, biztosítom ezennel a haza nevében, hogy hadiszolgáltatuk bevégeztével az álladalom jövődjök felül gondoskodni fog.

Budapest, sept. 2. 1848. Vallás és közoktatási minister

b. Eötvös József.

LXX. A vallás- és közoktatási ministerium által f. é. aug. 24-ről 603 M. sz. alatt a selmeci bányászati, és erdőszeti igazgatósághoz következő rendelet küldetett.

A selmeci bányász, és erdősztanoda, mely ekkorig az ausztriai birodalom minden tartományaira kiterjedő tanintézet volt, ezentul is Magyarország részére mint magyar nemzeti intézet fentartatván, dicséretes működését, a honfiak bányászatra, és erdőszetre képzésében folytatni fogja, idegenek sem rekesztetvén el a tanoda használatától.

Mihelyt a hazában ipartanodák fognak elegendő számmal, és jól rendezett minőségben felállítani, s ez által lehetséges leendő a bányászati, és erdőszeti tanulmányok alapjául és kulcsául szolgáló előismereteket ily tanintézetekben kimerítőleg szerezní meg, azonnal a selmeci akadémia is egészen magyar nemzeti irányban újból fog alakíttatni és szorosabb értelemben bányászati, s erdőszeti tanulmányoknak elméletileg szint úgy mint gyakorlatilag, kimerítő tanítására szoríttatni.

Addig pedig a tanítást szintugy, mint az igazgatást illetőleg jelen szerkezetében, s szabályozásában meghagyatik, a következő változtatásokkal s módosításokkal:

1. A selmeci akademia egyenesen a vallás és közoktatási ministeriumnak alá lesz rendelve, ahhoz teszi minden tudósításait, felterjesztéseit, és innen veszen szabályozó rendeleteket.

2. Ügyvezetési nyelve magyar leend, következőleg felterjesztései, hirdetései, s a tanulókhöz intézendő rendeletei is ezen nyelven szerkezendők.

3. A jelenben hivataloskodó tanárok állomásaikban, eddig vett fizetésekkel, meghagyatnak ugyan, de

a) azok, kik erre képesek, már az iskolai év kezdetével vagy lehető legrövidebb időn tanításaikat magyar nyelven köteleztetnek előadni; a nem sokára bekövetkezendő újbol alakításkor minden esetre csak magyarul tanítani képes tanárok levén alkalmazandók.

b) Ha időközben változás történék, az ürességbe jöendő tanszékek is magyar tanításra alkalmas egyénekkel fognak betölteni.

c) Az igazgatóság rögtön tegyen felterjesztést mindenik tanár mellé oly tanítói segédek alkalmazásáról, kik illető szakbeli jártasságuk mellett a magyar, és német nyelvet egyiránt birván, magyar előadásokat tarthassanak, s a tanár tanításait, a németben nem eléggé jártas tanulóknak magyarázhatják.

4. Az ösztöndijasok száma tekintettel az eddigelé is Magyar-és Erdélyország fiai közül ily segedelemben részesülőkre, ugy szabályoztatik, hogy évenkint

bányászattanulóknak . . .	19
sóaknászati gyakornoknak.	4
erdészettanulóknak	8

bánya számvevőségi gyakornokoknak 7 ösztöndijak fognak kiadatni mint hazafiaknak, egyegy ösztöntij 200 pftot tevén.

Ezen ösztöndijak minden év végével újbol fognak osztatni, mire nézve az igazgatóság valamint most, ugy ezután is minden iskolai év végével a szorgalmi, előmeneti és erkölcsi osztályzások beküldése mellett, fellerjesztést teend a közoktatási ministeriumhoz.

Ezen rendelet kapcsolatában kihirdettetnek azon szabályok, melyek a selmeci akademia növendékeinek felvételére nézve, addig is, miglen ezen intézetnek bővebb rendezése megtörténhetik, megtartassanak.

1) A rendes növendékektől, kik tanulmányaik elvégzése által az álladalom szolgálatára képesitetnek, kivántatik, hogy felvétetésök előtt a bölcsészeti tanulmányokat jó sikerrel végezzék; felvételtvén pedig, a bányászati és erdészeti tanulmányokat a meghatározott időben és rendben magokévé tegyék.

Reájok nézve az iskolai pálya az erdőszeti szakban négy évre van határozva, azoktól pedig, kik a bányászati kollégiumot,

szinte mint az erdőszeti tanulmányokat is rendes tanítványi minőségben, tökéletesen beakarják végezni, öt évi iskolajárás kívánatlik. —

Azoknak, kik kitünő képességeket, és a mathematikai, és természettani tanulmányokban tett jeles előmøneteløket hiteles bizonyítványok által igazolhatják, megengedtetik, hogy a bányászati, és erdőszeti tanoda második osztályába azonnal beléphessenek.

2) A rendkívüli tanítványoknak, kik magán szolgálatra képeztetnek, szabadságokban áll, a tanulmányokat, melyeket hallgatni akarnak, választani, s a sorozatot is, miszerint az előadásokra járni kívánnak olykép válasszák, miszerint azok által kelöløleg foglalkodtatva legyenek. Tölök határozott előtanulmányok nem követeltetnek, hogy azomban a bányászati és erdőszeti tanokat sikerrel hallgathassák, kell bírniok amaz általános előismeretekkel, melyek e célra megkívántatnak s részint a középtanodákban, részint a real és technikai iskolában megszerezhetők.

3) A tanítványoknak felvételére megkívántatlik, hogy belépésük idején legaláb tizennyolc évesek legyenek.

4) A tanítás kezdete ugyan más rendelet által általában november 1-jére tüzetett ki. Azomban ezen erdőszeti és bányászati tanodában az előadások október 1-jén kezdessenek, minthogy a bányaméréresnél és földisménél rendre kerülø gyakorlati alkalmazásokat szabad ég alatt, még a tél beállta előtt kell véghez vinni.

5) A kollegiumok megújításának ekép kijelölø ideje előtt vagy végkép október első napjaiban azok, kik felvétetni kívánnak, folyamodványaikat a tanodai igazgatósághoz adják be, hozzá mellélølvén bizonyítványaikat az előtanulmányok befejezéséről, életkorukról, s kik nem közvetlenül egy vagy más iskolából lépnek a bányászati és erdőszeti tanodába, azok a közbejött időben folytatott foglalkozásaikról és erköløseikről is.

Budapest, setember 1-jén 1848.

b. Eötvös József.

LXXI. A vallás s közoktatási minister előterjesztésére Magyarország irlalmas zárdáinak az ausztriai tartományi főnökötli függésük ezennel megszüntetvén, a budai, pozsoni, váci, egrí, pécsi, pápai, temesvári, nagyváradí, szatmári, zágrábi, szepesváralljai, kis-mártoni, szakolezai, valamint netán felállítandó zárdák is, az irlalmas rend magyar tartományi egyletévé (provincia) öszvekapcsoltatnak, és tartományi helyettesfőnökül *Branizza* Kelemen, eddig budai perjel három évre kineveztetik.

Kelt Budán 1848-d. évi sept. 5-én.

István nádor, k. helytartó.

b. Eötvös József

LXXII. Az ausztriai vallás- és közoktatási minister kívánatára ezennel közhírré teszem; miszerint az ausztriai birodalom örø-

kös tartományaiban a felsőbb tanintézeteknél, ide értve a prot. theologia intézetet is, az oktatás f. é. november 1-én fog megkezdetni, kivéve mindazáltal az eddigi bölcsészeti első évi tanfolyamot, mint a mely ezentul a középtanodai első osztályt képezi.

Budapest, sept. 5. 1848.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXXIII. Tudor Kovács Sebestyén Endre egyetemi titkárá ki-neveztetett.

Budapest, sept. 6. 1848.

Vallás s közoktatási minister *b. Eötvös József*

LXXIV. A bécsi közoktatásügyi minister ebbeli üzenete nyomán, minden másképp történhető zavarok elkerülése végett, ezennel közhírré teszem: miszerint a bécsi Stadt-Convict című nevelde, megszüntetett.

Budapest, sept. 6-án 1848.

Vallás és közoktatási mininister *b. Eötvös József*

LXXV. Az ágostai hitvallást követő magyar és erdélyi evangélikusok egyetemes gyűlésileg egybegyűlt egyházkerületei feljelentették: hogy miután a köznép a papi tized és hűbéri szolgálatok ingyenes megszüntetéséről a megyei tisztviselők által értesített, az ország némely részeiben, nevezetesen Árva, Trencsin, Nógrád, Békés és országszerte más megyékben is azon tartozásoknak teljesítését is megtagadta, melyekkel eddig lelkészeinek és iskolatanítóinak tartozott, miáltal ezek kenyér nélkül maradván, a legnagyobb inségre jutottak.

Jól tudva van az ország minden törvényhatóságai és maga a köznép előtt is a haza jelen veszélyes állapota, mely eddigelé még nem engedte, hogy az 1848-ik 20-ik törvénycikkelyben kimondott elv mely szerint a bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségeiről a közállomány fog gondoskodni, most rögtön teljesedésbe mehessen.

Azért az ország valamennyi törvényhatóságainak ezennel meghagyatik: hogy a kebelökben lakó evangélikus népet világosítsák fel a felől, mikint a protestans néptől, mely eddigelé is egyházi és iskolai szükségzeit ön erejéből fedezte méltán elváratik, hogy ezen térhet ama reménylett időpont beérkezéseig, a midőn t. i. a fenemlitett törvény tetteges teljesedésbe mehetend, szivesen viselendi és buzgó elődeitől reája maradt diplomait és iskoláit elpusztulni nem hagyandja.

Elváratik ez anyival is inkább, mivel a protestans lelkészek és tanítók jövedelmei a községekkel kötött szerződéseken és meghívó leveleken alapulnak, melyeknek teljesítésével tehát a szerződő községek közigazság és köztörvény szerint is tartoznak.

Ámbár pedig a kormány reményli, hogy a protestans köz-
 nép ezen indokok fontosságát önkint átlátandja: azon nem re-
 ménylett esetre mindazonáltal, hogy ha valahol makacs ellensze-
 gülésre vetemednék, a törvényhatóság e'őre is jelentse ki nekie,
 hogy az illető egyházi előljáróság felszólítására kényszerítő esz-
 közök által is abbeli kötelességének teljesítésére fog szoríttatni, a
 minthogy előfordulandó esetekben ily végrehajtás eszközlésére az
 illető törvényhatóságok ezennel utasítatnak is: — meg nem en-
 gedhetvén a statushatalom bármely rövid időre is azt, hogy a lelké-
 szek és tanítók élelemhiány miatt állomásaikat elhagyni kénytele-
 nittetvén, a nép minden lelki vigasztalás, az ifjuság pedig min-
 den oktatás nélkül maradjon.

Budapest, sept. 5-én 1848.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

LXXVI. A vallás- és közoktatási minister előterjesztésére: mi-
 nisteri titkár *Markovics Lászlót* ministeri tanácsossá, — továb-
 bá *Kelemen Lajost*, és *Kendelényi Alajost*, eddig volt fogalma-
 zókat, titkárokká tárcájához ezennel kinevezem.

Budapest, sept. 5-én 1848.

István, nádor és királyi helytartó.

Vallás- és közoktatási minister *b. Eötvös József*.

A haza tanítóihoz.

Hazámfiak, tanítótársak!

Borus a hon ege, mindegyre gyül a fergeteg. Több vidékére
 hazánknak már le is csapott, fenyegetve ujonnan alakult szabad-
 ságunk és függetlenségünk csemetéit elverni.

Az ellenségnek vésztüze, a pokolban fogantatva, lábaink
 alatt és fejeink felett összezuhanóban van, hogy lángtengerbe
 borítva hazánkat, lángok közé temesse a magyart.

Nyiltan dühöng már a háboru. Az ellenség ben a hazá-
 ban, gyilkát a szivnek irányozva, orozva áll a hű hazafiak kü-
 szöbén.

Szülét szakaszt el a gyermektől, a gyermeket kitépi a szüle
 karjai közül, öldösi és gyilkolja a polgárokat, földönfutókká teszi
 a haza örökösait, anyátlan és atyátlan árvákká magzatinkat. Ha-
 lált esküdött a magyar anyának, halált az apának, mert magyar
 fiat nemzének; halált a szülöttnek, mert szabad magyart kegyel
 apául és érényes magyar nót imád anyául.

És ha ezt teszi a szülőve!, mi sorsra juttatandja a lelki szülőt, a tanítót; mi sorsra növendékeit és tanítványait? kik átkozni tanulják a rut ellenséget, kik fegyvert kapnak a tanítótul, mellyel magukat és hazájukat védhessék, fegyverét a szabad szónak, fegyverét a hazaszeretetnek, fegyverét az elszánásnak, a nagy nemzeti eltökélésnek, irtani az ellenséget, s apával s anyával együtt, küzdve élni vagy halni a szabad hazáért!

Az ellenség ily tetteinket gyűlöli, gyűlöli a nevelőt, mert gyűlöli a szabad nevelést, fél a népfelvilágosodás és a tiszta néperkölcshöz dönhetetlen bástyától. Zsarnokigába szeretné hajtani a nemzetet és zsarnokja lenni ő maga. Zsarnok, a ki mivelt és szabad nevelő helyett, csak fenyítő és buta poroszlóra; tanoda helyett börtönre; tanító helyett hóhérra; erkölcsben és értelemben szabad és felvilágosult polgárok helyett, csak gyáva bérszolgá- és zsoldos vérhadra szorul.

Ez volt utja a zsarnokságnak az egész vitágtörténetben, s ez iránya a hazánkban fellázadt ellenségnek is.

És ez mind, a magyar király nevében, a magyar király atyai gondoskodásának ürügye és címje alatt történik!

A kik ez ürügyben szövetkeztek, idegenek kezére akarják játszani a hazát, és a magyart saját földjén, saját honában idegenné és hontalanná tenni. Elárulni szabadságunkat, eladni jövőnket.

Engedjük-e hogy hazánk ezen sorsra jusson? hogy az ármányosan egymás ellen felzudított vendég-népfajok, épen a magyar nemzetet irtsák, azon nemzetet ki e hont szerző, ki e hon szabadság-fáját legelőször ülteté, mely évezreden át, megingva bár, de törve nem, diszlően virult? hogy a haza hű fiait, kiknek ős hőseiktől örökölni és az ős apákhoz méltóan dicsőíteni kéilene a szabad magyar nevet, szolgálkává és idegenekké tegyék saját hazájukban, melyet megvédeni nem-akarni, *átok*; megvédeni nem-tudni, *gyávaság*.

A ki karját bírja, ezt engedni nem fogja, az inkább sikra szál, dicső múlt- és dicső jövőért élet- és halálharcra.

Tanító! te igazi lélekteremtő, te szülője a szellemnek, ki növendékidbe életet öntesz a midőn őket neveled, életét az emberiségnek és a nemzet öntudatának, véd meg most ezen életet, a midőn érettök és velök fegyvert fogsz, nem csak emberőri, hanem nemzetőri tisztet is teljesítve. Ott a *debeliácsi lelkes tanítótársnak példája*, ki elhatározott tette által, hatékonyabban nevelte a haza fiatalágát, a haza dicsőségét, mintha néma könyvből egész nemzedéket részeltetett volna száraz oktatásban.

Tett most a tanítás, nem betű; példa és nem könyv, — ennek majd később lesz ideje; de most a hazát, nem szó és írás, hanem szurony és ágyu, kapa és kasza a lelkeség kezében, bástyá, sánc és férfias elszánás menti meg.

Hol van oly ifju, ki most főiskolába kívánkoznék, míg hazája biztosítva nincs!

Tekintsetek *Pápára* és *Maros-vásárhelyre*, a tanárok tanításokat nem tarthatnak, mert az ifjuság a Hunyadi-, Zrinyi-, Kossuth- s másnevű önkénytes és honvédsapatokba állva be, a haza iskolájába ment tanulni, a harcterre, az ágyuszózatokat hallgatni. Ők most a legjobb tanulók, kik megérdemelni sietnek e hon örökségét, sietnek magokat méltókká tenni e haza fiainak nevére. Mert hisz a hazát ők öröklendik, a kik most még fiatalok, de mint örühetnének az örökségnek, ha érette mit sem tennének!

Némethon tudományegyetemeinek ifjai, a mikor a franciák hazájukba betörték, oda hagyták a Musák csendes termeit és se-regesen indultak Márs mezejére, hős nevöket az ellenség vérével a történet könyvébe irandók. Szép tettöket még ma is hirdetik az egyetemek érc- és márványlapjai.

Deákok, elcsábított tanulók jönnek csehországból hazánk földjének népeit lázítani, hazánkat a mesés tót istenek nevében szláv országgá keresztelni; és a mi deákjaink ne védjék-e a magyar hazát a magyarok istenének nevében, az igazság és népszabadság istenének fegyverével?

Deákok, uj-verbászi, uj-vidéki, karlovici és belgrádi tanulók voltak az első szerb bujtogatók, kik az alvidékeken, a felső rut ármány üszkei által felszított tüzet terjesztették; iskolás gyermekek sütögetik még most is — mit a pártütő tanítóktól és papoktól tanultak — az ágyukat a sz. tamási és egyéb rác-táborokban; — és mi, kiké e hon öröksége és az igazság, ne tanítsuk, ne fogjuk-e tanítványainkat verem- és sáncásatásra? ne gyakoroljuk-e öket fegyverforgatásban? ne támasszuk és ne neveljük-e bennök a hon védőit? ne szólítsuk, ne indítsuk-e magunk a haza védelmére? ne menjünk-e magunk is inkább velek szabadon halni, sem hogy élve eltemettessük szabadságunkat s vele magunkat?

Kinek nem jutna eszébe Sokrates és Alkibiades példája? Ki ne emlékeznék a pécsi ifjuságról, mely 1526-ban tanítóival együtt Mohács alá indult?

Rosz iskola az most, a melynek osztályaiban sok a tanuló. Rosz tanuló, a kinek könyve mellett szurony nincs. Rosz tanító, kinek oldalán kard nem csörög melynek éle kezeiben villog.

Ne mentsük magunkat azzal, hogy karunk erre szokatlan, hogy csak tollvezetéshez ért; hogy testünk gyarló, mely a könyvek között elpuhult; hogy szavunk gyenge a sereg eleibe, mert az csak gyermek-csittításra való. — Itt erkölcsi példaadás kell; erős a nép, álljunk élére, álljunk közzéje, álljunk melléje, legyünk tanácsadók, irányt mutatók, felvilágosítók, és támadni fog a dönthetlen védfal mely élő bástyakint rést nem enged, sem fegyveres, sem bujtogató ellenségnek. A népet ingatja az

előítéletek és a csábítások fuvalma, ezt oszlassa a tanító; de a legténylegesebb oszlatás az, ha maga is megmutatja saját példája által, hogy mi mellett kelljen fegyvert ragadni.

Azért a hol népfelkelés van, legyen a felkelők között mindenütt a tanító is. A hol az rendezve vagy rendelve még nincs, vegyen ő is részt a népnek nemzetőri legyvergyakorlataiban, szemléltesse e gyakorlatokat még maga a kisebb koru ifjúsággal is, hadd szekjék kedvét lenni a honvédi foglalkozásban, hadd idomítsa még játékát is katonáivá, mert a mi valaha a gyermek kedves játéka volt, az szokott lenni a férfinak komoly hivatása. Gyermekeinknek pedig komolyabb és szentebb hivatásuk nem lehet, mint védeni és megtartani a szabad hazát.

A kisebb és közép iskolákban elégségesnek tartanám most, míg t. i. a háborus idők tartanak, a csupán délelőtti tanításokat, délután pedig folyjon a gymnastikai testedzés, fegyvergyakorlat, sánc- és veremásás a hol szükséges, legyen hogy az élelem és a nép csekély vagyonának az ellenség előli elrejtésére, vagy ár- kul az ellenség temetőhelyévé. — És ezen gyakorlatokat a fiatalság mindanyiszor a magyar nemzeti lobogó árnyékában tegye, mert e színekben piroslik apáink vére, ragyog anyáink hűsége és virul a gyermekek jövője.

Van-e most szentebb teendő, mint megtartani a gyermeket, megmenteni őt a hazának s megmenteni benné a haza jövőjét; mit érne őt iskolában a holt betű mellett tartani, ha az alatt elvérzik apja és rabnővé lesz anyja, és hontalanná az elárvult magzat.

Kinek volna még kedve tanító lenni az elfoglalt hazában; ki fogná akarni tanítani az árva rabgyermeket, tanítani a szolgaság zsoldjában szolgaságra?

Ki az a magyar tanító, ki e helyett, inkább kardot nem ragad, mellyel, vagy szabad halált vivjon ki magának az ellenség tetemei felett, vagy pusztítsa és irtsa a szabadság gyilkosait.

Népünket újra a régi kormány alá, a régi jobbagyság viszonyába kívánják hajtani, — azon rendszer alá, mely nem birt, nem tudott, nem akart, sem a népen, sem annak tanítóin segíteni, míg ellenben az új szabad alkotmány, a népképviselési törvényhozás már is kijelentette, hogy a nevelésről a nemzet érdekében, az emberi mivelttség szellemében, akar is, fog is gondoskodni és épen úgy gondoskodni a tanítók javítandó sorsáról, gondoskodni az iskolákról, hogy új kora derüljön a nemzetnek, új diszre viruljon fel a haza, s hogy e kor derültének mi is esz- közlői és a nemzet díszének mi is részesei legyünk.

Tanítók! El ne hagyjátok a népet, tartsátok meg őt a haza szabadságának ösvényén, a ti szíveteken keresztül, a ti kezetek között fejlődik a haza bimbója; legyetek tanácsadói és hős társai a családtyáknak a szabad magyar polgároknak, vigasztalóijaz anyák- nak ha elhullt férjeiket vagy fiaikat siratnák, védői és igaz, ha-

zafias és lelkes szabadság, egyenlőség és testvériség oktatói a gyermekeknek az egy nemzetiségben!

A ki egy igaz embert véd, az az egész igazságot, az egész emberiség igaz ügyét védi.

A ki egy magyar hazafit megtart, az az egész magyar hazát segíti megtartani.

A ki egy magyar gyermekért hősién meghal, az az egész magyar hazáért halt meg.

Fel tehát a szabadságért, fel az igazságért, fel a magyar hazáért — *minden előtt!*

Tavasi Lajos.

Mit mivelek én.

Tanítványaim — mert csak középtanodában, különösen annak V-ik és VI-ik osztályában esik működési köröm — nem oly nagyok és haladtak még a korban, hogy honvédekkint, oda hagyva a szülői házat s odahagyva a tanoda körét, fegyvert ragadva az ellenség ellen mennének, — habátor többen közülök mégis eltávoztak, mint 14, 15 és 16 évesek, el még első hónapjaiban új szabadságunknak, és őket az én áldásom és imám kíséri; de általában véve kiskorúak még, máskint kellendvén tehát őket a haza közveszélyében foglalkoztatnom, elmondom — néhány barátom felszólítására magam, őszintén és kérkedés nélkül a mit mivelek, ítéltetek meg, ha jót teszek e? ha nem, adjatok jobb tanácsot, mutassatok jobb módot és én el fogom fogadni, fogom követni.

Tanításaink még sept. elején beállottak. Én azolta November havig csak előkészítő tanításra levén az én osztályomban utasítva, egyedül délelőtti tanításokat tartok, és oktatám növendékimet eddigé előkészítőleg latin és magyar remek művekben és irányban. Ezentul hozzáadandom, az említettekén kívül, tán a görög és német nyelvet is, de főleg, magyarhoni történeteket és részletes magyarhoni földleirást, mindkettőt összekapcsoltan. És ezt pedig azért, mert Kossuth szava szerint, egyik legfőbb tœndœnk „*emlékezni*“, az az, történetet tanulni. A történet a nemzet emlékezete; multját kell a magyarnak jól és jobban mint eddig ismernie, hogy jelenjét el tudja igazítani és jœvendœjét kiszámítva irányozni. Ugy látszik mintha magyarjaink saját történetünket nem ismernék és még kevésbé ismerik azt az osztrákok s legkevésbé a többi európaiak. Innen a sok eligazíthatlanság, a sok elcsavarás, a sok ferde ítélet, a sok álrány, egyszóval a tévedések. S épen ugy

látszik, hogy nem ismerjük földünk leírását, nem ismerjük hazánk földjét, nem ismerjük sajátunkat a melyről meg van írva, hogy: „a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely.“

Nem mondom hogy ezt tanítványaim még nem tanulták volna, igenis tanulták, az első és második grammatikai osztályokban és még előbb, úgy kell nékie legaláb az oskolai terv szerint lennie; de én őket újra tanítani akarom. És habár ez nem is tartozik osztályomhoz, habár az én osztályom, mint humanitási vagy szónokköltészi, inkább csak a klasszikus népekre és azok irodalmára van is irányozva, mit sem tesz, én hazai és nem csak tanítói kötelességet vélek teljesíteni, a midőn a fentebbiek mellett, a hazai történetben és hazai földleírásban is oktatandom növendékeimet.

A hon ismerete fejt honszeretetet, a honszeretet tápláléka a hon története.

Kezdeni akarom a földleírást Arpád alatt a munkácsi várnál és a Csepel szigeténél; a történetet különösen 1526-tól. Le akarom rajzolni hazánk területét mind-e mai napig, a három tenger birtokán keresztül; mostanáig, a midőn azt rivalgja az ellenség, hogy a magyarnak már tengerpartja sincsen. (?) És a történetnek 300 évét fogom el mesélni fiaimnak, hogy anyi év gyűlöletén, anyi év szeretete gyökeredzék meg benne. Mert „a magyar ez idő alatt nem volt, hanem lesz.“

Ez egyik működelmem, édes társaim. Mint fogok haladni benne, ha máskint nem rendelkezik a sors, lesz alkalom hogy tudtukra adjam, ha itélettek működelmemet helyeselni találná.

Enyit délelőtt.

És délután, mit mivelek? — Mielta a budai sáncokat ásni kezdték, azolta még minden nap délutánját ásó és kapa forgatásban, föld és hanthányásban töltém több növendékemmel; mi alatt egy másik része, későbbi órákban, a gymnastikai tanító Clair Ignác ur oktatásaira jár el, ott birkozik és erőlg, de leginkább üzi a fegyvergyakorlatokat és pedig kisebbszerű számukra saját költségükön megrendelt szuronyos puskákkal. Magam is gyakran megtordulok itt.

Ejszakára megesik hogy olykorolykor kirendeltem mint nemzetőr éji őrzáratra miután az egyébkinti és egyébkori nemzetőri szolgálat alul a minister ur a tanítókat felmentette — s így telik el éjem. A mikor ez nem történik, ki ne fogná tudni, mikint tanítói készülés, könyvirás és olvasás fogja el időmet. Némely gyűlés látogatása és a mindennapi vagy óra időmutatóknak, az ujság lapoknak ha csak fatólagos átnézése.

És kelljen még tüzerkedni a fővárost oltalmazandó önkénytesek között? ott leszek mint sok jó barátom, mert a tanítónak az ágyut is kell tudnia igazítani; ágyu a szó is, ágyu a könyv, de most ércső és vasgolyó.

Igy látható egy fővárosi tanítót reggel a tanítószéken hazájának és a régi világnak multjával foglalkozni és az igazságot még a sirokból is kiásni, a föld térképén utazni s hazája határait kiszabni; délután ásóval vállán kis számu tanítvány csapatjával a fényes utcákon végig menni és sirt ásni melybe a haza ármányos ellenségei temetessenek. sat.

Néhány nevelő fellelkesült, kis részben az én csekély hozzájárulásommal is, és beállott honvédnek és önkénytes tüzérnek sat, nem akarák az egyetlen egy elszigetelten élő családnak urfiját nevelni, tudva hogy a magánnevelés e hazában mit sem ér s hogy épen ez is egyike a sok oknak, miért oly árva hazánk a közszellem hiányában, a néperdekek és osztályok kiengesztelésében, a szabadság igaz felfogásában, a kötelesség és törvény iránti engedelmesség valódi érzetében és cselekedtében, ellenben oly gazdag a sok ábrándosságban, az olygarchiai gőgben és irányban, a nimbusozott személyekben, az elbizakodásban és mindnyájoknak vezérekké termettsége mellett, még is az igazi népvezérek hiányában. A ki már mint ifju nem élt és nem nőtt fel a nép fiai között, és nem tanult engedelmeskedni és vezérkedni itt, mint engedelmeskedjék és vezérkedjék az mint férfit? de hagyjuk ezt más alkalomra. Most csak annyit, hogy a belépő nevelő társak, megkérdének miért nem állanék én is honvédnek?

Ugy hiszem, mikint okaimat már a fentebbiekből is sejtették. Ha nekem oly növendékeim vagy növendékem volna, kinél működésemet falra hányt borsóként látnám visszapattanni, a kihez mint valamely kiváltságos félhez magamnak kellene vinnem a tudományt, őt a folyást vele megkínálgatni, és ő azt még is úgy venné, mintha nekem teljesítne kedvemet, nem pedig kötelesség és önmaga tökélesbültének érzetéből, — azt egyszeribe oda hagyom magam is, mert a tudománynak nem lehet hozzánk jönnie, nekünk kell utána járunk. De nekem oly növendékeim vannak és voltak mindig, kiket nevelni öröm, kiket tanítani büszkeség, kik maguk hozzá látnak hogy tanuljanak, kikben oly fiatal vélek nevelhetni hazámnak, kik engedelmeskedni a törvénynek, parancsolni indulatjuknak és vezérkedni istudandnak, ha kell; kik életet és halált már most is, a hazáért langoló keblek érzelmének mérlegén szoktak mérni; kikben egyegy becsületes embert és szabad polgárt vélek nevelhetni és így bizonyosan hazám iránti kötelességemet vélem legjobban lerovhatni és teljesíthetni, — azért nem mentem még eddigé el a honvédesapattal. De igérem hogy ott leszek és reményem hogy ott lehetendek valamenyi tanítványaimmal, a hol az ellen vesze városunkat is érné. Lesz fegyver — bárminő, lesz kő, kapa és ásó ismét, tele lesz a zseb tört paprikával és porzóval sat. sat. és hiányozni nem fog akkor sem az oktatás.

De a mi lesz, azt hagyjuk most. Hisz én csak azt akarom elmondani, mint van körülöttem most? s ezt megtevém elég

őszintén. Itéljetek felettem. Legjobb tanító, ki maga is mindig tanul, én töletek tanulni akarok.

Csak azt sajnálom, hogy mind philosophus, és mind 16 - 18 éves tanítványoknak tanítója nem vagyok! Nem várnám a tanügy-minister rendelését az iskola megindítására és bezáratására nézve, de más indulót és más kizárót követnék.

Pest. Sept. 25-kén. 1848-ban.

Tavasi. *)

A főtanodai tanulókhöz és szüléikhez.

„Talpra Magyar! hi a haza:
 Itt az idő: most vagy soha!
 Rabok legyünk vagy szabadok?
 Ez a kérdés: válasszatok!“

Azon fegyverfogható tanulókhöz szólunk, kik tavasszal eme dalt zengték, de mostan — többnyire tanpályájuk folytatásának gondolatától tartoztatva — a szabadságháboru neszét és híreit hazulról hallgatják tétlenül: és fölszólítjuk őket, hogy vessék ki most eszükből az iskola gondját, mert ezen tanévben — vagy legalább a háboru teljes bevégezte előtt, *főtanodai tanítás nem lesz, nem lehetend*. Tehát ifjak! egy pillanatnyira se habozzatok! egy napot se késsetek! égjen alattatok a föld! rohanjon kinek lelke van oda, hol azonnal fölveszik jelen tanév idejére önkénytes honvédnek vagy tüzernek. A csatamezőn várnak benneteket nem csak magyar tanuló társaitok számosan, hanem megelőzve binak még a bécsi aula vitéz képviselői, ugyszinte a nemes lengyel és francia ifjak is, kik látva szent és igazságos harcunkat, fölkelkedtek eljönni s véröket ontani szabadságunkért. Gondoljátok el, hogy — ha mindazon művelt ifjaink, kik most elszórtan s leverten lézengenek, haladék nélkül belépnek dicső harcosaink soraiba, a tömegeket szóval — tettel tüzelik, s a kevesbé ügyeseket tanítják — vezetik, — menyivel biztosabban járand akkor együtt zász-

*) Azolta a tanügyi ministerium elhalasztotta már bizonytalan időre a főiskolai tanfolyamokat. De e lapokat kénytelen levén már berekesztetni, az erre vonatkozó rendeleteket úgy mint egyéb dolgokat is, nem közölhetek többé. — Isten veletek! —

lóinkkal a diadal és szabadság, s a magyar névvel a dicsőség. Kit fogna közületek visszatartani a félelem? — Hiszen, ha már valaki lágyabb szivü is, csak védettebbnek hiheti magát, ha fegyvert hord és vitéz hadseregben, mintha fegyvertelenül s egyedül van. Oh mily gyönyörű és fenséges az ifju, mikor nem ismerve halált, villogtatja fegyverét a szabad hon tapodóra: ellenben csufos szoknya alá s köpni való, mikor megszeppenve s magát élhetetlenül megadva várja a halált vagy rabláncot. *El fog mulni a jelen tanév, főtanodai rendes tanfolyam nélkül.* Ennek multával legszebb bizonyítvány leszen az, melyben ki lesz mondva, hogy honvédek valátok és hiven harcoltatok vagy elvérzettetek a dicsőség mezején. Ki ily bizonyítvánnyal nem birand, azon tanulót (ha különben fegyverfogható) majdan a harc után bélyegezzétek meg, mint gyávát, mint nyomoru rableket, mint korcs fajzatot.

Szülék! eresszétek serdültebb tanuló fiaitok-t a szabadság bajnokai közé. Atyák! küldjétek a késedelmes fiut, ha önkényt nem rohan. S ha az atya kis lelkü, ugy piritsatok rá — ti anyák — azzal, hogy lengyel nők módjára ti fegyverzitek föl az ifjakat, és ti mondatjátok el velök égre emelt ujakkal a nemzet ezen esküjét:

„A magyarok istenére, esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok soha nem leszünk!“

Több tanító.

*) A fővárosi férfi lakosságnak és így a nyomdai szedőknek is táborba indulta miatt, és ezt megelőzőleg, egyéb mozgalmak háborgatása miatt — elkésett e könyv utolsó ivének szedetése. Berekesztés előtt épen ma Oktober 7-kén, e nevezetes napon, érkezett hozzám a feljebbi rövid cikk is Tanuságot hozva, hogy mint magam, *többen* is ugy éreznek, azért közlöm.

A Nevelési Emléklapok

VI-ik füzetének

T a r t a l m a.

	<i>Lapszám.</i>
Ajánlás	III
Előszó	V

I.

A magyar tanítói első egyetemes gyűlésnek jegyzőkönyve.

1. <i>Első ülés</i> július 20-kán: I—VIII. jegyz. szám.	1
2. <i>Második köz-ülés</i> , jul. 21-kén; IX—XII. jegyz. szám.	9
3. <i>Harmadik köz-ülés</i> , jul. 22-kén: VIII—XXI-ig.	—
A kisdedovási nevelés fő vonalai.	10
Elemi tanodák- és tanítókat illető kívánatok.	13
Nőnevelés-körüli teendők.	15
4. <i>Negyedik köz-ülés</i> , jul. 23-kan: XXII—XXIV-ig:	17
A siketnémák nevelése érdekében.	—
A vakok oktatásáról.	18
Képezdére vonatkozó ohajtások.	19
5. <i>Ötödik köz-ülés</i> : jul. 24-kén: XXVII-től XXXIV jegyz. számig.	21
Petitio a tanügyministerhez.	—
Javaslat a középtanoda v. gymnasium terve iránt.	23
Középtanodai fegyelmi rendszabályok.	25
A főtanodák s egyetemek iránti javaslat.	28

II.

Naplótöredékek.

1. Gyűlési előzmények. — Meghívó. — Ujabb értesítés. — Előterv. — Előtanácskozmány.	31
2. Első közgyűlési nap, jul. 20-kán.	41
3. Második napi közgyűlés, jul. 21-kén.	59
4. Harmadik napi közgyűlés, jul. 22 kén.	67
5. Negyedik napi közgyűlés, jul. 23-kán	75
6. Ötödik napi közgyűlés, jul. 24-kén.	79
7. A tanítói egyetemes gyűlés küldöttsége a tanügyi minister előtt	84

III.

Vegyes közlemények.

1. Nyilatkozata a prot. mind három hitfelek tanítóinak	87
2. Hivatalos tudósítások és rendeletek a tanügyministertől	92
3. A haza tanítóihoz.	111
4. Mit mivelek én.	115
5. A főtanodai tanulókhöz és szüleikhez.	118